

UNIVERSITY OF JAMMU
Syllabus for M.A. Dogri Semester - 2nd
(Non-Choice Based Credit System)

Syllabus for the Examination to be held in May 2020 , May 2021, May 2022, May 2023 & May 2024

Course Code : DOG 203

Title : Adhunik Kavita

Duration: 3 Hrs.

Maximum Marks : 100

Credits : 6

a) Semester Examination: 80

b) Sessional Assessment : 20

सलेबस

1. समकालीन डोगरी कविता संकलन – संपादक नरसिंह देव जम्बाल, प्रकाशक – साहित्य अकादेमी, नई दिल्ली
2. कोरे काकल कोरियां तलियां (सफा 77 तगर) – दर्शन–दर्शी, विशाल डुगगर प्रकाशन, 27/4 पाम्पोश कालोनी, जानीपुर
3. कविता दी परिभाशा, कविता दा उद्देश्य, रूप–स्वरूप ते विशेषतां

सलेबस दी बंड

यूनिट-1

‘समकालीन डोगरी कविता’ संकलन ਦੇ ਪਾਠ ਕਵਿਧਿਆਂ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਚਾ 8,8
ਕੁਝ ਨੈਂ ਦੱਖਣੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਸਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਵਿਖੇ

ਯੂਨਿਟ - 2

‘ਸਮਕਾਲੀਨ ਡੋਗਰੀ ਕਵਿਤਾ’ ਚਾ ਨਿਮਨਲਿਖਿਤ ਕਵਿਧਿਆਂ ਤੇ ਤੱਤੀ ਕਵਿਤਾ ਬਾਰੈ ਸੁਆਲ–ਠਾ।
ਰਘੁਨਾਥ ਸਿੰਹ ਸਮਾਲ, ਸਵਾਮੀ ਬ੍ਰਹਮਾਨਾਂਦ, ਬਸਾਂਤ ਰਾਮ ਬਸਾਂਤ, ਪਰਮਾਨਨਦ ‘ਅਲਮਸਤ’, ਪਾਂ ਸ਼ਾਮ੍ਬੂ
ਨਾਥ, ਦੀਨੂ ਮਾਈ ਪਾਂਤ, ਵੇਦਪਾਲ ‘ਦੀਪ’, ਚਰਣ ਸਿੰਹ, ਸ਼ਿਵਰਾਮ ‘ਦੀਪ’ ਤੇ ਰਾਮਨਾਥ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ।

(a) Long Answer Type Question	12
(b) Short Answer Type Question	04

ਯੂਨਿਟ - 3

‘ਸਮਕਾਲੀਨ ਡੋਗਰੀ ਕਵਿਤਾ’ ਚਾ ਨਿਮਨਲਿਖਿਤ ਕਵਿਧਿਆਂ ਤੇ ਤੱਤੀ ਕਵਿਤਾ ਬਾਰੈ ਸੁਆਲ – ਤਾਰਾ

ਸਮੈਲਪੁਰੀ, ਧਰਮ ਸਾਹਿਬ, ਕੇਵਲ ਸਿੰਹ 'ਮਧੁਕਰ', ਵੇਦ ਰਾਹੀਂ, ਪਦਮਾ ਸਚਦੇਵ, ਚਮਪਾ ਸਾਹਿਬ, ਜਾਨੇਸ਼ਵਰ, ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਹ ਤੇ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਹ 'ਦਰੰਗ'।

(a) Long Answer Type Question	12
(b) Short Answer Type Question	04

ਧੂਨਿਟ – 4

'ਕੋਈ ਕਾਕਲ ਕੋਇਆਂ ਤਲਿਆਂ ਕਵਿਤਾ ਸ਼ੱਖੇਹ ਦੀ ਪਾਠਾਂ ਸਮਗ੍ਰੀ ਤੇ ਰਚਨਾਕਾਰ ਬਾਰੈ ਸੁਆਲ।

(a) Long Answer Type Question	12
(b) Short Answer Type Question	04

ਧੂਨਿਟ – 5

ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਪਰਿਆਵਰਾ, ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਉਦੇਸ਼, ਰੂਪ—ਸ਼ਬਦਾਵ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਏਂ ਬਾਰੈ ਸੁਆਲ।

(a) Long Answer Type Question	12
(b) Short Answer Type Question	04

Note for Paper Setting :

There will one question from each unit (containing a & b part) with 100% internal choice and the candidates will be required to answer all the questions (total questions to be attempted will be five).

ਸਹਾਯਕ ਪੁਸ਼ਟਕਾਂ

1. ਡੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤਿਆਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ : ਜਿਤੇਨਦ੍ਰ ਉਧਾਮਪੁਰੀ, ਜੇ. ਏਂਡ ਕੇ. ਸਟੇਟ ਬੋਰਡ ਑ਫ ਸਕੂਲ ਐਜੁਕੇਸ਼ਨ
2. ਡੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤਿਆਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ : ਸ਼ਿਵਨਾਥ, ਸਾਹਿਤਿਆਂ ਅਕਾਦਮੀ, ਨੇਈ ਦਿਲ੍ਲੀ।
3. ਡੋਗਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਅਦਬ ਦੀ ਤਿਹਾਸਕ ਪਰਚੋਲ, ਦੇਸ਼ਬਨ੍ਧੁ ਡੋਗਰਾ 'ਨੂਤਨ', ਅਲੁਣਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਤੇਂਸਪੁਰ।
4. ਸਾਫ਼ਾ ਸਾਹਿਤਿਆਂ 1981, ਜੇ. ਏਂਡ ਕੇ. ਅਕੈਡਮੀ ਑ਫ ਆਰਟ, ਕਲਾਵਰ ਏਂਡ ਲੈਂਗਵੇਜ਼ਿਜ਼, ਜਮ੍ਮੂ
5. ਸਾਫ਼ਾ ਸਾਹਿਤਿਆਂ – 1992, 1993, 1994, 1995, 2001, 2002, 2003, 2004 ਤੋਂ 2006, ਜੇ. ਏਂਡ ਕੇ. ਅਕੈਡਮੀ ਑ਫ ਆਰਟ, ਕਲਾਵਰ ਏਂਡ ਲੈਂਗਵੇਜ਼ਿਜ਼, ਜਮ੍ਮੂ
6. ਡੋਗਰੀ ਕਵਿਤਾ ਪ੍ਰਮੁਖ ਰੁਜ਼ਾਨ, ਡਾਂ. ਵੀਣਾ ਗੁਪਤਾ, ਸਾਹਿਤਿਆਂ ਸੰਗਮ ਪਲਿਕੇਸ਼ਨਜ਼, ਕਚੀ ਛਾਵਨੀ, ਜਮ੍ਮੂ।

ਪਾਠ ਰਚਨਾ ਪ੍ਰਕਿਧਿਆ ਤੇ ਉਦੇਸ਼ਧਿਆ

ਪਾਠ—1 ਥਮਾਂ 4 ਤਗਰ

UNIT - 1

ਸਪ੍ਰਸ਼ਾਂਗ ਵਾਖਿਆ

ਉਦੇਸ਼ਧਿਆ

1. ਇਸ ਯੁਨਿਟ ਦੇ ਚਾਰ ਪਾਠ ਬਨਾਏ ਗੇਦੇ ਨ ਤਾਂ ਜੋ ਪਾਠਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਗ ਸਮੇਤ ਵਾਖਿਆ ਕਰਨੇ ਤੇ ਸਿਕਖਨੇ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਚ ਪਾਰਾਂਗਤ ਹੋਈ ਸਕਨ।
2. ਤਾਂਨੋਂਗੀ ਪਦਾਰਥ ਗੀ ਪਫਿਧੈ ਉਸਦੇ ਪੂਰ੍ਬ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਗ ਦੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨੇ ਦਾ ਜਾਨ ਹੋਈ ਸਕੈ।
3. ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਗ ਲਿਖਨੇ ਦੀ ਕਲਾ ਦਾ ਜਾਨ ਹੋਈ ਸਕੈ।
4. ਵਾਖਿਆ ਧੋਗ ਪਦਾਰਥ ਪਰ ਅਪਨੀ ਸੋਚ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਕਰਿਧੈ ਵਾਖਿਆ ਕਰਨੇ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਹਾਸਲ ਹੋਈ ਸਕੈ।

ਪਾਠ — 5 ਥਮਾਂ 8 ਤਗਰ

UNIT - 2

ਉਦੇਸ਼ਧਿਆ

1. ਇਸ ਯੁਨਿਟ ਦੇ ਅਨੱਤਰਗਤ ਚਾਰ ਪਾਠ ਰਕਖੇ ਗੇਦੇ ਨ। ਕੀਜੇ ਇਸ ਯੁਨਿਟ ਦੀ ਸੁਢੀ ਸਮਗ੍ਰੀ ਪਾਠਕਾਂ ਗੀ ਹੋਰ ਦੂਰ ਸ਼ੋਤੇਂ ਰਾਹੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਸਕਦੀ ਐ ਪਰ ਫ਼ਹੀ ਬੀ ਤਾਂਨੋਂਗੀ ਇਸ ਯੁਨਿਟ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਧਿਆ ਗੀ ਸਮਝਾਨੇ ਆਸਤੈ ਇਕ ਸਰਲਾਈ ਦਾ ਪਾਠ ਰਕਖੇਆ ਗੇਦਾ ਐ। ਇਕ ਲਮ੍ਮੇ ਸੁਆਲ ਦਾ ਪਰਤਾ ਦੇਨੇ ਆਸਤੈ ਕਵਿ ਪਹਿਚੇ ਰਕਖੇਆ ਗੇਆ ਐ ਤੇ ਇਕ ਲੌਹਕੇ ਸੁਆਲ ਦੇ ਪਰਤੇ ਆਸਤੈ ਕਿਥ ਇਕ ਕਵਿਧੈ ਦੇ ਵਿਕਿਤ ਤੇ ਕ੃ਤਿਤ ਪਰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਈ ਗੇਦੀ ਐ।

ਪਾਠ — 5 — ਸਾਰ

ਉਦੇਸ਼ਧਿਆ

1. ਇਸ ਪਾਠ ਦੀ ਜਬਾਜਿਧਿ ਏਹੁ ਐ ਜੇ ਵਿਦਾਰਥੀ ਸਪ੍ਰਸ਼ਾਂਗ ਵਾਖਿਆ ਤੇ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਸਾਰ ਦੇ ਮੇਦ ਗੀ ਸਮਝੀ ਸਕਨ।

2. ओह इस भेद गी बी समझी सकन जे कविता दे सार च उस कविता दे मूल भाव गै लिखना उचित होंदा ऐ नां के कविता दा इक—इक शब्द गी अपने शब्दें च लिखना।
3. सार पाठ दे अंतर्गत छें कविताएं दा सार लिखेआ गेआ ऐ। इस पाठ दा अध्ययन करियै विद्यार्थियें च कविता दा सार लिखने दी योग्यता प्राप्त होग।
4. सार रूप च प्रस्तुत कविता न — डोगरा देस जगाई जायां, आत्म निवेदन, सुरग निं जान होंदा, छड़ा, घर ते दफतर ते एह कुंन माऊ दा लाल।

पाठ – 6 ते 7 कवि परिचे (लम्मा सुआल)

उद्देश्य

1. इ'नें पाठ राहें पाठकें गी एह जानकारी दित्ती गेदी ऐ जे जिस चाल्ली दा प्रश्न पुछेआ गेदा होऐ उस्सै चाल्ली दा सुआलै दा परता देने दी कला च ओह निपुणता ग्रैहन करन।
2. उदाहरण आसतै पाठ – 6 च कवि परमानंद अलमस्त हुंदा डोगरी कविता गी योगदान ते पाठ – 7 च कवि चरण सिंह हुंदे व्यक्तित्व ते कृतित्व बारै विस्तार च पुछेआ गेदा ऐ।

पाठ – 8 कवि परिचे (लौहका सुआल)

उद्देश्य

1. लौहके सुआलें दे परते देने दी कला कन्नै पाठकें गी परिचित कराना प्रस्तुत पाठ दा उद्देश्य ऐ।
2. इस पाठ दे अंतर्गत डोगरी दे दो नामवर कवियें बसंत राम ‘बसंत’, शम्भुनाथ शर्मा, वेदपाल दीप ते दीनू भाई ‘पंत’ हुंदे व्यक्तित्व ते कृतित्व, रचना प्रक्रिया ते डोगरी कविता गी योगदान बारै संक्षिप्त नोट लिखे गेदे न।
3. विद्यार्थी इस पाठ गी पढ़िये लौहके सुआलें दे परते देने च निपुणता हासल करडन।

UNIT - 3 पाठ – 9 थमां 11 तगर

उद्देश्य

1. इस युनिट दी बी रचना प्रक्रिया दूए युनिट आहला लेखा गै ऐ सिर्फ नौमें पाठ च सार दे थाहर किश कविताएं दा सरलार्थ रखेआ गेदा ऐ। इसदी जबाजियत एह ऐ जे इस

ਪਾਠ ਗੀ ਪਢਿਯੈ ਓਹ ਸਮਝੀ ਪਾਡਨ ਜੇ ਪਦਾਂਸ਼ ਦੀ ਵਾਖਾ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਸਰਲਾਰਥ ਲਿਖਨੇ ਕਨ੍ਹੈ ਵਾਖਾ ਦਾ ਦਾਇਤਿਵ ਪੂਰਾ ਨੇਈ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ। ਏਹ ਅਪਨੇ ਆਪੈ ਚ ਇਕ ਸਵਤਨਤ ਤਤਵ ਐ ਤੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਉਪਰ ਬੀ ਲੌਹਕਾ ਸੁਆਲ ਪੁਚਛੇਗੇ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਹੈ।

2. ਪਾਠ 10 ਤੇ 11 ਦੀ ਰਚਨਾ ਪ੍ਰਕਿਧਿਆ ਪਾਠ ਛੇ ਤੇ ਸੱਤ ਆਹਲੀ ਹੈ ਏ ਸਿਰਫ਼ ਕਵਿ ਬਕਖਰੇ ਨ।

UNIT - 4 ਪਾਠ – 12 ਥਮਾਂ 14 ਤਗਰ

ਉਦੇਸ਼

1. ਇਸ ਯੁਨਿਟ ਦੇ ਤੈ ਪਾਠ ਬਨਾਏ ਗੇਂਦੇ ਨ। ਪੈਹਲੇ ਭਾਗ ਚ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਚ ਲਗੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਰਸ਼ਾ ਹੁੰਦੇ ਕਵਿਤਾ ਸਾਂਗੈਂਕ 'ਕੋਰੇ ਕਾਕਲ ਕੋਰਿਆਂ ਤਲਿਆਂ' ਥਮਾਂ ਸਲੇਬਸ ਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਿਥਾ ਇਕ ਕਵਿਤਾਏਂ ਦੇ ਮੂਲ ਭਾਵੋਂ ਗੀ ਲਿਖੇਗੇ ਗੇਂਦਾ ਹੈ। ਦੁਆਂ ਪਾਠ ਕਵਿ ਪਰਿਚੇ ਦਾ ਏ ਤੇ ਤ੍ਰਿਧੇ ਪਾਠ ਚ ਸਲੇਬਸ ਚ ਲਗਗੀ ਦਿਧੇਂ ਕਵਿਤਾਏਂ ਦਾ ਭਾਵ—ਪਕਖ ਤੇ ਕਲਾ—ਪਕਖ ਦੀ ਦਿਸ਼ਟੀ ਕਨ੍ਹੈ ਮੂਲਧਾਂਕਨ ਕੀਤਾ ਗੇਂਦਾ ਹੈ।

ਪਾਠ – 12 ਲੌਹਕੇ ਸੁਆਲ (ਕਵਿਤਾਏਂ ਦੇ ਮੂਲ ਭਾਵ)

1. ਇਸ ਪਾਠ ਗੀ ਪਢਿਯੈ ਵਿਦਾਰਥੀ ਕਵਿਤਾਏਂ ਦੇ ਮੂਲ ਭਾਵ ਗੀ ਸ਼ੈਲ ਚਾਲਲੀ ਸਮਝਾਨੇ ਚ ਸਫਲ ਹੋਡਨ।
2. ਤਦਾਹਰਣ ਆਸਟੈ ਪ੍ਰਸ਼ੁਤ ਕਵਿਤਾ ਨ – ਸ਼ਿਖਰਵਾਰਤਾ, ਜੀਵਨ, ਸੀਸਾ ਤੇ ਪ੍ਰਿਜ਼ਮ, ਕਲਵਰ, ਸਾਲ ਬਦਲੋਈ ਗੇਆ, ਰਿਣ ਸੁਕਤ ਤੇ ਦੀਨ ਦੇ ਬਪਾਰੀ।

ਪਾਠ – 13 ਕਵਿ ਦਾ ਪਰਿਚੇ

1. ਇਸ ਪਾਠ ਗੀ ਪਢਿਯੈ ਪਾਠਕ ਦਰਸ਼ਨ 'ਦਰਸ਼ਾ' ਹੁੰਦੇ ਵਕਿਤਤਵ ਤੇ ਕ੃ਤਿਤਵ ਕਨ੍ਹੈ ਸ਼ੈਲ ਚਾਲਲੀ ਵਾਕਫ ਹੋਡਨ।
2. ਇਸ ਪਾਠ ਰਾਹੋਂ ਓਹ ਕਵਿ ਦੀ ਕਵਿਤਾਏਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁਖ ਸੁਰੋਂ ਕਨ੍ਹੈ ਬੀ ਪਰਿਚਤ ਹੋਡਨ।

ਪਾਠ – 14 ਭਾਵ ਪਕਖ ਤੇ ਕਲਾ—ਪਕਖ

1. ਇਸ ਪਾਠ ਚ ਸਲੇਬਸ ਚ ਲਗਗੀ ਦਿਧੇਂ ਕਵਿਤਾਏਂ ਦੇ ਭਾਵ—ਪਕਖ ਤੇ ਕਲਾ—ਪਕਖ ਦਾ ਮੂਲਧਾਂਕਨ ਪ੍ਰਸ਼ੁਤ ਕੀਤਾ ਗੇਂਦਾ ਹੈ।
2. ਇਸ ਪਾਠ ਰਾਹੋਂ ਪਾਠਕ ਇਨ੍ਹੋਂ ਕਵਿਤਾਏਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਕਨ੍ਹੈ ਵਾਕਫ ਹੋਇਥੈ, ਅਪਨੀ ਸਮਝਾ ਮਤਾਬਕ ਕੁਸੈ ਬੀ ਸੁਆਲ ਦਾ ਸ਼ੈਲ ਚਾਲਲੀ ਜਗਾਬ ਦੇਈ ਪਾਡਨ।

UNIT - 5 पाठ – 15 थमा 16 तगर

उद्देश्य

1. इस युनिट दे दो पाठ बनाए गेदे न। पैहले पाठ च कविता केह ऐ, कविता दियां परिभाशां, कविता दे तत्व ते कविता रूप–स्वरूप बारै सुआल न। ते दूरे पाठ च कविता दियां विशेषतां ते कविता दे उद्देश्य बारै लिखेआ गेदा ऐ।

पाठ-15 कविता दियां परिभाशां, तत्व ते रूप–स्वरूप

1. इस पाठ दी जबाजियत एह ऐ जे विद्यार्थी कविता केह होंदी ऐ, कविता बारै बक्ख–बक्ख विद्वानें ते कवियें दियां केह परिभाशां न, कविता च कु'न केहडे तत्व प्रमुख होंदे न ते कविता दा रूप–स्वरूप कैसा होंदा ऐ। इस बारै सरोखड़ जानकारी हासल करी सकडन।

पाठ-16 कविता दियां विशेषतां ते कविता दा उद्देश्य

1. इस पाठ दे अंतर्गत कविता दियें विशेषताएं ते उसदे उद्देश्य बारै लिखेआ गेदा ऐ।
2. इस पाठ गी पढ़ियै पाठक कविता दी विशेषताएं ते उद्देश्य सरबंधी औने आहले सुआलें दे शैल चाल्ली उत्तर देई सकडन।

M.A. DOGRI

Course No. DOG 203

Unit - I

Semester - II

ADHUNIK KAVITA

Lesson 1

1. पद्यांश –

खंड बी डोगरे, खीर बी डोगरे,
खूहे दा ठंड़ा नीर बी डोगरे,
आकड़ै कोई तां पीर बी डोगरे,
डंडे दी गल्ल समझाई जायां,
डोगरा देस जगाई जायां।

संदर्भ – प्रस्तुत पद्यांश साढ़ी पाठ्य पुस्तक ‘समकालीन डोगरी कविता संकलन’ थमां ‘डोगरा देस जगाई जायां’ कविता थमां लैता गेदा ऐ ते इस कविता दे कवि ‘रघुनाथ सिंह सम्याल’ होरन।

प्रसंग – इस कविता च कवि ने डोगरें दे सभाइ–सुआतम ते सभ्यता–संस्कृति दा बड़ा चित्त छूना वर्णन प्रस्तुत कीते दा ऐ।

व्याख्या – उपरोक्त इस कविता अंश च कवि डोगरें दे सुभा–सुआतम दी गल्ल करदे होई आखदा ऐ जे डोगरें दा सुभाइ बड़ा ठंडा–शीतल ते खंड–खीर आंगर हर इक माहनू कन्ने घुलने–मिलने आहला ऐ। मिट्ठी जबान ते सभाइ दे सिद्धे–साद्धे एह लोक हर अपने–बगान्ने दा आदरमान करने आहले ते निंगदा हिरख लाने आहले न। पर अगर कोई मने दे सच्चे ते ईन दे पक्के इ'ने डोगरें दे स्वावीमान गी जोह पजाने दी जुरत करै तां एह पीरें साहीं ऐसे धोखेबाजें जां बिंगड़े–तिगड़े गी सिद्धा करना बी शैल चाल्ली जानदे न। अर्थात् डोगरे अपने डुग्गर ते डोगरा जाति दे स्वाभिमान दी रक्षा लेई अपना सिर कटाई बी सकदे न ते कट्टी बी सकदे न। कवि गलांदा ऐ जे साढे डुग्गर देसै च जनचेतना आहनने दी लोड ऐ।

2. पद्यांश –

एह सुख लङ्घू जैहर भरोचे, निकल मलम्मा चांदी ऐ,

चमके बिच जो भुल्ली जन्दे, रोना गै गल पांदी ऐ।

एह बेदांत ऐ सरल बनाया जम—फन्दे दे हरने गी,

इस देसै दे लोकें गित्तै, भव सागर दे तरने गी।

संदर्भ — प्रस्तुत सतरां साढी पाठ्य पुस्तक ‘समकालीन डोगरी कविता’ च संकलत कविता ‘आत्म—निवेदन’ थमां लैतियां गेदियां न। इस कविता दे कवि स्वामी ब्रह्मानंद तीर्थ होर न। इस पुस्तक दा संकलन—संपादन नरसिंह देव जम्बाल होरें कीते दा ऐ।

प्रसंग — इस कविता च कवि ने बेदांत दे गूढ़ ज्ञान गी डुग्गर दे जन—जन तगर पजाने दा सफल प्रयास कीते दा ऐ।

व्याख्या — कवि दा एह आखना ऐ संसार इक मायाजाल ऐ। इत्थे हर इक प्राणी मोह—माया दे घेरे च फसे दा ऐ। हर प्राणी संसारी सुखें गी हासल करने च लग्गे दा ऐ। कवि दे मताबक संसारी सुख वास्तिवक सुख नेई ऐ। इस संसार च जेहङ्गी चीज बाहरा दा बड़ी चमकदी नज़र औंदी ऐ, माहनू गी अपनी बक्खी आकर्षित करदी ऐ ओह दरअसल अंदरा दा उन्नी गै जैहरीली ते दुखदाई होंदी ऐ। कवि एह आखदा ऐ जेहडे लोक इस बनौटी दुनियां दी रंगत च, इसदी झूठी चमक—दमक च भरमोइयै अपना अस्तित्व भुल्ली जांदे न, उनेंगी सबाए रोने ते पच्छताने दे होर कोई राह नज़र नेई औंदी। कवि इस बेदांत रूपी ज्ञान गी डुग्गर दे जन—जन तगर पजाना चांहदा ऐ तां जे इस देसा दे लोकें गी जमराज दे फंदे चा नेई गुजरना पवै। इस देसा दे लोक सच्चाई कन्ने बाकफ होई सकन, अपने कर्म सधेरी सकन ते असानी कन्ने संसार रूपी भवसागर गी पार करी सकन।

3. पद्यांश –

कित लेखै एह साढ़े बस्तर, लम्मे भाषण, उच्चे नां दे

मन गै जदूं पलेसें आली, मैल कुचैला, कप्टी लोभी।

तूं जालम ऐ, तूं हत्यारा,

बापू दी ओह अमर आत्मा, सुखने सब अधूरे दिक्खी

सैहकै करदी, बिलसै करदी

तूं कैसी फही उसगी भाई चौथी गोली मारन लगा।।

संदर्भ – प्रस्तुत पद्यांश साढ़ी पाठ्य पुस्तक ‘समकालीन डोगरी कविता संकलन’ च संकलत कविता ‘इक मन दौं दलीलां’ थमां लैता गेदा ऐ। इस कविता दे कवि ‘शिवराम दीप’ होर न।

प्रसंग – इस कविता च कवि ने भ्रश्ट राजनेताएं प्रति अपने मनोभावें गी बड़े व्यंगात्मक तरीकै कन्ने व्यक्त करियै, उं’दे यथार्थ चरित्र गी आम भलोकी जनता कन्ने रुबरु कराने दा जल्न कीते दा ऐ।

व्याख्या – प्रस्तुत कविता अंश च कवि कपटी ते भ्रश्ट नेताएं गी झंझोड़ने दी कोशश करदा लभदा ऐ। कवि गलांदा ऐ जे मने च पाप छपैली ते झूठियां-जूठियां तकरीरां करियै, आम लोकें गी पलकेरना, उं’दा लहू चुसियै अपनी लुच सेकना कुत्थुं तक ठीक ऐ। जींदावाद जां मुङ्दाबाद दे नारे लाइयै कदें बी लोकें दी भलाई ते देशै दी तरक्की नेई कीती जाई सकदी। भारत दी अजादी लेई अपने प्राण नशावर करने आहलें इसी सनैहरा बनाने दे केई सुखने दिक्खे हे। पर अज्ज भ्रश्टाचारी दा प्रदूशण उ’नें सुखनें गी तार-तार करा करदा ऐ। सत्तादारी लोकें गी बझालने दी कौशश करदे होई कवि गलांदा ऐ जे चिट्टे-खादी कपड़े लाइयै कोई म्हान नेई बनदा, अपने असली चरित्र गी पंछानो ते मुहें पर लग्गे दे मरकहखें गी तुआरो। ते गांधी दी बत्ता चलियै इक सच्चे देश भक्त साहीं उसदे सुखनें गी साकार करो। तां गै तुंदा ते देसै दा मान बधी सकदा ऐ।

अभ्यास – हेठ लिखे दे पद्याशें दी सप्रसंग व्याख्या करो –

1. तारु कोई नेई नजरी पौंदा, डोबू साथ बत्हेरा ऐ,
होए सजाखें गी बी नराहते, तिलकन-बाजी बेड़ा ऐ।
एह दुनिया दा गोरख-धन्दा, निकलन अत्त दुराडा ऐ,
जितना छड़को थल्लै नेन्दा, इ’यै इस बिच बाधा ऐ।

(आत्म-निवेदन; सफा – 33)

2. बट्टें, सुन्ने-चांदी दियां मूरतां बनान्ना एं,
उं’दे अगें मत्थे घस्सें, मिन्नतां मनान्ना एं।
धूफें गी धुखान्ना एं, जोतें गी जगान्ना एं।
कनारियें ते गोटें आहले टल्ले बी लुआन्ना एं।
पूरियां कचौरियां ते फल मिठेआइयां सब,

ਖੀਰੋਂ, ਮਾਲਪੂੰਡੇ ਦੇ ਨਵੇਦ ਬੀ ਚਢਾਨਾ ਏਂ।
ਆਪੂਂ ਗੈ ਤੁੰ ਘੜੀ ਜਾ—ਨਾਂ ਧਾਟ ਹਤਥੋਂ ਮੂਰਖਾ,
ਉਸਸੈ ਘੜੇ ਧਾਟੈ ਕੋਲਾ ਆਪੂਂ ਗੈ ਤ੍ਰਾਹਨਾ ਏਂ।

(ਸੁਰਗ ਨਿੰ ਜਾਨ ਹੋਨਦਾ; ਸਫਾ — 47)

3. ਅਪਨੇ ਗੈ ਸੀਤੇ ਦੇ ਗੀ ਰੇ'ਡੀ—ਰੇ'ਡੀ ਦਿਕਖੈ,
ਅਪਨੀ ਗੈ ਖੁੱਝੈ ਕੋਲਾ ਨਮੀ ਸਿਕਖ ਸਿਕਖੈ।
ਮੁੱਡੀ—ਮੁੱਡੀ ਥਾਪੈ ਮਿਰੀ ਬਚਪਨਾ ਜੁਆਨੀ,
ਸੋਚੈ ਜੇਹੜੀ ਚੰਗੀ ਮਾੜੀ ਕੀਤੀ ਮਨ—ਮਾਨੀ।
ਸਾਰਾ ਜੀਨ ਛੀਟ ਬਨੀ ਅਗੋਂ ਬਿਛੀ ਜਾ,
'ਬਾਇਸਕੋਪ 'ਅਕਿਖਿਧੇਂ ਦੇ ਓਹਲੈ ਖਿਚਵੀ ਜਾ।

(ਚੇਤਾ; ਸਫਾ — 51)

M.A. DOGRI

Course No. DOG 203	Unit - I
Semester - II	ADHUNIK KAVITA

1. पद्यांश –

सुरग निं जान होंदा, पित्तल खड़काए दे।
छैने छनकाए जां घड़योल ठनकाए दे॥
चढ़ी उच्चे मिम्मरा प' हाकां देने आलेआ,
करियै कुरबानियां जगातां देने आलेआ।
नक्कारें चोटां लान्ना एं ते तूतियां बजान्ना एं,
सैंखें, नरसिंहें, फूकां-फाकां देने आलेआ।
ब'ट्टें गी जीव-दान, जींदें दे लैंएं प्राण,
पितरें गी जाइयै सगातां देने आलेआ।
मंदरें, मसीतें, गुरद्वारें देआ मालका,
ढोलकी गी थापी लाई भाखां देने आलेआ।
आपुं बिच्वें माहनु लड़े, तुंदे गै लड़ाए दे।

संदर्भ – प्रस्तुत पद्यांश साढ़ी पाठ्य पुस्तक ‘समकालीन डोगरी कविता संकलन’ चं संकलत कविता ‘सुरग निं जान होंदा’ थमां लैता गेदा ऐ। इस कविता दे कवि ‘परमानन्द अलमस्त’ होर न।

प्रसंग – इस कविता च कवि ने झूठे अडम्बरवाद पर करारी चोट कराई दी ऐ ते खास करियै मजहब दे ठेकेदारें गी व्यंगपूर्ण ढंगै कन्ने झंझोड़ने दी कौशश कीती दी ऐ।

व्याख्या – इस कविता च कवि अलमस्त होंरें धर्म दे ठेकेदारें पर करारा व्यंग करदे होई गलाये दा ऐ जे तिलक, भोग ते आरती गाने कन्नै, छैने छनकाने ते घड़योल बजाने कन्ने नां ते मन साफ होंदा ऐ ते नां गे कर्म। इस करी संसार रूपी भवसागर गी पार करना होऐ तां मन रूपी भांडे गी साफ करना पौंदा ऐ। अर्थात् इ'नें ओपरे आडम्बरें गी छोड़ियै ध्यान गी केन्द्रत करियै संसार च अपने कर्म गी सधारना लोङ्डा ऐ। नां के तूतियां ते नरसिंहें बजाइयै जां फ्ही पितरें दे नां पर रुटियां खलाइयै ते सराध करियै कोई पापें थमां छटकारा पाई सकदा ऐ। कवि गलांदा ऐ जे माहनू बट्टें गी ईश्वर मन्नियै उसदी पूजा करदा ऐ उस पर अपना सब किश नशावर करी दिंदा ऐ पर दूर्झ बक्खी उसी जींदे—जागदे इन्सानें दी कोई फिकर नेई। माहनू गी माहनू दे अस्तित्व गी पंछान्ना लोङ्डचदा ऐ। असल च मंदर—मसीतें दे एह मालक गै जात—पात दे नां पर माहनू गी माहनू ने लङ्डांदे आए न। कवि गलांदा ऐ जे धर्म दे नां पर लोकें दा शोशण करने आहले ऐसे लोक सुरग सीढ़ी कदें नीं चढ़ी सकदे।

2. पद्यांश –

जां एह कोई, ऐसी बजोगन, कैन्त गेआ औने गी आखी,

आस नमानी गंडी ब'न्नी, बेही गेई बत्ता ओहदी राखी,

घर बैठे, नित औंसियां पांदे खबरै किन्ने साल गजारे।

एह कु'न लेटेआ अम्बर आनी, एह कु'न काले केस खलारे॥

संदर्भ – प्रस्तुत पद्यांश साढ़ी पाठ्य पुस्तक ‘समकालीन डोगरी कविता संकलन’ दे भाग—1 च संकलत कविता ‘बदली’ थमां लैता गेदा ऐ। इस कविता दे कवि ‘शम्भू नाथ’ होर न।

प्रसंग – इस कविता च कवि ने गासै पर बाम्बरी जन फिरने आहली बदली गी अपनी कल्पना शक्ति राहें नारी दे बक्ख—बक्ख रूपे कन्ने सम्बोधित कीते दा ऐ।

व्याख्या – उपरोक्त कविता अंश च कवि ने गासै पर छाई दी बदली गी इक बजोगन नारी दे रूपै च दर्शाए दा ऐ। जो अपने प्रेमी दी निहालप च वियोग दी अग्गी च बला करदी ऐ। जेहडी अपनी हिकिखयें—आशाएं गी अपने मने च सांभी सदियें थमां अपने सज्जनें दा रस्ता दिक्खा करदी ऐ। जिसदी पीड़ अज्ज तक कुसै नेई बुज्जी। पर उसगी भरोसा ऐ अपने प्रेम ते प्रेमी पर उसदे कीते दे वायदे पर जे ओह इक दिन जरुर ओग। इक बजोगन नारी गी इक बदली दी तश्बी देइयै उसदे मनोभावें गी व्यक्त करना कवि दी बेजोड़ कल्पना शक्ति दा गै कमाल ऐ।

3. ਪਦਾਂਸ਼ —

ਇਨੋ ਠਿਠਰੇ—ਆਕੜੇ ਭੁੰਡ—ਹਵਥੋਂ, ਬਛਾਏ ਕਦੋਂ ਫੁਲਲ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਬਤੋਂ,
ਓਹ ਗਾਡਰ ਘਸੀਟੇ ਤੇ ਗਾਰੇ ਬਨਾਏ ਤੇ ਚਿਪਸੋਂ ਤਿਲਕਨੇ ਫਰਸ਼ ਬੀ ਬਛਾਏ
ਬੋ ਆਪ੍ਰੂ ਗੀ ਜੁਡੇਆ ਦੁਖੋਂ ਦਾ ਕਨਾਰਾ, ਨਾਂ ਜੀਨੇ ਦਾ ਆਹਰਾ ਨਾਂ ਮਰਨੇ ਦਾ ਥਾਹਰਾ,
ਨਾਂ ਸ਼ਿਕਵਾ—ਸ਼ਿਕਾਧਤ, ਨਾਂ ਫਰਿਧਾਦ ਕੋਈ, ਮੇਰੇ ਪਾਰ ਦੀ ਗੋਦ ਖਾਲੀ ਕਰੀ ਆ।

ਸਾਂਦਰਭ — ਪ੍ਰਸ਼ੁਤ ਪਦਾਂਸ਼ ਸਾਫ਼ੀ ਪਾਠਿ ਪੁਸ਼ਟਕ ‘ਸਮਕਾਲੀਨ ਡੋਗਰੀ ਕਵਿਤਾ ਸਕਲਨ’ ਚ ਸਕਲਤ ਕਵਿਤਾ ‘ਏਹ ਕੁਨ ਮਾਝ ਦਾ ਲਾਲ’ ਥਮਾਂ ਲੈਤਾ ਗੇਦਾ ਐ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਕਵਿ ‘ਦੀਨੂ ਭਾਈ ਪਂਤ’ ਹੋਰ ਨ।

ਪ੍ਰਸ਼ੰਸ਼ — ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਚ ਕਵਿ ਨੇ ਅਜਾਦੀ ਦੇ ਬਾਦ ਬੀ ਦੇਸ਼ੀ ਚ ਰੌਹਨੇ ਆਹਲੇ ਗਰੀਬ ਤੇ ਲਾਚਾਰ ਲੋਕੋਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤੇ ਦਾ ਐ।

ਵਾਖਿਆ — ਪ੍ਰਸ਼ੁਤ ਪੱਕਿਤਾਂ ਚ ਕਵਿ ਨੇ ਅਜਾਦੀ ਦੇ ਬਾਦ ਬੀ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਥਮਾਂ ਖਾਲੀ ਰੌਹਨੇ ਆਹਲੇ ਮਾਸੂਮ ਤੇ ਮਜਲੂਮ ਲੋਕੋਂ ਦੀ ਇਕ ਯਥਾਰਥ ਤਸਵੀਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਦੀ ਐ। ਕਵਿ ਗਲਾਂਦਾ ਐ ਜੇ ਅਮੀਰੋਂ ਲੇਈ ਮੈਹਲ—ਮਨਾਰੇ ਬਨਾਨੇ ਆਹਲੇ ਤੇ ਦਿਨ—ਰਾਤ ਮਹੇਨਤ—ਮਜੂਰੀ ਕਰਨੇ ਆਹਲੇ ਇਨੋਂ ਲੋਕੀ—ਗਰੀਬ ਲੋਕੋਂ ਬੀ ਅਜਾਦੀ ਪਰੈਤ ਅਪਨੇ ਸੁਖਦ ਜੀਵਨ ਦੀ ਕਲਿਆਨੀ ਕੀਤੀ ਹੋਗ। ਪਰ ਐਸਾ ਹੋਆ ਨੈਈ। ਅਜਾਦੀ ਦਾ ਸੂਰਜ ਚਢੇਆ ਤੇ ਜਰੂਰ ਪਰ ਇਨ੍ਹਿਂਦੀਂ ਝੁਗਿਆਂ—ਯਾਂਧਿਆਂ ਥਮਾਂ ਉਸਦੀ ਕਿਰਣਾਂ ਦੀ ਲੋਤ ਦਰੇਝੀ ਗੈ ਰੇਹੀ। ਤੇ ਆਲਸ ਏਹ ਐ ਜੇ ਅਜ਼ਜ ਬੀ ਏਹ ਗਰੀਬ—ਮਜਦੂਰ ਤਬਕਾ ਬਗੈਰ ਕੁਸੈ ਨੇ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਵਾ—ਸ਼ਕਾਧਤ ਕੀਤੇ ਦੇ, ਅਜਾਦ ਦੇਸ਼ੀ ਚ ਗੁਲਾਮੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਭੋਗ ਕਰਦਾ ਐ। ਫਰਕ ਛਡਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਐ ਜੇ ਪੈਹਲੋਂ ਏਹ ਬਦੇਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਗੁਲਾਮ ਹਾ ਤੇ ਹੁਨ ਦੇਸ਼ਿਆਂ ਦਾ। ਉਪਰਾਕ ਪਦਾਂਸ਼ ਚ ਕਵਿ ਇਸ ਭਰਾਤ ਨਜਾਮ ਪ੍ਰਤਿ ਅਪਨੀ ਖਿੱਞਾਂ ਵਿਕਤ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਗਲਾਂਦਾ ਐ ਜੇ ਰਜਿਯੈ ਮਹੇਨਤ—ਮਜਦੂਰੀ ਕਰਨੇ ਆਹਲੇ ਏਹ ਲੋਕ ਅਜਾਦੀ ਦੇ 60—70 ਬਾਰੋਂ ਪਰੈਤ ਬੀ ਮੁਕਖੇ—ਮਾਨੇ ਫੁਟਪਾਥਾਂ ਪਰ ਸੌਂਦੇ ਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਂ ਦਿਧਾਂ ਪੱਜ ਬਾਹਿਧਾਂ ਸਕੀਮਾਂ ਤੇ ਬਨਦਿਧਾਂ ਨ ਪਰ ਓਹ ਕਾਕਲੇ ਤੇ ਫਾਇਲਾਂ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਹੇਠ ਦਬੋਈ ਦਿਧਾਂ ਰੌਂਹਦਿਧਾਂ ਨ। ਏਹ ਤਬਕਾ ਨਾ ਰਜਿਯੈ ਜੀਏ ਸਕਦਾ ਐ ਨਾਂ ਮਰੀ ਸਕਦਾ ਐ।

ਅੰਧਾਸ — ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਦੇ ਪਦਾਂਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਪ੍ਰਸ਼ੰਸ਼ ਵਾਖਿਆ ਕਰੋ —

1. ਏਹ ਬਾਂਗੋਂ ਦੇ ਫੁਲਲੁ, ਏਹ ਨਕਲੀ ਫੁਹਾਰੇ,
ਤੇ ਤਾਰੇ ਬਚੈਰੇ ਨ ਢੁਸਕੈ ਦੇ ਸਾਰੇ।
ਓਹ ਤ੍ਰੇਲੁ ਦੇ ਅਤਥਰੁ ਬਗੈਈ ਰੋਏ ਦਾ,
ਏਹ ਫਟਟੇ ਦਾ ਸੁਨਸਾਨ ਅੰਬਰ ਕਲਾਪਾ।

2. एह मेरा मुल्ल नेई तनखाह ऐ,
मेरी रुट्टी—टल्लें दा निर्वाह ऐ,
मेरी मजबूरी ऐ।

गल्त करनां जा ठीक करनां
में कम्म इस शा बधीक करनां
जेहड़ा रुजगार दे सरिश्ते लेई जरुरी ऐ,
मेरी मजबूरी ऐ। (फालतू कम्म; सफा – 66)

3. रुक्ख फही जिसदे टाह्लें दा ऐ
बधे—घटे दा अत्त मोकला,
बेस्हाबी सोचें दे आंगर
चौ'न्ने कूटें तक बिस्तारा,
ते गासै ने छोही—छोही पौंदी, भाव पुम्बलियें पर,
झुलदे न इक भांती दे, पर अनगिनते,
आसा रूप बनाइये पत्तर। (सोच सिरजना; सफा – 84)

M.A. DOGRI

Course No. DOG 203	Unit - I
Semester - II	ADHUNIK KAVITA

1. पद्यांश –

जिन्हें न्हेरे रस्ते च दीये हे बाले,
जिन्हें लोक सुत्ते दे झुणके, बझाले,
नमें सुर जगाए, नमें गीत गाए,
उमेदें दे अकर्खीं च सुरमे हे पाए,
ओह फुल्ले दी मिट्ठी सुगन्धी बनी गे
सफर बिन मुकाए ओह इक—इक चली गे
ओह कुत्थें चली गेइयां शीतल फुहारा?

संदर्भ – प्रस्तुत सतरां साढ़ी पाठ्य पुस्तक ‘समकालीन डोगरी कविता संकलन’ च संकलत कविता ‘चेते दा भार’ थमां लैतियां गेदियां न। इस कविता दे कवि ‘रामनाथ शास्त्री’ होर न।

प्रसंग – इस कविता च कवि उस समें गी चेते करै करदा ऐ जिस बेल्लै कवि ते उसदे बाकी साथी किट्ठे होइयै लेखन दा कम्म करदे हे। कवि दा गलाना ऐ जे अज्ज ओह इस बत्ता पर इककला रेही गेदा ऐ। उसदे ओह साथी उस थमां दूर चली गेदे न।

व्याख्या – इ'नें पंकितयें च शास्त्री होर अपने साथी लखारियें कन्ने बताए दे दिनें गी चेता करियै गलांदे न जे में अपने उ'नें भलोके साथियें गी कि'यां बसारा, जि'नें कदम कन्ने कदम मलाइयै समें दी नजाकत बुझादे होई अपनी कलम दे जोरै डुगर समाज ते डोगरें च नमें गीत ते नमें सुर जगाए हे। न्हेरें च दीये बाली समाज गी नमीं दिशा दित्ती ही। सुत्ते दे लोकें गी समें—समें सिर अपने कविता—गीतें राहें जागृत करियै उ'दे मने च हौसले ते उद्धम भरे हे। पर समें दा अजगर बारी—बारी सभने गी निघलदा गेआ। शास्त्री होर गलांदे न अज्ज में इककला रेही गेआ

आं। मंजल पर पुज्जने थमां पैहले गै सब इक—इक करियै दूर चली गे। पिछें छोड़ी गे न कदें नेई मुकने आहली अपनी चेतें दी खशबो। कवि गलांदा ऐ जे में इक्कला इ'नें चेतें गी कियां सम्हालां। कुसगी आले मारां ते कुसगी दोश देआं।

2. पद्यांश —

संज बंदोन्दे, संज घरोन्दे
पीला—भुस्सा चेहरा लेझयै
जाई घरोन्ना अपने अन्दर।

मन आक्खें में आम नेई हा,
एह सूरज मेरा नांड नेई हा,
सोच समुंदर टप्पे मारै

कल दा सूरज बक्खरा होना
कल ध्याड़ी सौनी चढ़नी।

संदर्भ — प्रस्तुत सतरां साढ़ी पाठ्य पुस्तक 'समकालीन डोगरी कविता' च संकलत कविता 'जीवन' थमां लैतियां गेदियां न। इस कविता दे कवि 'दर्शन दर्शी' होर न।

प्रसंग — इस कविता च कवि ने इक आम माहनू दे जीवन दी इक यथार्थ तसवीर पेश कीती दी ऐ। जे आम आदमी किस चाल्ली इस उमीद च अपना सारा जीवन बतीत करी छोड़दा ऐ जे उसदा औने आहला कल शैल ते सुखद होग। पर जीवन च कोई बदलाव नेई होने करी, ओह निराश होइयै खीर जीवन गी जून चरासी समझियै जीन लगी पौदा ऐ।

व्याख्या — इस पद्यांश च कवि अपने व्यक्तिगत तजरबे गी सांझा करदे होई गलांदा ऐ जे संज घरोंदे गै में पीला—भुस्सा चेहरा लेझयै जिसलै दफतरा थमां घर परतोनां तां एह सोचना में कोई आम आदमी नेई आं जेहड़ा सूरजै साहीं रोज बड़डलै अपनी दिनचर्या शुरू करदा ऐ ते फही संजां पीली—भुस्सी सूरत लेझयै घर परतोदा ऐ। में इक नमें कल जीने आहला आं। में इस सूरजै साहीं कियां होई सकनां। मेरा औने आहला कल इक सुखी ते शैल जीवन लेझयै औग। ओह सोचदा ऐ जे कल दी ध्याड़ी उसदे जीवन च बक्खरी ते सोहनी चढ़ग। उसदी सोच ऐ जे कल नमें सूरज दे कन्ने उसदी जिंदगी बी बदली जाग। इस्सै हिक्खी च ओह नेई चांहदे होई बी आम आदमी साहीं गै अपना जीवन जींदा ऐ। ते रोज उस नमें ध्याड़े दी हिक्खी च अपने कम्मा पर

ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਘਰ ਪਰਤੋਂਦਾ ਏ ਜੇ ਸ਼ਾਯਦ ਆਨੇ ਓਹਲਾ ਕਲ ਉਸਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸ਼ੈਲ ਕਲ ਹੋਗ।

3. ਪਦਾਂਸ਼ –

ਕਦੇਂ ਕਦੇਂ ਸੂਰਜ
ਝਾਂਧਦਾ ਏ ਬਦਲੋਂ ਦੇ ਪਿਛੁਆਂ
ਜਿਧਾਂ ਮੁਟ—ਮਰਜੀ ਕਨ੍ਹੇ ਜਾਗਾ ਕਰਦਾ ਜਾਗਤ
ਰਿਆਈ ਹਟਾਇਥੈ ਬੀ ਨੇਈ ਹਟਾਨਦਾ
ਦਿਖਦਾ ਰੈਹਦਾ ਏ ਅਕਖਿਂ ਗੁਹਾਡਿਥੈ
ਲੋਡ ਕਿਨ੍ਹੀ ਹੋਈ—ਸੀਤ ਕਿਨਾ ਏ?
ਕਦੇਂ—ਕਦੇਂ ਛੁਟ੍ਟੀ ਦੀ ਧੌਟੀ ਸੁਨਿਧੈ
ਸਕੂਲਾ ਬਾਹਰ ਦਰੌਡੇ ਜਾਗਤੋਂ ਸਾਈ, ਬੀ
ਸੂਰਜ ਬਾਹਰ ਔਦਾ ਏ
ਮਨ੍ਹਾ ਦੌਂ ਗੈਂਡ੍ਯੋਂ ਚ ਗੈ ਉਨਨ
ਸਾਰੀ ਧਰਤ ਨਾਪੀ ਲੈਨੀ ਏ।

ਸਾਂਦਰਭ — ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਤ ਪਦਾਂਸ਼ ਸਾਫ਼ੀ ਪਾਠ ਪੁਸ਼ਟਕ ‘ਸਮਕਾਲੀਨ ਡੋਗਰੀ ਕਵਿਤਾ ਸਂਕਲਨ’ ਚ ਸਂਕਲਤ ਕਵਿਤਾ ‘ਕਦੇਂ—ਕਦੇਂ ਸੂਰਜ’ ਥਮਾਂ ਲੈਤਾ ਗੇਦਾ ਏ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਕਵਿ ‘ਵੇਦ ਰਾਹੀਂ’ ਹੋਰ ਨ।

ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ — ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਤ ਕਵਿਤਾ ਅੰਸ਼ ਚ ਕਵਿ ਨੇ ਸੂਰਜ ਦੇ ਬਕਖ—ਬਕਖ ਰੂਪੋਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਬਕਖ—ਬਕਖ ਪ੍ਰਾਣਿਯੋਂ ਕਨ੍ਹੈ ਕੀਤੀ ਦੀ ਏ। ਜੇ ਕਿਧਾਂ ਸੂਰਜ ਸਵੇਰੇ ਕਥਾ ਸੱਜਾ ਤੋਡੀ ਕੇਈ ਚਾਲਲੀ ਦੇ ਰੂਪ ਬਦਲਦਾ ਏ।

ਵਾਖਿਆ — ਇਨ੍ਹੋਂ ਸਤਰੋਂ ਚ ਕਵਿ ਗਲਾਂਦਾ ਏ ਜੇ ਕਦੇਂ—ਕਦੇਂ ਸੂਰਜ ਬਦਲੋਂ ਪਿਛੁਆਂ ਝਾਂਧਦਾ ਏ ਜਿ'ਧਾਂ ਅਥਕੈ ਕੋਈ ਜਾਗਤ ਮੁਟ—ਮਰਜੀ ਕਨ੍ਹੇ ਜਾਗਾ ਕਰਦਾ ਹੋਏ। ਅਰਥਾਤ ਜਿਸਲੈ ਸੂਰਜ ਬਦਲੋਂ ਚਾ ਝਾਂਕਦਾ ਏ ਤਾਂ ਝਾਂਧਦਾ ਏ ਜਿ'ਧਾਂ ਕੋਈ ਜਾਗਤ ਸੁਤੇ ਦਾ ਤੁਟਾ ਕਰਦਾ ਹੋਏ ਪਰ ਉਸਦੀ ਮਰਜੀ ਤੁਟਨੇ ਦੀ ਨੇਈ। ਓਹ ਰਿਆਈ ਪੁਟਿਟਿਥੈ ਦਿਖਦਾ ਰੈਹਦਾ ਏ ਜੇ ਬਾਹਰ ਲੋਡ ਕਿਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਦੀ ਏ ਤੇ ਸੀਤ ਕਿਨਾ ਏ। ਪਰ ਜਿਸਲੈ ਸੂਰਜ ਬਦਲੋਂ ਥਮਾਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਥੈ ਅਪਨੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਖਲਾਰਦਾ ਏ ਤਾਂ ਝਾਂਧਦਾ ਏ ਜਿ'ਧਾਂ ਆਕਖੋ ਛੁਟ੍ਟੀ ਦੀ ਧੌਟੀ ਸੁਨਿਧੈ ਜਾਗਤ ਦੌਡੇ ਸਕੂਲਾ ਬਾਹਰ ਔਦੇ ਨ ਤੇ ਤਾਂ ਨੇਂਗੀ ਦਿਕਿਖਿਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਗਦਾ ਏ ਜੇ ਤਾਂਨੇ ਦੌਂ ਗੈਂਡ੍ਯੋਂ ਚ ਗੈ ਸਾਰੀ ਧਰਤ ਨਾਪੀ ਟਕਾਨੀ ਏ। ਉਪਰੋਕਤ

ਪਦਾਰਥ ਚ ਕਵਿ ਨੇ ਅਪਨੀ ਕਲਪਨਾ ਸ਼ਕਿਤ ਰਾਹੋਂ ਸੂਰਜ ਦੇ ਬਕਖ—ਬਕਖ ਰੂਪਕੋਂ ਤੇ ਉਪਮਾਏਂ ਕਨ੍ਨੇ
ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬਤ ਕਰਨੇ ਦੀ ਬਡੀ ਸ਼ੈਲ ਕੌਸ਼ਾਸ਼ ਕੀਤੀ ਦੀ ਏ।

ਅੰਧਾਸ — ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਸਪ੍ਰਸ਼ੰਗ ਵਾਖਿਆ ਕਰੋ —

1. ਏਹ ਗੀਤੋਂ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ, ਗਤਾਰੋਂ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ,

ਏਹ ਧੁਘੋਂ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ, ਫੁਹਾਰੋਂ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ,

ਏਹ ਰਿਸ਼ਤਾ ਏ ਯਾਰੋ। ਨੁਹਾਰੋਂ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ,

ਏਹ ਅਪਨੀ ਬਗੀਚੀ ਦੀ ਛਾਰੋਂ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ,

ਏਹ ਰਿਸ਼ਤੇ ਬਨਾਇਥੈ ਓਹ ਸਾਥੀ ਚਲੀ ਗੇ,

ਏਹ ਸੂਰਜ ਦਪੈਹਰੀ ਗੈ ਕਿਧਾਂ ਡਲੀ ਗੇ,

ਰਲੀ ਝਕ—ਝਕ ਅਸ ਬਨੀ ਗੇ ਹੇ ਜਾਰਾਂ।

ਮੈਂ ਕੁਸ—ਕੁਸ ਗੀ ਘੋਖਾਂ, ਕੁਸੀ ਆਲੇ ਮਾਰਾਂ॥

(ਆਤਮ—ਨਿਵੇਦਨ; ਸਫਾ — 33)

2. ਲੋਰੀ ਦੇ ਹਰ ਗੀਤੈ ਅਨਦਰ, ਝਕਕੈ ਮਮਤਾ ਡੋਰੀ,

ਹਰ ਪ੍ਰੀਤਾ ਦੇ ਸ਼ਾਰੇ ਅਨਦਰ, ਤਾਂਧੈ ਪੈਹਲੀ ਚੋਰੀ।

ਏਹ ਦੁਨਿਆ ਦੇਰ ਸਥ ਸਂਸਾਰੀ, ਸਾਂਝੀ ਸਥ ਮਜ਼ਬੂਰੀ,

ਹਰ ਥਾਂ, ਹਰ ਕੋਈ ਨੇਨ ਬਜੋਗੀ, ਜਾਗੈ ਰਾਤ ਸਥੂਰੀ।

ਝਕਕੈ ਸਥ ਉਪਦੇਸ਼ ਮੁਲਾਵੇ, ਸਾਂਝੇ ਚਕਮੈ—ਲਾਰੇ।

ਸਾਂਝਾ ਗੀਤ ਧਰਮ ਦਾ ਗ੍ਰੰਜੈ, ਏਹ ਤਾਰੇ ਦੀ ਲੋਈ॥

(ਸਰਗਮ; ਸਫਾ — 114)

3. ਪਤਾਰੋਂ ਦਿਧੋਂ ਠੁੱਡਿਲਧੋਂ ਪਰ

ਚਮਕਦੇ ਪਾਨੀ ਦੇ ਮੋਤੀ

ਗਾਸੈ ਦੀ ਡਬਰੀ ਦੇ ਅਨਦਰ

ਦ੍ਰੋਪਦੀ ਕੋਈ ਧਰੋਤੀ

ਬਟਟਾ ਦੀ ਏ ਪੂਨਿਧਾਂ

ਭਰਾ ਦੀ ਚੰਗੇਰ ਖਾਲੀ
ਸਾਰੋਂ ਦਾ ਭਰਨਾ ਏਹ ਢਿੜਡ
ਜੇਹਦੀ—ਜੇਹਦੀ ਏ ਭਾਲੀ
ਏਹ ਬੰਡੋਨਦੀ ਰੇਹੀ, ਬੰਡੋਆ ਕਰਦੀ ਏ।

(ਗ੍ਰੋਪਦੀ; ਸਫਾ — 164)

.....

M.A. DOGRI

Course No. DOG 203	Unit - I
Semester - II	ADHUNIK KAVITA

1. पद्यांश –

बसैंत मनान्दे अड़ेयो ओह
जिन्दै घर माया दी लोऽ,
जिंदै अन्दर दाने – ओऽ
असें मुशकिल रुट्टी खानी ऐ।
असें केह बसैंत मनानी ऐ॥

संदर्भ – प्रस्तुत पद्यांश साढ़ी पाठ्य पुस्तक ‘समकालीन डोगरी कविता संकलन’ च संकलत कविता ‘बसैंत’ थमां लैता गेदा ऐ। इस कविता दे कवि बसंत राम ‘बसंत’ होर न।

प्रसंग – इस कविता च कवि ने मीरें ते गरीबें दे लान–खान, रौहन–बौहन च अंतर स्पश्ट कीते दा ऐ। गरीबी कारण गरीब लोक अपना कोई दिन–ध्यार बी रीझें नै नेई मनाई सकदे ते उत्थें गै दूई बकरी भीरें दा हर दिन कुसै पर्व ध्याड़े थमां घट्ट नेई होंदा।

व्याख्या – इस कविता अंश च कवि समाज च पनपा करदी अमीरी–गरीबी दी फर्को–फर्को ते बेबसी गी दर्शादे होई गलांदा ऐ जे गरीबी दे कोहलू च पौहा करदे लोकें लेई इक डंग रुट्टी खाना बी मुश्कल होंदी ऐ, दिन–ध्यार मनाने ते बड़ी दूरा दी गल्ल ऐ। उंदे लेई कोई बी दिन खास नेई, सारे दिन इक बराबर ते आम होंदे न भामें बसंत होए जां दियाली। उंदी हर तांग जन्म लैने शा पैहलें गै मरी जंदी ऐ। कवि गलांदा ऐ जे एह दिन–ध्यार अमीरें लेई बने दे न। जिंदे कोल खुल्ली माया ऐ किसे दा घाटा जा लोऽ नेई। उंदे लेई हर दिन कुसै ध्यारै थमां घट्ट नेई होंदा। गरीबें लेई हर दिन इक दिन–गजार होंदा ऐ पर अमीरें लेई हर दिन इक नमां नजारा होंदा ऐ। कवि नै बड़े प्रभावपूर्ण ढंगै कन्नै अपनी इस कविता राहें गरीब मने दी वेदन दस्सियै उसदा एहसास कराने दी कौशश कीती दी ऐ।

2. पद्यांश –

देर्झ भाषण एह पुट्ठे नेह, एह नांड मशहूर करदे न,
ते रातीं होटले बेहियै गरीबी दूर करदे न।
लाए दे बैठके फोटू न नेहरु दे ते गांधी दे,
भरे दे कोठियें संदूक, सुन्ने दे ते चांदी दे।
कुसै शा घट्ट एह ऐ नेई, मलावट खोर बड्डे न,
मिगी न चोर आखै दे जो आपै चोर बड्डे न।

संदर्भ – प्रस्तुत पद्यांश साढी पाठ्य पुस्तक ‘समकालीन डोगरी कविता’ च संकलत कविता ‘कलिये नेई जुआन होया’ थमां लैता गेदा ऐ ते इस कविता दे कवि ‘शमशेर सिंह’ होर न।

प्रसंग – इस कविता च कवि नै भ्रश्ट नेताएं दे यथार्थ चरित्र गी बांदै कीते दा ऐ ते समूलची कविता च व्यंग भरोचे शब्दे दे तीर चलाइयै उंदे मुहें पर चढे दे सच्चे-सुच्चे लभने आहले मखौटे गी तुआरने दी कौशशा कीती दी ऐ।

व्याख्या – उपरोक्त कविता अंश च कवि नै सत्तादारी नेताएं दे हकीकी रूप कन्नै समाज गी वाकफ कराए दा ऐ। कवि दा गलाना ऐ जे बड्डे-बड्डे भाशन देइयै गरीबी दे नांड पर गरीबें दा शोशण करने आहले एह लोक कुसै दे सक्के नेई। इंदे झूठे ते लारे भरोचे भाशन गरीब लोके गी मूर्ख ते बनाई सकदे न पर कुसै समस्या दा समाधान नेई कङ्की सकदे। कोठियें-काऱे ते आलीशान होटले च रौहने खाने आहले एह दोगले लोक गरीबी मटाने पर तबसरे ते करी सकदे न पर गरीबे दी वेदन नेई बुज्जी सकदे। असल च एह गरीबी गी नेई गरीबे गी गी मकाने पर तुले दे न। एह ते गांधी नेहरु जनेह सच्चे-सुच्चे राजनेताएं दी बत्ता पर चलने दा ढोंग करियै अपनियां तजोरियां भरदे न। सफेदपोशी दा जीवन जीने आहले एह मरक्हखेवाज असल च ऐसे डाकू न जेहडे सिनकू साहीं दिन-रात देशे दियें मजबूत निहें गी पुगा ते खोखला कर करदे न। कवि नै आम-भलोकी जनता गी ऐसे लोटू ते भ्रश्ट नेताएं प्रति सचेत ते जागृत करने दी कौशशा कीती दी ऐ।

3. पद्यांश –

बसनीक बनी जा नजरें दा, नजरीआ सोचे परखे दा,
किज आप मुहारा फैली जा, एह जीन नमाना सरफे दा।

ਫੌਲਾਦ ਡਲੀ ਜਾ ਬਾਹਮੇਂ ਚ, ਸਜ਼ੀ ਜਾ ਸ਼ਿਸਤ ਨਸ਼ਾਨੇ ਦੀ,
 ਲਾ—ਧੜਕ ਧਮਾਕਾ ਉਟ੍ਰੀ ਜਾ, ਥਿੜਕੀ ਜਾ ਟੋਰ ਜਮਾਨੇ ਦੀ।
 ਨਕਥੇ ਦਾ ਨਕਥਾ ਬਦਲ ਜਾ, ਕਦਰੋਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਬਦਲੀ ਜਾ।
 ਰਤ੍ਤੁ ਦੀ ਰੀਤ ਪੁਰਾਨੀ ਏ, ਉਸਲੈ ਤਾਰੀਖ ਲਿਖੋਈ ਜਂਦੀ।
 ਬਾ—ਅਦਬ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪਾਰਖਿਧੀ, ਬੇ—ਅਦਬੀ ਅਕਸਰ ਹੋਈ ਜਂਦੀ।।

ਸਾਂਦਰਭ — ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਤ ਪਦਾਂਥ ਸਾਡੀ ਪਾਠ੍ਯ ਪੁਸ਼ਟਕ ‘ਸਮਕਾਲੀਨ ਡੋਗਰੀ ਕਵਿਤਾ ਸਕਲਨ’ ਚ ਸਕਲਤ ਕਵਿਤਾ ‘ਸਾਰਤ’ ਥਮਾਂ ਲੈਤਾ ਗੇਦਾ ਏ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਕਵਿ ਕੋਹਰਿ ਸਿੱਹ ‘ਮਧੁਕਰ’ ਹੋਰਨ।

ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਣ — ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਚ ਕਵਿ ਦਾ ਸੁਰ ਖਿੰਝ ਤੇ ਕਟਾਕਥ ਭਰੋਚਾ ਏ। ਸਮੂਲਚੀ ਕਵਿਤਾ ਚ ਕਵਿ ਬਾ—ਅਦਬ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪਾਰਖਿਧੀ ਗੀ ਬੇ—ਅਦਬੀ ਦਾ ਏਹਸਾਸ ਕਰਾਂਦਾ ਨਜ਼ਰੀ ਆਂਦਾ ਏ।

ਵਾਖਿਆ — ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਅਂਸ਼ ਚ ਕਵਿ ਸ਼ੋਸ਼ਤ ਵਰਗ ਚ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਜਗਾਂਦੇ ਹੋਈ ਗਲਾਂਦਾ ਏ ਜੇ ਅਸੋਂਗੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿ ਅਪਨਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਬਦਲਨੇ ਦੀ ਲੋੜ ਏ। ਤਾਂ ਜੇ ਜੀਵਨ ਇਕਕਲਸੋਖੀ ਤੇ ਤਾਂਗਦਿਲੀ ਦੇ ਦਾਧਰੇ ਥਮਾਂ ਸੁਕਤ ਹੋਇਥੈ ਇਕ ਮੈਕਲਾ ਤੇ ਵਿਸ਼੍ਵਤ ਰੂਪ ਗੈਹਣ ਕਰੈ। ਕਵਿ ਗਲਾਂਦਾ ਏ ਜੇ ਸਾਂਘਰਥ ਕੀਤੇ ਬਗੈਰ ਕਦੋਂ ਕੋਈ ਸਮਾਜ ਤਰਕਕੀ ਦੀ ਰਾਹ ਪਰ ਅਗ੍ਰਸਰ ਨੇਈ ਹੋਈ ਸਕਦਾ। ਡਰੀ—ਸੈਹਮਿਧੀ ਜੀਨਾ ਕੋਈ ਜੀਨਾ ਨੇਈ ਏ। ਏਹ ਵਕਤ ਹਿੰਮਤ ਤੇ ਦਲੇਰੀ ਕਨ੍ਨੈ ਅਪਨੇ ਲਕਧ ਗੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨੇ ਦਾ ਏ। ਏਹ ਵਕਤ ਸਮਾਜ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰੋਂ ਪ੍ਰਤਿ ਇਕ ਜੁਟ ਹੋਇਥੈ ਅਵਾਜ ਬਲਾਂਦ ਕਰਨੇ ਦਾ ਵਕਤ ਏ। ਕਵਿ ਆਮ ਜਨਤਾ ਗੀ ਪਰਾਨਿਧੀਂ ਧਾਸੋਂ ਗੀ ਛੋਡਿਥੈ ਜੀਵਨ ਦਿਧੀਂ ਨਮਿਧੀਂ ਰਾਹੋਂ ਬਕਥੀ ਸਾਰਤ ਕਰਾਇਥੈ ਜਾਗ੍ਰਤ ਕਰਦਾ ਏ। ਤੇ ਗਲਾਂਦਾ ਏ ਜੇ ਇਕ ਨਮੋਂ—ਨਰੋਏ ਸਮਾਜ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਆਸਤੈ ਲੋੜ ਏ ਹੌਸਲੇ ਤੇ ਉਦਘਮ ਦੀ, ਲੋੜ ਏ ਇੰਕਲਾਬ ਦੀ, ਇਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੀ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਗਗਾਹ ਏ ਜੇ ਇੰਕਲਾਬ ਲਹੂ ਮਾਂਗਦਾ ਤੇ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਮਾਂਗਦੀ ਏ। ਤਾਂ ਜਾਇਥੈ ਕੋਈ ਇਤਿਹਾਸ ਲਖੋਂਦਾ ਏ।

ਅੰਧਾਸ — ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਦੇ ਪਦਾਂਥੋਂ ਦੀ ਸਪ੍ਰਸ਼ੰਸਣ ਵਾਖਿਆ ਕਰੋ —

1. ਵਿ ।—ਅਮ੃ਤ ਦੀ ਇਸ ਖੇਡੈ ਬਿਚ
ਅਸ ਸਾਰੇ ਬਸ ਰਲਿਥੈ, ਪੁਗਗੀ
ਜੀਵਨ ਦੇ ਇਸ ਹਵਨ—ਕੁੰਡ ਬਿਚ
ਅਪਨੇ ਪ੍ਰਾਣੋਂ ਦੀ ਹੌਤੀ ਨੈ

ਜੀਵਨ ਜੋਤ ਗੀ ਬਾਲੀ ਰਕਖਨੋ

ਉਜ਼ਜ਼ਨੇ ਤੇ ਉਜ਼ਜ਼ਲ ਹੋਨੇ ਤੈ

ਸ਼ਵ ਕੋਲਾ ਸ਼ਿਵ ਹੋਨੇ ਗਿਤੈ ॥

(ਅਮਰ ਖੋਂਡ; ਸਫਾ – 201)

2. ਬੋ ਇਕ ਦਿਨ ਨਜ਼ਰ ਲੁਆਂਘ ਖਾਈ ਗੇਝ,

ਗੁਆਂਢੀ ਦੈ ਘਰ ਮੋਈ ਝਾਂਕੀ ਟੁਆਈ ਗੇਝ

ਦਿਕਖੇਆ ਜੇ –

ਗੁਆਂਢੀ ਨੈਰ ਸਾਗਰ ਤ੍ਰਾਮੜੀ ਚ ਪਾਏ ਦਾ ਏ

ਤੇ ਧਰਤੁ ਗੀ ਸ਼ੈਲ ਬਡ੍ਡੇ ਬੇਹੜੇ ਸਜਾਏ ਦਾ ਏ।

ਉਸ ਦਿਨ ਸ਼ਾ

ਅਸ ਰਾਜੇ ਥਮਾਂ ਰਂਕ ਹੋਈ ਗੇਦੇ ਆਂ

ਲਮਾ ਬੇਹੜਾ ਬਡ੍ਡੀ ਪਰਾਤ ਤੁਣਨ ਛੇਹੀ ਪੇਦੇ ਆਂ।

(ਰਾਜੇ ਥਮਾਂ ਰਂਕ; ਸਫਾ – 213)

3. ਗਡੀਰਨਾ ਹੁਨ ਰੇਫ਼ਨਾ ਕਿਨਾਾ'ਕਰ ਚਿਰ,

ਤੁਗੀ ਅਸੋਂ ਬਡੇਰਨਾ ਕਿਨਾਾ'ਕ ਚਿਰ।

ਖੱਡੇਨਾ ਅਪਨੇ ਪੈਰੋਂ ਪਰ ਸਿਕਖ ਜਾਗਤਾ,

ਕਨਹਾਡੈ ਚੁਕਕੀ ਫੇਰਨਾ ਕਿਨਾਾ'ਕ ਚਿਰ ॥

(ਚਮੁਖਾ; ਸਫਾ – 169)

M.A. DOGRI

Course No. DOG 203	Unit - II
Semester - II	ADHUNIK KAVITA

Lesson 5

प्र.1 'डोगਰा देस जगाई जायां' कविता दा सार लिखो।

'डोगरा देस जगाई जायां' नांਡ दी कविता सਾਫੀ ਪਾਠ ਪੁਸ਼ਟਕ 'ਸਮਕਾਲੀਨ ਡੋਗਰੀ ਕਵਿਤਾ' ਚ ਸਂਕਲਿਤ ਐ। ਤੇ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਕਵਿ ਠਾ. ਰਘੁਨਾਥ ਸਿੰਹ ਸਮਾਲ ਹੋਰ ਨ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਚ ਕਵਿ ਨੈ ਢੁਗਰ ਦੇਸ ਤੇ ਇਸ ਚ ਰੌਹਨੇ ਆਹਲੇ ਲੋਕੋਂ ਦੇ ਸਮਾ—ਸੁਆਤਮ ਦਾ ਬੜਾ ਸ਼ੈਲ ਵਰਣ ਪ੍ਰਸ਼ਤੁਤ ਕੀਤੇ ਦਾ ਐ। ਇਤਥੋਂ ਬਕਖ—ਬਕਖ ਥਾਹੋਂ ਰੌਹਨੇ ਆਹਲੇ ਲੋਕੋਂ ਦੀ ਮੇਸ—ਮੂਸਾ ਤੇ ਭਾਵੋਂ ਦੀ ਕੋਈ ਮਸਾਲ ਨੇਈ। ਡੋਗਰੇਂ ਦੀ ਅਪਨੀ ਇਕ ਸਾਗਰੋਸਾਰ ਸਾਂਸਕ੃ਤਿ ਐ। ਸਾਰੇ ਰਲੀ—ਮਿਲਿਯੈ ਦਿਨ—ਧਿਆਰ ਮਨਾਂਦੇ ਨ। ਢੁਗਰ ਦੇਸੇ ਦੇ ਲੋਕੋਂ ਦੇ ਸਮਾਝ ਦੀ ਗਲਲ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਕਵਿ ਗਲਾਂਦਾ ਐ ਜੇ ਏਹ ਲੋਕ ਠੱਡੇ ਸਮਾਝ ਤੇ ਮਿਟਠੀ ਬੋਲਲੀ ਬੋਲਨੇ ਆਹਲੇ ਤੇ ਹਰ ਇਕ ਦਾ ਆਦਰ—ਮਾਨ ਕਰਨੇ ਆਹਲੇ ਨ। ਏਹ ਕਦੇਂ ਕੁਸੈ ਗੀ ਮਾੜਾ ਨੇਈ ਬੋਲਦੇ ਪਰ ਜੇਕਰ ਲੋੜ ਪਵੈ ਤਾਂ ਅਪਨੀ ਈਨ—ਅਨਖ ਲੇਈ ਬੈਰੀ ਨੈ ਟਕਕਰ ਲੇਇਧੈ ਉਸੀ ਮੂਹ ਤੋੜ ਜਵਾਬ ਬੀ ਦਿੰਦੇ ਨ। ਕਵਿ ਗਲਾਂਦਾ ਐ ਜੇ ਢੁਗਰ ਦੇ ਲੋਕ ਪ੍ਰਸਾਦ—ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਤੇ ਬੂਝੇ ਕਨ੍ਹੀ ਕਨ੍ਹੀ ਤੇ ਸਾਰੋਂ ਕਨ੍ਹੀ ਹਿਰਖ ਕਰਨੇ ਆਹਲੇ ਨ। ਏਹ ਚੰਗੇ ਕਨ੍ਹੀ ਚੰਗੇ ਤੇ ਬੂਝੇ ਕਨ੍ਹੀ ਬੂਝੇ ਨ। ਡੋਗਰੇ ਹਰ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦਾ ਭਾਵੀ ਸਾਮਨਾ ਕਰਦੇ ਨ। ਏਹ ਮੁਸ਼ਕਲੋਂ ਥਮਾਂ ਭਰਿਯੈ ਅਪਨਾ ਹੌਸਲਾ ਨੇਈ ਢਾਂਹਦੇ, ਕਦੇਂ ਨੇਈ ਘਾਬਰਦੇ। ਏਹ ਇਕ—ਮਿਕ ਹੋਇਧੈ ਹਰ ਔਖਾ ਦਾ ਸਕਾਬਲਾ ਕਰਦੇ ਨ। ਸਮਾਲ ਹੋਰੋਂ ਅਪਨੀ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਰਾਹੋਂ ਢੁਗਰ ਵਾਸਿਧੋਂ ਗੀ ਅਪਨੀ ਸਮਝਤਾ—ਸਾਂਸਕ੃ਤਿ ਬਾਰੈ ਸੋਹਗਾ ਕਰਨੇ ਦੀ ਕੌਸ਼ਲ ਕੀਤੀ ਦੀ ਐ।

ਪ੍ਰ.2 'ਆਤਮ ਨਿਵੇਦਨ' ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਸਾਰ ਲਿਖੋ।

'ਆਤਮ—ਨਿਵੇਦਨ' ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਕਵਿ 'ਸਵਾਮੀ ਬ੍ਰਹਮਾਨਨਦ ਤੀਰਥ' ਹੋਰ ਨ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਚ ਕਵਿ ਗਲਾਂਦਾ ਐ ਜੇ ਏਹ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਈਸ਼ਵਰ ਦੀ ਗੈ ਸੱਤਾ ਤੇ ਅਸਿਤਤਵ ਦਾ ਵਿਰਾਟ ਤੇ ਸਾਕਾਰ ਰੂਪ ਐ। ਇਸ ਸਾਕਾਰ ਜਗਤ ਗੀ ਚਲਾਨੇ ਆਹਲੀ ਸ਼ਕਿਤ ਕੇਹੜੀ ਐ? ਕਨੇਹੀ ਐ? ਕੁਝੋਂ ਐ? ਇਸ ਕਿਸਮਾ ਦੇ ਸੁਆਲ ਗੈ ਰਹਸ਼ਿਮਧੀ ਸ਼ਕਿਤ ਗੀ ਜਾਨਨੇ ਤੇ ਪਛਾਨਨੇ ਆਹਲੇ ਪਾਸ੍ਸੇ ਕੁਸੈ ਬੀ ਜਿੜਾਸੁ ਗੀ ਲੇਈ ਜਾਨੇ ਆਹਲੇ ਪੈਹਲੇ ਬਿੰਦੂ ਨ। ਅਸਲ ਚ ਏਹ ਸੁਆਲ ਗੈ ਉਸ ਨਿਰਾਕਾਰ ਸ਼ਕਿਤ ਦਾ ਘੇਰਾ ਨ ਜਿਸੀ ਖੋਲ੍ਲਨਾ ਗੈ ਓਹਦੀ ਸੱਤਾ ਤੇ ਅਸਿਤਤਵ ਗੀ ਜਾਨਨਾ ਐ। ਇਸ ਸਾਰੀ ਸ਼ਿਖਿਤੀ ਗੀ ਚਲਾਇਮਾਨ ਰਕਖਨੇ ਆਹਲੀ, ਨਿਧਮਤ ਤੇ ਸਾਂਤੁਲਤ ਢੰਗੈ ਕਨ੍ਹੀ ਕ੍ਰਿਧਾਸੀਲ ਬਨਾਈ ਰਕਖਨੇ ਆਹਲੀ ਸ਼ਕਿਤ ਦੀ ਰਹਸ਼ਿਮਤਾ ਦੇ ਬਾਰੈ ਚ ਸਮਝਾਨੇ

ਆਸਤੈ ਸ਼ਵਾਮੀ ਹੋਰੋਂ ਸਰਲ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇਇਥੈ ਆਮ ਜਨਮਾਨਸ ਆਸਤੈ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਗੀ ਰਚੇ ਦਾ ਏ। ਆਤਮ—ਨਿਵੇਦਨ ਕਵਿਤਾ ਮਾਹਨੂ ਗੀ ਆਤਮ ਜ਼ਾਨ ਕਰੋਂਅਂਦੇ ਹੋਈ ਤਸੀ ਭੌਤਿਕ ਜਗਤ ਚ ਵਾਪਤ ਸਾਂਸਾਰੀ ਮਾਧਾ ਰੂਪੀ ਅੜਾਨ ਦੀ ਨੀਂਦਰ ਤਾਗਿਥੈ ਤਸ ਚਾ ਤਠਨੇ ਆਸਤੈ ਸਚੇਤ ਕਰਦੀ ਏ, ਇਕ ਐਸਾ ਵਿਵੇਕ ਭਰਦੀ ਏ ਜੇ ਮਾਹਨੂ ਇਹ ਸੋਚਨੇ ਆਸਤੈ ਮਜਬੂਰ ਹੋਈ ਜਂਦਾ ਏ ਜੇ ਇਹ ਝੂਠੀ ਮਾਧਾ ਸਿਰਫ ਕਸਾਇਥੈ ਦੀ ਮਿਟਠੀ ਛੁਰੀ ਆਂਗਰ ਏ। ਅਰਥਾਤ ਇਸ ਮਾਧਾ ਦਾ ਵਾਸਤਵਿਕ ਸੁਆਦ ਕੌਡਾ ਏ। ਮਨੁਕਖ ਮਕਡੇ ਆਂਗਰ ਜਾਲ ਬੁਨਿਥੈ ਆਪੂ ਤਸ ਚ ਫਸੀ ਜਂਦਾ ਏ। ਫਹੀ ਛੱਡਕਦਾ ਏ ਤੇ ਕੋਈ ਕਿਰਸੇ ਦੇ ਦੁਖ ਭੋਗਦਾ ਏ ਪਰ ਤਸ ਜਾਲ ਦਿਯਾਂ ਤਾਰਾਂ ਅਰਥਾਤ ਦੁਖਦਾਇਕ ਦੁਨਿਆਬੀ ਪਰਿਸਥਿਤਿਆਂ ਮਾਹਨੂ ਥਮਾਂ ਨੇਈ ਛੱਡੋਦਿਯਾਂ। ਹਰ ਥਾਂ ਦੁਖ ਗੇ ਦੁਖ ਨ ਪਰ ਫਹੀ ਬੀ ਇਸ ਮਾਧਾ ਗੀ ਛੋਡਨਾ ਮਾਹਨੂ ਆਸਤੈ ਸਾਥੇ ਦੇ ਮੂਹ ਕਿਰਲੀ ਏ। ਸ਼ਵਾਮੀ ਹੁਦੇ ਮਤਾਬਕ ਜੇਹੜਾ ਮਾਹਨੂ ਇਸ ਮਾਧਾ ਗੀ ਤਾਗਿਥੈ ਤਸ ਬਹਸਾ ਚ ਲੀਨ ਹੋਈ ਜਂਦਾ ਏ, ਓਹ ਤਸ ਅਮਰਤਵ ਗੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੀ ਲੈਂਦਾ ਏ। ਸ਼ਵਾਮੀ ਹੋਰੋਂ ਵੇਦਾਂਤ ਦੀ ਗਲਲ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਰਾਹੋਂ ਇਨ੍ਹੀ ਅਸਾਨੀ ਕਨੈ ਸਮਝਾਈ ਦੀ ਏ ਜੇ ਇਸ ਗੂਢ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਗੁਤਥੀ ਅਪਨੇ ਆਪ ਦਮਾਗਾ ਚ ਖੁਲ੍ਲੀ ਜਂਦੀ ਏ।

ਪ੍ਰ.3 'ਸੁਰਗ ਨਿੰ ਜਾਨ ਹੋਂਦਾ' ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਸਾਰ ਲਿਖੋ।

'ਸੁਰਗ ਨਿੰ ਜਾਨ ਹੋਂਦਾ' ਨਾਂ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਕਵਿ 'ਪਰਮਾਨਨਦ ਅਲਮਸਤ' ਹੋਰ ਨ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਚ ਕਵਿ ਝੂਠੇ ਅੜਕਾਰਵਾਦ ਪਰ ਵਧਾ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਗਲਾਂਦਾ ਏ ਜੇ ਮਦਰੋਂ ਚ ਛੈਨੇ, ਛੱਡਿਯੋਲ ਬਜਾਇਥੈ ਜਾਂ ਮਸਿਜਦੋਂ ਚ ਜੋਰੋ—ਜੋਰੋਂ ਨਮਾਜਾਂ ਪਫਿਥੈ ਕੋਈ ਈਸ਼ਵਰ—ਅਲਲਾ ਗੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨੇਈ ਕਰੀ ਸਕਦਾ। ਤੇ ਨਾਂ ਗੈ ਪਥਰ ਦਿਧੋਂ ਸੂਰ੍ਤੀ ਗੀ ਜੀਵਨਾਦਾਨ ਦੇਇਥੈ ਜਾਂ ਪਿਤਰੋਂ ਦੇ ਨਾਂ ਪਰ ਰੁਟਿਟਾਂ ਖਲਾਇਥੈ, ਕੁਸੈ ਗੀ ਅਜ਼ਜ ਤਕ ਈਸ਼ਵਰ ਲਈ ਨ। ਕਵਿ ਪਤੋਂ ਤੇ ਮੁਲਲੋਂ ਪਰ ਬਾਰ ਕਰਦਾ ਗਲਾਂਦਾ ਏ ਜੇ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਂ ਪਰ ਭਲੋਕੀ ਜਨਤਾ ਦਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕਰਨੇ ਆਹਲੇ ਇਹ ਲੋਕ ਗੈ ਮਾਹਨੂ ਗੀ ਮਾਹਨੂ ਕਨੈ ਲਡਾਂਦੇ ਨ ਤੇ ਫਹੀ ਪਥਰ ਰੂਪੀ ਦੇਵਤਾਂ ਦਾ ਸ਼ਹਾਰਾ ਲੋਇਥੈ ਤਾਂਨੋਂਗੀ ਧੂਪ—ਧੂਨਿਧਾਂ ਧਖਾਇਥੈ, ਬਡੇ—ਬਡੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਚਾਡਿਥੈ ਅਪਨੇ ਪਾਪ ਛਪੈਲਨੇ ਦੀ ਕੌਈ ਕਾਈ ਕਰਦੇ ਨ। ਇਹ ਮਦਰ, ਮਸੀਤੋਂ ਤੇ ਗੁਰੂਦਾਰੋਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਮਾਹਨੂ ਗੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਅਂਧਵਿਸ਼ਵਾਸੋਂ ਦੀ ਬੱਤਾ ਟੋਰਦੇ ਆਏ ਨ। ਧਾਰਮਿਕ ਅੜਕਾਰ ਰਚਿਥੈ, ਤ੍ਰਸ਼ੂਲ—ਝਾਂਡੇ ਚੁਕਿਕਿਥੈ ਇਹ ਲੋਕ ਸਦਿਧੋਂ ਥਮਾਂ ਪਖਿੰਡ ਕਰਦੇ ਆਏ ਨ। ਕਵਿ ਏਸੇ ਲੋਕੋਂ ਦੀ ਅੰਤਰ ਆਤਮਾ ਗੀ ਝਾਂਝੋਡਦੇ ਹੋਈ ਗਲਾਂਦਾ ਏ ਜੇ ਅਪਨੇ ਮਨੈ ਦੀ ਮੈਲ ਧੋਲੇ ਬਗੈਰ ਤੇ ਸਚ੍ਚੇ ਦੀ ਰਾਹ ਚਲੇ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਸੀਢੀ ਨੇਈ ਚੀਡੀ ਸਕਦਾ। ਕਵਿ ਆਮ ਲੋਕੋਂ ਗੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਠੇਕੇਦਾਰੋਂ ਪ੍ਰਤਿ ਸਚੇਤ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਗਲਾਂਦਾ ਏ ਜੇ ਏਸੇ ਝੂਠੇ ਤੇ ਫਰੇਬੀ ਲੋਕੋਂ ਦੀ ਗਲਲੋਂ ਚ ਨੇਈ ਔਨਾ ਚਾਹਿਦਾ ਸਗੂਆਂ ਏਸੇ ਲੋਕੋਂ ਗੀ ਬਿਚ ਬਜਾਰੇ ਦੇ ਬੇਇਜ਼ਜ਼ਤ ਕਰਿਥੈ ਤੁਂਦੇ ਸੁਹੋਂ ਪਰ ਚਢੇ ਦੇ ਸਰਹਕਖੋਂ ਗੀ ਤੁਆਰਨਾ ਲੋਡਚਦਾ ਏ ਜੇਹੜੇ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਂ ਪਰ ਮਾਹਨੂ ਗੀ ਮਾਹਨੂ ਥਮਾਂ ਬਕਖ ਕਰਦੇ ਨ। ਖੀਰ ਚ ਕਵਿ ਗਲਾਂਦਾ ਏ ਜੇ ਅਸੋਂ ਗੀ ਅਪਨੀ ਸੋਚ ਗੀ ਮੌਕਲਾ ਕਰਿਥੈ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਬੱਤਾ ਚਲਨਾ ਚਾਹਿਦਾ ਏ ਤੇ ਅਲਲਾ—ਈਸ਼ਵਰ ਚ ਕੋਈ ਫਰਕ—ਭੇਦ ਨੇਈ ਕਰਿਥੈ ਇਕ—ਮਿਕ ਹੋਇਥੈ ਰੌਹਨਾ ਚਾਹਿਦਾ ਏ। ਤਾਂ ਗੈ ਅਸ ਈਸ਼ਵਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਦੀ ਰਾਹ ਪਰ ਅਗ੍ਰਸਰ ਹੋਈ ਸਕਨੇ ਆਂ।

ਪ੍ਰ.4 'ਛੱਡਾ' ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਸਾਰ ਅਪਨੇ ਸ਼ਬਦੋਂ ਚ ਲਿਖੋ।

ਕਵਿ ਬਸਤ ਰਾਮ 'ਬਸਤ' ਹੁਂਦੀ ਏਹ ਕਵਿਤਾ ਹਾਸ਼ਾਂ—ਵਧਾ ਭਰੋਚੀ ਕਵਿਤਾ ਏ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਚ

ਕਵਿ ਨੈ ਛੱਡੇ ਦੁਖ—ਤਕਲੀਫੋਂ ਭਰੋਚੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਧਰਾਰਥ ਤਸਵੀਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਦੀ ਏ। ਕਵਿ ਗਲਾਂਦਾ ਏ ਜੇ ਇਕਕਲੇ—ਮੁਕਕਲੇ ਮਾਹਨੂ ਦਾ ਜੀਨਾ ਬੀ ਕੇਹ ਜੀਨਾ ਏ। ਨਾਂ ਅਗ੍ਗੋਂ ਕੋਈ ਨਾਂ ਪਿਚੌਂ ਕੋਈ। ਅਪਨੇ ਖਾਲੀ—ਮਖਾਲੀ ਘਰੈ ਚ ਉਸਦਾ ਮਨ ਨੇਈ ਲਗਦਾ ਤੇ ਗਲਿਯੋ—ਬਜਾਰੇ ਲੋਕ ਉਸੀ ਨੇਈ ਭਾਂਦੇ। ਨਾਂ ਢੰਗਾ ਦਾ ਲਾਨੇ ਗੀ ਤੇ ਨਾਂ ਖਾਨੇ ਗੀ। ਉਸਦਿਯਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਆਸਾਂ—ਲਾਲਸਾਂ ਮਨੈ ਚ ਗੈ ਦਬੋਈ ਦਿਯਾਂ ਰੌਹਦਿਯਾਂ ਨ। ਇਕ ਛੱਡੇ ਦੀ ਵੇਦਨ ਬੁਜ਼ਨੇ ਆਹਲਾ ਕੋਈ ਨੇਈ ਪਰ ਤਾਨੇ—ਮੀਹਨੇ ਦੇਨੇ ਆਹਲਾ ਕੁਲ ਸਮਾਜ ਹੋਂਦਾ ਏ। ਛੜਾ ਕਸ਼ਚਿਹੀ—ਮਾਂਦਾ ਹੋਏ ਤਾਂ ਦਵਾ—ਦਾਰੁ ਪੁਚਨੇ ਆਹਲਾ ਕੋਈ ਨੇਈ, ਮੁਕਖਾ—ਪਾਨਾ ਹੋਏ ਤਾਂ ਘਰ ਹਿਰਖੈ ਨੈ ਰੁਟਟੀ ਪਕਾਇਯੈ ਖਲਾਨੇ ਆਹਲਾ ਕੋਈ ਨੇਈ। ਓਹ ਘਰ ਜਾ ਬੀ ਤਾਂ ਕੁਸ ਆਸੈ ਤੇ ਕੁਸ ਆਸਤੈ। ਬੋ ਜੇਕਰ ਕਦੇਂ ਕੋਈ ਉਸੀ ਅਪਨੇ ਮਨੈ ਦਾ ਮੈਹਰਸ ਜਾਂ ਹਿਰਖ ਜਤਾਨੇ ਆਹਲਾ ਲਭੀ ਜਾ ਤਾਂ ਲੋਕ ਜੀਨ ਨੇਈ ਦਿੰਦੇ। ਛੜਾ ਆਦਮੀ ਕਰੈ ਬੀ ਤਾਂ ਕੇਹ ਕਰੈ। ਕਵਿ ਹਾਸੇ—ਹਾਸੇ ਚ ਗਲਾਂਦਾ ਏ ਜੇ ਛੜਾ ਮਾਹਨੂ ਕੋਈ ਆਦਮਖੋਰ ਜਨੌਰ ਨੇਈ ਹੋਂਦਾ ਓਹ ਬੀ ਸਾਡੈ ਸਾਹੀਂ ਮਨੁਕਖ ਹੋਂਦਾ ਏ, ਉਸ ਕਨੈ ਬੀ ਸਲੀਕੇ ਤੇ ਹਿਰਖ ਪਾਰ ਕਨੈ ਪੇਸ਼ ਔਨਾ ਲੋਡਚਦਾ ਏ।

ਪ੍ਰ.5 ‘ਘਰ ਤੇ ਦਫਤਰ’ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਸਾਰ ਲਿਖੋ।

‘ਘਰ ਤੇ ਦਫਤਰ’ ਨਾਂਦ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਕਵਿ ‘ਵੇਦਪਾਲ ਦੀਪ’ ਹੋਰ ਨ। ਏਹ ਕਵਿਤਾ ਕਵਿ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਧਰਾਰਥ ਕਨੈ ਜੁਡੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਏ। ਜੀਵਨ ਭਰ ਔਖੋਂ—ਅੜਚਨੋਂ ਦਾ ਸਾਮਨਾ ਕਰਨੇ ਆਹਲੇ ਇਸ ਕਵਿ ਨੈ ਅਪਨੀ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਚ ਘਰ ਤੇ ਦਫਤਰ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਬਡੇ ਸ਼ੈਲ ਢੰਗੈ ਨੈ ਬਧਾਨ ਕੀਤੀ ਦੀ ਏ। ਕਵਿ ਦੇ ਸ਼ਬਦੇ ਚ ਘਰ ਇਕ ਏਹਸਾਸ ਏ। ਇਕ ਐਸਾ ਠਿਕਾਨਾ ਜਿਸ ਕਨੈ ਮਾਹਨੂ ਗੀ ਪਾਰ ਤੇ ਲਗਾਓ ਹੋਂਦਾ ਏ। ਭਾਏਂ ਓਹ ਬੜਾ ਹੋਏ ਤੇ ਭਾਏਂ ਲੌਹਕਾ ਘਰ—ਘਰ ਹੋਂਦਾ ਏ। ਏਹ ਗਲਲ ਬਿਲਕੁਲ ਸਚਵ ਏ ਜੇ ‘ਦੀਪ’ ਹੋਰ ‘ਕਸ਼ਮੀਰ ਟਾਇਸ਼’ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਪਨੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਕਿਸਾ ਬਾਰੇ ਇਸੈ ਦਫਤਰੈ ਦੇ ਸਟੋਰ ਰੁਮ ਨੁਮਾਂ ਕਮਰੇ ਚ ਬਿਤਾਏ ਹੈ। ਇਸਕਾਰੀ ਓਹ ਗਲਾਂਦੇ ਨ ਜੇ ਮੇਰੇ ਦਫਤਰ ਤੇ ਘਰੈ ਚ ਕੋਈ ਮਤਾ ਛਿੰਡਾ ਨੇਈ, ਬਸ ਦੂਰੀ ਏ ਤਾਂ ਇਕ ਢੁਆਠਨ ਦੀ। ਕਵਿ ਗਲਾਂਦਾ ਏ ਜੇ ਮੇਰੀ ਮਾਂਦਗੀ ਚ ਮੇਰੇ ਚਾਹਨੇ ਆਹਲੇ ਤੇ ਮੇਰੇ ਕਨੈ ਦਫਤਰੈ ਚ ਕਮਮ ਕਰਨੇ ਆਹਲੇ ਮੇਰਾ ਹਾਲ ਚਾਲ ਪੁਚਨ ਇਧੈ ਢੁਆਠਨ ਟਧਿਧੈ ਮੇਰੇ ਘਰ ਆਈ ਜਾਂਦੇ ਨ ਤੇ ਰਾਜੀ ਹੋਨੇ ਪਰ ਮੈਂ ਇਧੈ ਢੁਆਠਨ ਟਧੀ ਅਪਨੇ ਦਫਤਰ ਪੁਜ਼ਜੀ ਜਨਾਂ ਆਂ। ਕਵਿ ਗਲਾਂਦਾ ਏ ਜੇ ਮਿਗੀ ਇਸ ਸਟੋਰ ਨੁਮਾਂ ਕਮਰੇ ਚ ਬੀ ਘਰੈ ਦਾ ਏਹਸਾਸ ਹੋਂਦਾ ਏ। ਨੌਕਰੀ ਪਰੈਤ ਜਿਸਲੇ ਮੈਂ ਅਪਨੇ ਕਮਰੇ ਔਨਾ ਤਾਂ ਮਿਗੀ ਅਪਨਾ ਏਹ ਘਰ ਦਫਤਰੀ ਰੈਲੇ—ਰਧੇ ਸ਼ਾ ਬੜਾ ਦੂਰ ਤੇ ਏਕਾਂਤ ਬੜੀਂਦਾ ਏ। ਕੀ ਜੇ ਘਰ ਤੇ ਇਕ ਏਹਸਾਸ ਏ।

ਪ੍ਰ.6 ‘ਏਹ ਕੁਨ ਮਾਝ ਦਾ ਲਾਲ’ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਸਾਰ ਲਿਖੋ।

‘ਏਹ ਕੁਨ ਮਾਝ ਦਾ ਲਾਲ’ ਕਵਿਤਾ ‘ਦੀਨੂ ਭਾਈ ਪਂਤ’ ਹੋਰੋਂ ਲਿਖੀ ਦੀ ਏ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਚ ਕਵਿ ਨੈ ਅਜਾਦੀ ਦੇ 60—65 ਬਾਰੋਂ ਬਾਦ ਬੀ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਥਮਾਂ ਖਾਲਲ ਰੈਹਨੇ ਆਹਲੇ ਲੋਕੋਂ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਦਾ ਬੜਾ ਪੀਡੁ ਭਰੋਚਾ ਧਰਾਰਥ ਵਰਨ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ। ਸਮੂਲਚੀ ਕਵਿਤਾ ਚ ਕਵਿ ਭਾਸ਼ਟ ਸੱਤਾਧਾਰਿਯੋਂ ਪਰ ਚੋਟ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਗਲਾਂਦਾ ਏ ਜੇ ਫੁਟਪਾਥਿੋਂ ਪਰ ਜੀਨੇ—ਮਰਨੇ ਆਹਲੇ ਏਹ ਲੋਕ ਬੀ ਸੁਤੰਤਰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਬਾਸੀ ਨ। ਇਂਦੀ ਅਕਖੀਂ ਚ ਬੀ ਕਿਸਾ ਸੁਖਨੇ ਨ, ਇਂਦੀ ਛਾਤੀ ਚ ਬੀ ਕਿਸਾ ਚਾਡ ਨ। ਲੀਰੇ ਚ ਤਨ ਖਟਟਨੇ ਆਹਲੇ

ਤੇ ਠੰਡੂ ਚ ਠਰਨੇ ਆਹਲੇ ਝਾਂਨੋ ਮਜ਼ਲੂਮੋਂ ਤਕ ਅਜਾਦੀ ਦੇ ਸੂਰਜੈ ਦਿਧਾਂ ਰਿਸਮਾਂ ਅਜ਼ਜ ਤਕ ਕੀ ਨੇਈ ਪੁਜ਼ਜੀ ਸਕਿਆਂ। ਕਹਿ ਸਮਾਜ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰੋਂ ਪਰ ਕਿਂਗ ਕਰਦਾ ਗਲਾਂਦਾ ਏ ਜੇ ਹਰ ਬਾਰੇ ਅਜਾਦੀ ਦੇ ਜਥਾਨ ਮਨਾਨੇ ਕਨੈ ਜਾਂ ਦੁਨਿਆਂ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਪਰ ਅਪਨੇ ਆਪ ਗੀ ਬੜਾ ਪ੍ਰਗਤਿਵਾਦੀ ਸਾਬਤ ਕਰਨੇ ਕਨੈ, ਅਸਲੀਧਤ ਨੇਈ ਛਪੈਲੀ ਜਾਈ ਸਕਦੀ। ਦਿਨ—ਰਾਤ ਮਹੇਨਤ—ਮਜੂਰੀ ਕਹਿਯੈ ਪ੍ਰਾਂਜੀਪਤਿਧਿਆਂ ਦਾ ਘਰ ਭਰਨੇ ਆਹਲਾ ਏਹ ਗਰੀਬ ਤਬਕਾ ਕੀ ਅਜ਼ਜ ਬੀ ਗੁਰਬਤ ਦਾ ਜੀਵਨ ਜੀਯਾ ਕਰਦਾ ਏ। ਕੀਤ ਰਾਜਨੇਤਾਏਂ ਦਿਧਾਂ ਪੱਜ ਬਾਰਿਆਂ ਪਾਲਸਿਆਂ ਤੇ ਸਕੀਮਾਂ ਕਾਗਜ਼ੋਂ ਤੇ ਫਾਇਲਾਂ ਚ ਦਬੋਈ ਦਿਧਾਂ ਰੌਹਿਦਿਆਂ ਨ। ਕੀ ਕੋਠਿਆਂ—ਬਾਂਗਲਾਂ ਚ ਰੌਹਨੇ ਆਹਲੇ ਸਤਾਦਾਰਿਆਂ ਤੇ ਪ੍ਰਾਂਜੀਪਤਿਧਿਆਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਤਬਕੇ ਬਲ ਨੇਈ ਜਂਦਾ। ਗਲਿਆਂ ਤੇ ਚੌਕੋਂ ਚ ਮੁਕਖੈ ਨੇ ਬਿਲਸੀ—ਬਿਲਸਿਆਈ ਅਪਨਾ ਦਮ ਤ੍ਰੋਡਨੇ ਆਹਲੇ ਏਹ ਬੇ—ਸ਼ਹਾਰਾ ਤੇ ਬੇ—ਘਰ ਲੋਕ ਬੇਸ਼ਕਕ ਕੁਸਾਈ ਨੈ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਵਾ—ਸ਼ਿਕਾਧਿਆਤ ਨੇਈ ਕਰਦੇ ਪਰ ਅਜਾਦ ਮੁਲਖੈ ਚ ਗੁਲਾਮੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਏਹਸਾਸ ਜਰੂਰ ਕਰਾਂਦੇ ਨ। ਠੰਡੂ ਚ ਠਰ—ਠਰ ਕਹਿਯੈ ਸਰਨੇ ਆਹਲੇ ਝਾਂਨੋ ਗੁਲਾਮ ਦੇਸਵਾਸਿਆਂ ਦੀ ਸੌਤ ਕੋਈ ਸਥਾਰਣ ਸੌਤ ਨੇਈ। ਏਹ ਕਤਲ ਨ ਤੇ ਝਾਂਦੇ ਕਾਤਲ ਨ ਭਾਸ਼ਟ ਸਤਾਧਾਰੀ ਨੇਤਾ ਜੋ ਸਥ ਕਿਥਾ ਜਾਨਦੇ ਆਖਦੇ ਬੀ ਅਪਨੇ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਮੈਹਲਾਂ ਚ ਅਰਾਮ ਦੀ ਨੀਂਦਰ ਸੌਂਦੇ ਨ। ਕੀਤ ਮਨੁਖਤਾ ਦੇ ਝਾਂਨੋ ਕਾਤਲਾਂ ਪਰ ਕੋਈ ਦਫਾ ਜਾਂ ਧਾਰਾ ਕਸਮ ਨੇਈ ਕਰਦੀ। ਕੀਤ ਸਾਰੇ ਕਨੂਨ ਅਨੇ ਤੇ ਗ੍ਰੰਗੇ ਹੋਈ ਜਂਦੇ ਨ।

.....

M.A. DOGRI

Course No. DOG 203	Unit - II
Semester - II	ADHUNIK KAVITA

Lesson 6

ਨੋਟ – ਲਮ੍ਮੇ ਸੁਆਲ ਆਹਲੇ ਕਵਿਧੇ ਦੇ ਪਰਿਚੇ

ਪ੍ਰ.1 ਪਰਮਾਨਨਦ 'ਅਲਮਸਤ' ਹੁੰਦੇ ਡੋਗਰੀ ਕਵਿਤਾ ਸਾਹਿਤਿ ਗੀ ਯੋਗਦਾਨ ਬਾਰੈ ਤਫਸੀਲ ਚ ਲਿਖੋ।

ਉ. – ਡੋਗਰੀ ਕਵਿਤਾ ਗੀ ਨਮੀਂ ਦਿਸ਼ਾ ਤੇ ਚੇਤਨਾ ਦੇਨੇ ਚ ਜਿ'ਨੇਂ ਕਵਿਧੇ ਦਾ ਸ਼ੁਮਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਏ ਤਾਂਦੇ ਚਾ ਇਕ ਟਕੋਹਦਾ ਨਾਂਡ ਕਵਿ ਪਰਮਾਨਨਦ 'ਅਲਮਸਤ' ਹੁਦਾ ਲੈਤਾ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਏ। ਨਮੀਂ ਚੇਤਨਾ ਭਾਗ ਇਕ ਤੇ ਦੋ ਦੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਧਕਾਂ ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਦਾ ਗੈ ਫਲ ਏ ਜੇ ਅਜ਼ ਡੋਗਰੀ ਕਵਿਤਾ ਲੋਡਚਦੀ ਗੈਹਰਾਈ ਤੇ ਸਪ਼ਸ਼ਟਤਾ ਦੇ ਕਾਰਣ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੋਂ ਚ ਅਪਨਾ ਗੈਰਵਪੂਰਨ ਥਾਹਰ ਬਨਾਈ ਚੁਕੀ ਦੀ ਏ। ਕਿਥ ਚੇਚੇ ਕਵਿਧੇ ਦਿਇਆਂ ਕਵਿਤਾਂ ਜਨਸਥਾਰਣ ਦੇ ਕਠ ਪਰ ਵਾਸ ਕਰਦਿਇਆਂ ਨ। ਜਿ'ਨੇਂ ਕਵਿਧੇ ਅਪਨੀ ਰਚਨਾਏ ਰਾਹੋਂ ਸਿਖਿਤੀ ਦੇ ਕਣ—ਕਣ ਗੀ ਅਨੁਭੂਤ ਤੇ ਆਤਮਸਾਤ ਕਰਿਯੈ ਕਾਵਿ—ਰੂਪੈ ਚ ਵਾਣੀ ਦਿੱਤੀ ਦੀ ਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਾ ਇਕ ਪਰਮਾਨਨਦ ਅਲਮਸਤ ਹੋਰ ਨ। ਡੋਗਰੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਖੇਤਰੈ ਚ ਕਵਿ ਪਰਮਾਨਨਦ ਅਲਮਸਤ ਹੁੰਦਾ ਅਨਮੁਲਲਾ ਜੋਗਦਾਨ ਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁਖ ਸੁਰ ਢੁਗਗਰ ਦੇ ਪ੍ਰਾਕੜਿਕ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦਾ ਵਰ्णਨ ਕਰਨਾ, ਸਮਾਜਕ ਫਕੱਕੀ—ਫਕੱਕੀ ਤੇ ਬੇਨਾਧੀ ਖਲਾਫ ਅਵਾਜ ਚੁਕਕਨਾ, ਨੈਤਿਕ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਨਾ ਤੇ ਭਗਤੀ ਭਾਵਨਾ ਏ।

ਕਵਿ ਅਲਮਸਤ ਹੁੰਦਾ ਜਨਮ ਜਾਮ੍ਮੂ ਖਿੱਤੇ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਜਿਲਾ ਸਾਮਬਾ ਚ ਸਨ् 1901 ਈ. ਚ ਹੋਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ—ਪੁਰਖੀ ਘਰ ਇੱਤੇ ਨਗਰੈ ਚ ਹੇ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਚਪਨ ਜਾਮ੍ਮੂ ਸ਼ੈਹਰੈ ਦਿਧੇ ਗਲਿਧੇ ਚ ਗੈ ਬੀਤੇਆ। ਕੀ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਕ ਘਰ ਜਾਮ੍ਮੂ ਸ਼ੈਹਰਾ ਚ ਮਲਹੋਤ੍ਰੇਂ ਦੀ ਗ'ਲੀ ਚ ਬੀ ਹਾ। ਇਸਦਾ ਦੂਆ ਕਾਰਣ ਇਥੀ ਹਾ ਜੇ ਪਰਮਾਨਨਦ ਅਲਮਸਤ ਹੋਰ ਅਜੋਂ ਮਸਾਂ ਨਮੋਂ ਬਾਰੇ ਦੇ ਹੋਏ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾ ਤੱਥ ਪਿਤਾ ਦਾ ਹਿਰਖੀ ਸਾਧਾ ਚੁਕੀ ਗੇਆ ਹਾ। ਇਸ ਸਦਮੋਂ ਕਨੌਂ ਇੰਦੀ ਮਾਤਾ ਹੁੰਦੀ ਬੀ ਦਮਾਗੀ ਹਾਲਤ ਹੋਰ ਬਿਗਡੀ ਗੇਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਤੋਂ ਚ ਇੰਦੀ ਪਰਵਰਿਸ਼ ਦਾ ਜਿਮਮਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਾਦਾ ਹੋਰੋਂ ਲੈਤਾ। ਤਾਂਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਠਮੀਂ ਤਗਰ ਪਢਾਯਾ ਤੇ ਬਾਹੇਆ ਤੇ ਫਹੀ ਕਮਮ ਸਿਕਖਨੇ ਆਸਤੇ ਕੁਸੈ ਦੀ ਹਟਟੀ ਪਰ ਰਕਖੀ ਦਿੱਤਾ। ਕਿਥ ਚਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰਿਸਥਿਤੀਓਂ ਕਨੌਂ ਸ਼ਾਂਖਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਅਲਮਸਤ ਹੋਰੋਂ ਏਹਕੀ ਨੌਕਰੀ ਛੋਡੀ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਰਿਧਾਸਤ ਦੇ ਸੇਹਤ ਮੈਹਕਮੋਂ ਚ ਇਕ ਕਮਪੋਡਰ ਦੀ ਏਹਸਿਧਤ ਕਨੌਂ ਮਲਾਜਮਤ ਕਰੀ ਲੈਤੀ।

ਨੌਕਰੀ ਲਗੇ ਦੇ ਥੋੜਾ ਗੈ ਚਿਰ ਹੋਆ ਹਾ ਜੇ ਝੰਦੇ ਦਾਦਾ ਹੁੰਦਾ ਬੀ ਸੁਰਗਵਾਸ ਹੋਈ ਗੇਆ ਤੇ ਘਰ ਧਿਰਤੀ ਦੀ ਜਿਸ਼ੇਦਾਰੀ ਝੰਦੇ ਨਾਜੁਕ ਕਥੇ ਪਰ ਆਈ ਗੇਈ। ਉਸ ਬੇਲਲੈ ਝੰਦਿਆਂ ਦੋ ਕੌਅਅਰਿਆਂ ਮੈਨਾਂ ਤੇ ਮਾਊ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਅਪਨਾ ਟਬਰ ਬੀ ਏ ਹਾ ਤੇ ਆਂਦਨ ਕੁਲਲ ਸਾਡੇ ਤੱਨੀ ਰਪੇਤ ਮੌਜਾ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਝੰਨੋਂਗੀ ਅਪਨੇ ਪੁਰਤੈਨੀ ਥੇਹ ਸਾਬੇ ਚ ਬਨੀ ਦੀ ਕਿਥ ਹਵਿਧ੍ਯੇਂ ਦਾ ਕਰਾਧ ਬੀ ਆਂਦਾ ਹਾ ਪਰ ਚਾਚੇ ਨੇ ਪਰਿਸਥਿਤੀਯੇਂ ਦਾ ਲਾਹ ਲੈਂਦੇ ਹੋਈ ਤੰਦੇ ਪਰ ਮੁਕਵਾਮਾ ਕਰੀ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਮੂਜਬ ਹਵਿਧ੍ਯੇਂ ਦਾ ਕਰਾਧ ਥਹੋਨਾ ਬੀ ਬਾਂਦ ਹੋਈ ਗੇਆ। ਉਥਲ—ਪੁਥਲ ਭਰੋਚੇ ਇਸ ਜੀਵਨ ਨੇ ਅਲਮਸਤ ਹੋਰੋਂ ਗੀ ਅਪਨਾ ਮਨ ਬੋਹਾਸ਼ਾਨੇ ਆਸਤੈ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਨੇ ਪਾਸ੍ਥੈ ਪ੍ਰੇਰਤ ਕੀਤਾ। ਸ਼ੁਰੂ—ਸ਼ੁਰੂ ਚ ਓਹ ਹਿੰਦੋਸ਼ਾਨੀ ਚ ਭਜਨ ਕਰਦੇ ਹੋਂਦੇ ਹੋ ਤੇ ਤੂਬੇ ਤੇ ਖੜਕਾਲੇਂ ਦੇ ਤਾਲ ਉਪਰ ਆਪੂ ਸੁਰ ਲਾਇਧੈ ਗਾਂਦੇ ਹੋਂਦੇ ਹੋ।

ਘਰੈ ਦੇ ਹਾਲਾਤੋਂ ਝੰਨੋਂਗੀ ਸਾਧੁ—ਸਤਂਤੋਂ ਤੇ ਪੀਠੋਂ—ਫਕੀਰੋਂ ਵੀ ਸੋਬਤ ਚ ਜਾਨੇ ਆਸਤੈ ਬੀ ਵਿਵਸ਼ ਕੀਤਾ। ਤੰਦੇ ਸੰਪਰਕ ਚ ਆਇਧੈ ਅਲਮਸਤ ਹੋਰੋਂ ਗੀ ਜਿੰਦਗੀ ਗੀ ਸਮਝਨੇ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਨਜ਼ਰਿਆ ਬੀ ਥਹੋਅ। ਓਹ ਖੋਖਲੇ ਆਦਰਣੋਂ ਤੇ ਪਖ਼ਿੰਡੇ ਦਾ ਬਰੋਧ ਕਰਨ ਲਗੇ ਤੇ ਗਰੀਬ—ਗੁਰਬੋਂ ਦੇ ਹਿਮਾਯਤ ਬਨੀ ਗੇ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਝੰਦੇ ਜੀਵਨ ਦਰਸ਼ਨ ਪਰ ਗਾਂਧੀਵਾਦੀ ਬਚਾਰਧਾਰਾ ਦਾ ਬੀ ਅਸਰ ਪੇਆ। ਜਿਸ ਮੂਜਬ ਓਹ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਹੁੰਦੇ ਆਦਰਣੋਂ ਤੇ ਅਸੂਲੋਂ ਦੇ ਸਾਂਦੇਸ਼ਵਾਹਕ ਬਨੀ ਗੇ। ਝੰਨੋਂ ਬਚਾਰਧਾਰਾਏਂ ਤੇ ਪਰਿਸਥਿਤੀਯੇਂ ਦਾ ਅਸਰ ਝੰਦੀ ਕਵਿਤਾ ਪਰ ਬੀ ਪੇਆ।

ਅਲਮਸਤ ਹੋਰੋਂ ਡੋਗਰੀ ਚ ਪੈਹਲੀ ਕਵਿਤਾ ਸਨ् 1931 ਈ. ਚ ਰਿਧਾਸਤ ਜਮ੍ਮੂ—ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਪੈਹਲੇ ਸਦਰ—ਏ—ਰਿਧਾਸਤ ਡੱਕਾਂ ਕਾਣਸਿੰਹ ਹੁੰਦੇ ਜਨਮ ਦੀ ਖਬਰ ਸੁਨਿਧੈ ਲਿਖੀ ਹੀ। ਇਸ ਗੀਤੈ ਗੀ ਬਲੌਰੈ ਦੇ ਇਕ ਗਾਧਕ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਹਰਿਸਿੰਹ ਹੁੰਦੇ ਦਰਬਾਰ ਚ ਜਾਇਧੈ ਤੇ ਗਾਇਧੈ ਸੁਨਾਧਾ ਹਾ ਤੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਬ ਹੁੰਦੇ ਸ਼ਾ ਝਨਾਮ ਬੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹਾ। ਇਸ ਗੀਤੈ ਦੇ ਬੋਲ ਨ।

ਹਰਿ ਹੋਈ ਬੇਲ ਹਰਿਸਿੰਹ ਮਹਾਰਾਜ,

ਕੀਰਿੰਤ ਬਧੀ ਅਜ਼ਜ ਅਮਰ ਬੇਲ ਲੋਕੋ।

ਖਿੜੀ—ਫੁਲਲੀ ਡਾਲੀ ਗੁਲਾਬ ਦੀ

ਬੇਡਾ ਪਰਮੇਸਰ ਪਰਤਕਖ ਲੋਕੋ

ਦੇਸ ਪਰਮੇਸਰੈ ਪਾਰ ਲਾਧਾ।

ਅਲਮਸਤ ਹੋਰੋਂ ਗੀ ਅਪਨੀ ਨੌਕਰੀ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਢੁਗਗਰ ਦੇ ਬਕਖ—ਬਕਖ ਥਾਹਰੋਂ ਪਰ ਜਾਨੇ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇਆ। ਢੁਗਗਰ ਦੇ ਝੰਨੋਂ ਥਾਹਰੋਂ ਦਾ ਪ੍ਰਾਕ੃ਤਿਕ ਮੌਲ ਅਲਮਸਤ ਹੋਰੋਂ ਗੀ ਰਾਸ ਆਧਾ ਤੇ ਝੰਦੀ ਕਾਵਿ ਪ੍ਰਤਿਮਾ ਮੁਖਰ ਹੋਨ ਲਗੀ। ਢੁਡੁ—ਬਸਤਗਢ ਚ ਰੌਹਦੇ ਹੋਈ ਝੰਨੋਂ ਨੇਕਾਂ ਗੀਤ ਬਨਾਏ ਤੇ ਤੰਨੋਂ

लोकें कन्नै रलियै आਪूं गाए। जिसदे फलस्वरूप इंदे दिक्खदे—दिक्खदे गै अलमस्त हुंदे नेकां गीत लोकधारा च रली गे।

डोगरी कविता दे खेतरै च कवि परमानंद अलमस्त हुंदियां दो काव्य रचना अपना विशेष थाहर रखदियां न। ओह न —

1. झुनक (फारसी लिपि च ते प्रकाशन ब'रा 1963)
2. इक बूंदै गी तरसै पैঁछी (देवनागरी लिपि च ते प्रकाशन ब'रा 1967)

इसदे इलावा इंदियां किश फुटकर रचनां बी उपलब्ध होई दियां न जि'नेंगी रियास्ती कल्घरल अकादमी ने रचनाकार सीरिज दे अंतर्गत 'कवि परमानंद अलमस्त' नांड दी पोथी दे रूपै च प्रकाशत करोआए दा ऐ। इस पोथी दा संकलन ते सम्पादन डॉ. ओम गोस्वामी होरें कीते दा ऐ।

इसदे इलावा अलमस्त हुंदी इक गद्य रचना फारसी लिपि ते उर्दू भाशा च 'औराक—ए—परेशां' ऐ। इस गद्य—रचना च लेखक ने अपने जीवन दियें प्रमुख घटनाएं गी दर्ज कीते दा ऐ।

ਡੁਗਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਨੇ ਕਵਿ ਦੇ ਕੋਮਲ ਮਨੈ ਗੀ ਮਤਾ ਸ਼ਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਬਨਾਈ ਦਿੱਤਾ। ਕਵਿ ਨੇ ਪ੍ਰਕ੃ਤਿ ਦਾ ਸ਼ਹਾਰਾ ਲੇਇਥੈ ਅਪਨੇ ਮਨੈ ਦੇ ਨੇਕਾ ਭਾਵ—ਛੋਆਲੋਂ ਗੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ। ਕੁਤੈ ਤੇ ਕਵਿ ਸਿੰਘਾ ਪ੍ਰਕ੃ਤਿ ਚਿਤ੍ਰਣ ਕਰਦਾ ਲਭਦਾ ਐ ਤੇ ਕੁਤੈ ਪ੍ਰਕ੃ਤਿ ਆਲਮਿਨ ਰੂਪੈ ਚ ਐ। ਇਸੈ ਭਾਵ ਦਾ ਚਿਤ੍ਰਣ ਕਰਦੇ ਹੋਇਥੈ ਕਵਿ ਨੇ ਗਲਾਏ ਦਾ ਜੇ ਨੀਲਿਧੈਂ ਬਦਲਿਧੈਂ ਦੇ ਬਾਰਨੇ ਕਾਰਣ ਇਸ ਧਾਰਾ ਪਰ ਜੇਹੜਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਐ ਤੇ ਧਰਤੀ ਰੂਪੀ ਨਾਰੀ ਦੀ ਤ੍ਰੇਹ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋਂਦੀ ਐ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਨਾਧਿਕਾ ਦੀ ਕੀਤ ਨੇਈ। ਉਸਦਾ ਇਕ ਸਰੋਖੜ ਉਦਾਹਰਣ ਇਨ੍ਹੋਂ ਸਤਰੋਂ ਚ ਦਿਕਖੇਆ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਐ —

ਰੁਕਖਡੇ—ਸੁਕਖਡੇ, ਮੁਕਖਡੇ ਖੇਤਰੋਂ,

ਸੈਲਤਨਾਂ ਰੰਗਤਾਂ ਲਾਂਦਿਯਾਂ ਨ।

ਨੀਲਿਧਾਂ ਬਦਲਿਧਾਂ, ਨੰਦਿਧਾਂ ਹੋਈ—ਹਾਈ

ਲਾਂਦਿਧਾਂ—ਰਿਮਿਸ਼ ਲਾਂਦਿਧਾਂ ਨ।

ਦੂਏ ਸ਼ਬਦੋਂ ਚ ਨਾਧਿਕਾ ਦਾ ਗਲਾਨੇ ਦਾ ਭਾਵ ਏਹ ਐ ਜੇ ਨੀਲਿਧੈਂ ਬਦਲਿਧੈਂ ਦੇ ਬਾਰਨੇ ਕਨੈ ਜੇਕਰ ਧਰਤੀ ਰੂਪੀ ਨਾਰੀ ਦੀ ਤ੍ਰੇਹ ਚੁਕੀ ਜਾਂਦੀ ਐ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਕੀ ਨੇਈ ਚੁਕੀ ਸਕਦੀ।

ਪ੍ਰਾਕृਤਿਕ ਸ਼ੋਭਾ ਬਜੋਗਿਧੇਂ ਦੀ ਬਜੋਗੈ ਦੀ ਅਗਗੀ ਗੀ ਮਤਾ ਹੋਰ ਉਤੇਜਿਤ ਕਰਦੀ ਏ। ਨਾਧਿਕਾ ਅਪਨੇ ਨਾਯਕ ਤੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਨੌਕਰੈ ਗੀ ਬਰਸਾਂਤੀ ਘਰ ਉਠੀ ਔਨੇ ਆਸਟੈ ਅਝਾ ਕਰਦੀ ਆਖਦੀ ਏ –

ਬਰਸਾਂਤੀ—ਨਦਿਆਂ ਦਾ ਜਿ'ਧਾਂ ਪਾਨੀ

ਤਿ'ਧਾਂ ਮੇਰੀ ਐਹਲ ਜਵਾਨੀ।

ਯਾ ਨੇਈ ਪਰਤੀ ਆ। ਨੌਕਰਾ ਰਾਜੇ ਦੇਆ।

ਸੈਲਿਲਿਆਂ—ਸੈਲਿਲਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਧਾਰਾਂ,

ਦਿਕਖੀ ਜਾ ਆਨੀ, ਝੱਬੀ ਛਾਰਾਂ,

ਮਨਾ ਦੀ ਮੌਜ ਮਨਾ ਨੌਕਰਾ ਰਾਜੇ ਦੇਆ।

ਨਾਧਿਕਾ ਦਾ ਗਲਾਨੇ ਦਾ ਭਾਵ ਏ ਜੇ ਓਹ ਰੁਤ ਰੁਧੀ ਜੌਆਨੀ ਦਾ ਆਨਦ ਲੇਈ ਲੈ। ਪਿਚ੍ਛੂ ਮੌਕਾ ਨੇਈ ਔਨਾ ਏ।

ਇੜਾ ਗੈ ਨੇਈ ਤਸਗੀ ਕਾਲੀ ਚਿੜੀ ਦਿਧਾਂ ਕੂਕਾਂ ਤੇ ਅਪਨੇ ਹੌਕੇਂ ਦੀ ਸਾਰ ਇਕ ਬਝਾਂਦੀ ਏ। ਓਹ ਤਸੀ ਸਮਝਾਂਦੀ ਆਖਦੀ ਏ –

ਕੀ ਕੌਂਕੋ—ਰੋਲਾ ਪਾਯਾ, ਚਿੜਿਧਿੋਂ ਕਾਲਡਿਧੇ,

ਕੂ—ਕੂ ਮਾਰੋ ਕੂਕਾਂ, ਕੂਕੋਂ ਬਾਲਡਿਧੇ।

ਤੇਰਿਆ ਕੂਕਾਂ, ਮੇਰਿਆਂ ਹੂਕਕਾਂ, ਬਿਰਲਾ ਗੈ ਕੋਈ ਜਾਨੈ,

ਜਿਸਗੀ ਸਲਲ ਬਛੋੜਾ ਲਗੈ, ਤਾਂਏ ਰਮਜ ਪਛਾਨੈ।

ਮਨਾ ਦੀ ਪੀਡੀ, ਮਨ ਗੈ ਬੁਜ਼ੈ, ਨਾਂ ਜਾਨੇ ਕੋਈ ਮਤਬਾਲਡਿਧੇ,

ਕੀ ਕੌਂਕੋ—ਰੋਲਾ ਪਾਯਾ.....

ਨਾਧਿਕਾ ਗੀ ਲਗਦਾ ਏ ਜੇ ਕਾਲੀ ਚਿੜੀ ਦੇ ਕੌਂਕੋ ਰੋਲੇ ਆਹਲੀ ਸਿਥਤਿ ਬੀ ਗਤਿ ਆਹਲਾ ਲੇਖਾ ਏ।

ਕਵਿ ਬਰਖਾ ਦੀ ਰੁਤੈ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਆਖਦਾ ਏ ਜੇ ਇਸ ਰੁਤੈ ਕਾਰਣ ਨਾਂ ਸਿਰਫ ਰੁਕਖ ਬੂਝਟੇ ਗੈ ਹਰੇ—ਮਰੇ ਹੋਂਦੇ ਨ ਬਲਕੇ ਪਕਖਰੁ—ਪਕਖੇਰੁ ਬੀ ਮਲਹਾਰਾਂ ਗਾਂਦੇ ਨ। ਗੁੰਗੇ ਗੀ ਬੀ ਭਾਸ਼ ਮਿਲੀ ਜਾਂਦੀ ਏ ਤੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਗੀ ਰੋਣਾਂ ਥਹੋਈ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਇਸ ਭਾਵ ਗੀ ਬਾਂਦੈ ਕਰਦੇ ਬੋਲ ਨ –

ਬੂਨਾ—ਬੂਨਾ ਗੀ ਤਰਸਨ ਜਿਥੋਂ

ਉਥੋਂ ਹਾਡ ਬਗਾਯਾ।

ਗੁਗੇ ਬਾਚਿਆਂ ਵੇਦ ਵਾਣਿਆਂ।

ਰਕੋਂ ਥ਼ਹੋਈ ਮਾਧਾ।

ਨਚੇ ਤ੍ਰਪੇ ਮੇਹਰੁ ਪਕਖਰੁ

ਅ'ਨੇ ਥ਼ਹੋਈ ਰੁਝਨਾਇਆਂ।

ਕਵਿ ਨੇ ਸੌਨੀ ਤੇ ਬਰਸਾਂਤੀ ਦੀ ਰੁਤੈ ਪਰ ਸਤਿਆਂ ਕਵਿਤਾਂ ਰਚੀ ਦਿਯਾਂ ਨ। 'ਸਾਵਨ' ਨਾਂਡ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਚ ਕਵਿ ਸੌਨੀ ਰੁਤੈ ਕਾਰਣ ਬਕਖ—ਬਕਖ ਜੀਵ—ਜਾਂਤੁਏਂ ਪਰ ਇਸਦੇ ਬਕਖਰੇ ਪ੍ਰਮਾਵ ਦੇ ਪੌਨੇ ਦਾ ਤੁਲਾਖ ਕਰਦਾ ਐ ਜਿਥੈ ਇਸ ਰੁਤੈ ਕਾਰਣ ਪ੍ਰਕੂਤਿ ਹਰੀ—ਭਰੀ ਹੋਂਦੀ ਐ ਉਥੈ ਬਜੋਗਿਆਂ ਦੀ ਵਿਰਹਾਗਿਨ ਹੋਰ ਮਤੀ ਤੇਜ ਹੋਂਦੀ ਤੇ ਤੁਂਦੀ ਬਜੋਗੇਂ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਦਾ ਵਰਣ ਕਰਦਾ ਕਵਿ ਆਖਦਾ ਐ —

ਚਿਛੇ—ਚਿਛੇ ਬਗਲੇ ਉਡਦੇ, ਕੁੰਜ ਚਲੈ ਕਰਲਾਂਦੀ

ਪੈਹਲਾਂ ਪਾਇਧੈ ਮੌਰ ਨਚਵਦੇ, ਕੋਧਲ ਕੂਕ ਸਨਾਂਦੀ।

ਪੀ—ਪੀ—ਪੀ—ਪੀ ਕਰੈ ਪਪੀਹਾ, ਬੂਨਾ ਦਾ ਤ੍ਰੇਹਾਇਆ ਜੀ।

ਆਇਆ—ਆਇਆ ਓ ਸਾਵਨ ਆਇਆ।

ਬਜੋਗ ਚ ਬੇਹਾਲ ਹੋਈ ਦੀ ਨਾਧਿਕਾ ਅਪਨੇ ਨਾਧਿਕ ਗੀ ਆਖਦੀ ਐ ਜੇ ਰੁਤ—ਛਾਰਾਂ ਬੀ ਬਦਲੀ—ਬਦਲਿਧੈ ਆਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਨ ਪਰ ਓਹ ਕੀ ਨੇਈ ਆਵਾ ਦਾ ਐ। ਉਸਦਾ ਰਸਤਾ ਦਿਕਖੀ—ਦਿਕਖੀ ਉਸਦਿਆਂ ਅਕਿਖਿਆਂ ਬੀ ਪਕਕੀ ਗੇਝਿਆਂ ਨ। ਇਸ ਆਸਤੈ ਤੁਲੀ ਉਸੀ ਅਪਨੀ ਸੂਰਤ ਦਸ਼ੀ ਜਾ। ਕੀ ਜੇ ਉਸਦੀ ਹੀਖਿ ਚ ਗੈ ਉਸਦੇ ਸਾਹ ਅਡਕੇ ਦੇ ਨ। ਗੀਤੈ ਦੇ ਬੋਲ ਨ—

ਹੀਖਿਧੈ—ਬਦਲੇ ਦਮ ਨ ਅਟਕੈ,

ਸਾਹੋਂ ਦਾ ਬਿੰਦ ਨਿੰ ਬਸਾਹ,

ਬੋ ਰਾਹਿਧਾ, ਆ ਬੋ ਰਾਹਿਧਾ।

'ਅਲਮਸਤਾ' ਮਸਤਾਨੇਆ ਸਚ ਗੈ ਜਾਨੇਆਂ

ਤੁੰਦੇ ਮਿਲਨੇ ਦਾ ਚਾਡ।

ਬੋ ਰਾਹਿਧਾ, ਓ ਬੋ ਰਾਹਿਧਾ।

ਪ੍ਰਕ੃ਤਿ ਚਿਤ੍ਰਣ ਤੇ ਰਸ ਰਾਜ ਸ਼੍ਰੂਂਗਾਰ ਦਾ ਵਰਣਨ ਅਪਨੀ ਕਥਿਤਾਏਂ ਚ ਕਰਨੇ ਦੇ ਕਨੈ—ਕਨੈ ਕਥਿਤ ਅਲਮਸ਼ਟ ਨੇ ਪ੍ਰਭੁ ਭਗਤੀ ਗੀ ਬੀ ਅਪਨੀ ਕਥਿਤ ਅਭਿਵਕਿਤ ਦਿੱਤੀ ਦੀ ਏ। ਭਗਵਾਨ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਸਗੁਣ ਰੂਪ ਦਾ ਗੁਣ—ਗਾਨ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਓਹ ਤੱਦੇ ਨਖ—ਸਿਖ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਨ ਜਿਸ ਮੂਜਬ ਇਸ ਮਿਥਿਆ ਗੀ ਪਢਦੇ ਸੁਨਦੇ ਗੈ ਭਗਵਾਨ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਸਜੀਵ ਸੂਰਤ ਸਾਡੀ ਅਕਖੀਂ ਸਾਮਨੈ ਸਾਕਾਰ ਹੋਈ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਕਥਿਤ ਆਖਦਾ ਏ —

ਕਨੈ ਬਿਚ੍ਚ ਮੁੰਦਰਾ ਜੋਗੀ ਦੇ ਅੰਗ ਬਭੂਤ ਰਸਾਈ ਏ।

ਜਗਜਨਨੀ ਸ਼੍ਰੀ ਜਗਦੇਵਾ ਜੀ ਵਾਮ—ਅੰਗੀ ਗੋਰਾਂ ਮਾਈ ਏ,

ਨਾਂਦੀ ਦੇ ਅਸਵਾਰਾ ਦਾ ਭਕਮੀ—ਰੰਗਾ ਝਾਂਡਾ ਏ।

ਅ'ਊ ਤੁਸ ਭਿਕਖ ਮਂਗੇ ਦਾ ਭਿਖ ਮਂਗਾ ਹਾ,

ਜੋ ਬਿਨ ਮਂਗੇ ਸਥ ਕਿਥ ਦਿੰਦਾ ਏ।

ਕਥਿਤ ਨੇ ਕਿਨੈ ਕਲਾਤਮਕ ਫੰਗੈ ਸ਼ਿਵੇਂ ਦੇ ਸਦਗੁਣ ਤੇ ਜਨਕਲਾਣ ਵਾਚਕ ਧਰਮ ਦਾ ਬਖਾਨ ਤੁਹਾਨੇ ਗੀ 'ਭਿਕਖਮਂਗਾ' ਗਲਾਇਥੈ ਕਰੀ ਦਿੱਤੇ ਦਾ ਏ ਜੇ ਤੁਹਾਨੇ ਸਾਂਸਾਰ ਦੇ ਹਿਤ ਆਸਤੈ ਮਹਿਥੈ ਆਪੂ ਜੈਹਰ ਪੀ ਲੈਤਾ ਤੇ ਨੀਲਕੱਠ ਹੋਈ ਗੇ। ਪਰ ਸਾਂਸਾਰ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨੇ ਆਹਲੇ ਦਾਤਾ, ਦਾਨੀ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤਿ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ, ਸਭਨੇਂ ਦਿਯਾਂ ਸੁਰਾਦਾਂ ਪੂਰਨ ਕਰਨੇ ਆਹਲੇ ਦਾਤਾ, ਦਾਨੀ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤਿ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ, ਸਭਨੇਂ ਦਿਯਾਂ ਸੁਰਾਦਾਂ ਪੂਰਨ ਕਰਨੇ ਆਹਲੇ ਸ਼ਿਵੇਂ ਅਗੇ ਅਪਨੀ ਝੋਲੀ ਅਡੱਡੀ ਦੀ ਏ। ਕੀ ਜੇ ਮਂਗਨਾ ਬੀ ਤੁਸੱਥੈ ਕਥਾ ਤਉਤ ਲਗਦਾ ਏ ਜੇਹੜਾ ਬਗੈਰ ਮਂਗੇ ਸਭਨੇਂ ਦਿਯਾਂ ਸੁਰਾਦਾ ਪੂਰਨ ਕਰਦੇ ਹੋਨ। ਇਸੱਥੈ ਮੂਜਬ ਕਥਿਤ ਤੁਹਾਨੇ ਨਵੇਦਨ ਕਰਦਾ ਆਖਦਾ ਏ ਜੇ 'ਮੇਰੀ ਪਤ ਤੇਰੇ ਹਤਥ' ਏ। ਤੁਹਾਨੇ ਸਥ ਕਿਥ ਏ। ਸਾਡਾ ਜੀਵਨ ਤੇਰੇ ਬਗੈਰ ਕਿਥ ਨੇਈ ਏ —

ਧੂਗ—ਧੂਗ ਮੇਰਾ ਜੀਨ, ਆ'ਊ ਦੀਨ ਤੇ ਮਲੀਨ,

ਨਾ ਜਾਨਾ ਜੋਗ—ਜੁਗਤ ਨਾ ਜਾਨਾ ਜਪਥ—ਤਪਥ।

ਮੇਰੀ ਪਤ ਤੇਰੇ ਹਤਥ

ਦੇ ਦਾਤਾ ਦਧਾਵਾਨ, ਸਾਡਾ ਕਰੇਆ ਕਲਾਣ,

ਬਸੱਥੈ—ਰਸੱਥੈ ਝੱਨਸਾਨ, ਮਿਟੀ ਜਾ ਖਟਪਟ।

ਮੇਰੀ ਪਤ ਤੇਰੇ ਹਤਥ

भामें रख, भामें त्रोड़, मेरी तेरे हत्थ डोर,

जे बौड़ना तां बौड़, बौड़ झटपट ।

मेरी पत तेरे हत्थ

नायिका ललारी गी आखदी ऐ जे उसने ओढनू ओड़ियै ईश्वर रूपी कैंतै दे घर जाना
ऐ । इस्सै मूजब ओह शैल केसरी रंगै दा ओढनू रंगी देए तां जे ओह शुंगार करियै जाई सकै ।
सूफीयानी अंदाज च लिखी गेदी इस कविता दे बोल न –

ओढनू ओड़ी घर कैंता दे जाना,

सौहरड़े घरा दी त्यारी आ

ओढनू रंगी दे ललारिया ।

खोखले धार्मक अडंबरें पर करारी चोट करदे होई व्यंग दे सुरें च कवि आखदा ऐ –

सुरग निं जान हुंदा पित्तल खड़काए दे

छैने छनकाए दे जां घडेयाल ठनकाए दे ।

जीवन दर्शन दी गल्ल कवि ने 'मौत' नां दी कविता च कीती दी ऐ । जीवन केह ऐ?
सार केह ऐ, इत्थै आइयै मानव केह करदा ऐ? जीवन च एह किश नेह सोआल न, जिंदे कन्नै
गै जीवन गड्डी रिढ़दी जंदी ऐ पर मौत एह नेई दिखदी जे इस मनुकखै दी अजें इत्थै किन्नी
लोड़ ऐ? ओह नां गै मनुकखें च भेद करदी ऐ नां गै समां-कुसमां दिक्खदी ऐ? इसदे अगें कुसै
दी पेश नेई चलदी । कविता दे बोल न –

बल—बलकारी, सध्यै हारे,

इयै मोई इक जित्ती ।

केई सड़ी गे बिच्च मढियें,

ते केई रले बिच्च मित्ती ।

आद—कदीमी इस्सै चाल्ली

चलै दा ठे—मठेल्ला ।

ਮੌਤ ਨਮਾਨੀ ਕੇਈ ਘਰ ਗਾਲੇ,
ਬਕਤ ਨਿੰ ਦਿਖਦੀ ਬੇਲਲਾ।

ਪਰਮਾਨੰਦ ਅਲਮਸ਼ਟ ਹੋਰ 31 ਮਾਰਚ 1978 ਈ. ਗੀ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਸ਼ਾਰੀਰ ਛੋਡਿਥੈ ਤੇ ਸ਼ਾਂਸਾਰੀ ਜੀਵਨ—ਯਾਤਰਾ ਪੂਰੀ ਕਰਿਥੈ ਪਰਲੋਕ ਵਾਸੀ ਹੋਈ ਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਪਨੀ ਕਵਿਤਾਏਂ ਰਾਹੋਂ ਬੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਨਿਸ਼ਚਰਤਾ ਦਾ ਸਨੌਰ ਦਿਤੇ ਦਾ ਏ।

ਸਾਂਖੇਪ ਚ ਗਲਾਧਾ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਏ ਜੇ ਤੁਂਦੀ ਕਵਿਤਾ ਜੀਵਨ ਦੇ ਤਤਥ ਤੇ ਤਜਰਬੇਂ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਏ। ਇਂਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਇਸ ਗੁਣੀ ਸੂਜ਼ਬ ਗੈ ਇਨ੍ਹੋਂਗੀ ਭੋਗਰੀ ਦਾ ਕਬੀਰ ਬੀ ਗਲਾਧਾ ਜਾਂਦਾ ਏ।

.....

M.A. DOGRI

Course No. DOG 203	Unit - II
Semester - II	ADHUNIK KAVITA

Lesson 7

प्र.१ कवि चरण सिंह हुंदे व्यक्तित्व ते कृतित्व पर विस्तृत लेख लिखो।

उ. — डोगरी साहित्य दे खेतरੈ ਚ ਕਵਿ ਚਰਣ ਸਿੰਹ ਇਕ ਐਸੀ ਸ਼ਾਖਸੀਧਤ ਦਾ ਨਾਂ ਰੇਹਾ ਏ ਜਿਸਨੇ ਅਪਨੇ ਭਾਵ—ਛੁਆਲੇ ਕਨ੍ਹੈ ਡੋਗਰੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਬਾਗੈ ਗੀ ਮਾਂਤ—ਸਮਭਾਤਡੇ ਫੁਲਿੰ ਦੀ ਖ਼ਬੋਈ ਕਨ੍ਹੈ ਮਹਕਾਧਾ ਏ। ਇੰਦਾ ਵਿਕਿਤਗਤ ਜੀਵਨ ਬੜਾ ਸਾਂਘਰਸ਼ਮਿਧ ਰੇਹਾ ਏ। ਕਵਿ ਚਰਣ ਸਿੰਹ ਹੁੰਦਾ ਜਨਮ 22 ਅਪ੍ਰੈਲ ਸਨ् 1941 ਈ. ਗੀ ਜਿਲਾ ਸਾਂਬਾ ਦੇ ਇਕ ਗ੍ਰਾਂਡ ਬਗੂਨੇ ਚ ਠਾਕੁਰ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਹ ਹੁੰਦੇ ਘਰ ਹੋਆ। ਇੰਦੇ ਪਿਤਾ ਹੋਰ ਰਿਧਾਸਤੀ ਫੌਜੈ ਚ ਸੂਬੇਦਾਰ ਹੈ। ਏਹ ਅਪਨੇ ਮਾਤਾ—ਪਿਤਾ ਦੀ ਇਕਕੈ—ਇਕਕ ਨਰੀਨਾ ਔਲਾਦ ਹੈ ਜਿਸ ਮੂਜ਼ਬ ਏਹ ਅਪਨੇ ਪਰਿਵਾਰ ਚ ਸਮਨੋਂ ਦੇ ਲਾਡਲੇ ਹੈ। ਇੰਨੋਂਗੀ ਮੁੱਢਾ ਥਮਾਂ ਗੈ ਖਾਸ ਪਢਨੇ ਲਿਖਨੇ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਹਾ। ਜਿਸਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਇੰਨੋਂ 15ਅਂ ਬਾਰੋਂ ਦੀ ਲੌਹਕੀ ਬਰੇਸਾ ਚ ਸਨ् 1956 ਈ. ਚ ਗੈ ਦਸਮੀਂ ਦਾ ਇਸਤੇਹਾਨ ਸ਼ੈਲ ਨਿੰਬਾਂ ਕਨ੍ਹੈ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਹਾ। ਦਸਮੀਂ ਦਾ ਇਸਤੇਹਾਨ ਦੇਝਧੈ ਤਾਂਨੋਂ ਪ੍ਰੇਮਚੰਦ, ਸ਼ਰਤਚੰਦ ਤੇ ਤੇ ਰਖੀਨਦ ਨਾਥ ਠਾਕੁਰ ਦਾ ਮਤਾ ਸਾਰਾ ਸਾਹਿਤਿ ਬੀ ਪਢੀ ਲੈਤਾ ਹਾ। ਅਪਨੇ ਗ੍ਰਾਂਡ ਥਮਾਂ ਦਸਮੀਂ ਪਾਸ ਕਰਿਯੈ ਚਰਣ ਸਿੰਹ ਹੋਰ ਅਪਨੀ ਅਗਲੀ ਸ਼ਿਕਾਇ ਹਾਸਲ ਕਰਨੇ ਆਸਤੈ ਜਮ੍ਹਾਂ ਉਠੀ ਆਏ। ਇੰਦੀ ਪੈਹਲੀ ਰਖਨਾ ਸਾਈੰਸ ਕਾਲਜ ਦੀ ਪਤ੍ਰਿਕਾ 'ਤਵੀ' ਚ 1957 ਬਾਰੇ ਚ ਛਫੀ ਹੀ। ਗ੍ਰਾਂਡ ਦੇ ਇਸ ਹੋਨਹਾਰ ਵਿਦਾਰਥੀ ਗੀ ਕਾਲੇਜ ਦਾ ਮਹੌਲ ਰਾਸ ਨੈਈ ਆਯਾ। ਜਿਸਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਓਹ ਕਾਲੇਜ ਚ ਬਾਹਰਮੀਂ ਦਾ ਇਸਤੇਹਾਨ ਪਾਸ ਕਰਨੇ ਚ ਨਾਕਾਮਯਾਬ ਰੇਹ ਤੇ ਫ਼ਹੀ ਸਿਲਸਿਲਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਆ ਖੜ਼ਜ਼ਲ ਖੋਆਰਿਧੀਂ ਦਾ ਜਿਸਦਾ ਤਾਂਦੇ ਵਿਕਿਤਗਤ ਜੀਵਨ ਪਰ ਖਾਸ ਪ੍ਰਮਾਵ ਪੇਅ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਓਹ ਡੋਗਰੀ ਸਾਂਘਰਸ਼ਾ ਦੇ ਸਾਧਕਾਂ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਚ ਆਏ ਤੇ ਫ਼ਹੀ ਤਾਂਨੋਂ ਅਪਨੇ ਵਿਕਿਤਗਤ ਬਚਾਰੇ, ਅਨੁਮਵੋਂ, ਹੀਖਿਧੀਂ—ਆਸ਼ਾਏ, ਨਰਾਸ਼ਾਏ ਗੀ ਕਵਿਤਾਏਂ ਦੀ ਲੱਡੀ ਚ ਪਰੋਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸਦਾ ਨਤੀਜਾ ਏਹ ਨਿਕਲੇਆ ਜੇ ਇੰਦਾ ਕਵਿਤਾ ਸਾਂਗੈਹ 'ਜੋਤ' ਮਾਰਚ 1964 ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਆ। ਏਹ ਕਵਿਤਾ ਸਾਂਗੈਹ ਤਾਂਦੇ ਜੀਵਨ ਚ ਸਚਿਂ ਗੈ ਇਕ ਜੋਤ ਬਨਿਯੈ ਆਯਾ।

ਕਵਿ ਨੇ 1966 ਬਾਰੇ ਚ ਫ਼ਹੀ ਪ੍ਰਾਇਵੇਟ ਤੌਰਾ ਪਰ ਬਾਹਰਮੀਂ ਦੀ ਪਰੀਕਸ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਪਾਸ ਬੀ ਕਰੀ ਲੈਂਤੀ। ਮੈਟ੍ਰਿਕ ਪਾਸ ਕਰਨੇ ਦੇ ਦਸ਼ਾਂ ਬਾਰੋਂ ਬਾਦ ਬਾਹਰਮੀਂ ਦੀ ਪਰੀਕਸ਼ਾ ਪਾਸ ਕਰਨੇ ਤਗਰ ਦੇ ਦਸ਼ਾਂ ਬਾਰੋਂ ਦੇ ਅਰਸੇ ਚ ਇੰਨੋਂ ਅਪਨੇ ਜੀਵਨ ਚ ਕਾਫੀ ਉਤਾਰ—ਚਢਾਇ ਦਿਕਖੇ। ਇਸ ਕਾਲ ਚ ਜਿਤਥੈ ਓਹ ਅਪਨੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਨਜ਼ਰੀ ਚ ਨਾਲਾਯਕ ਸਾਬਤ ਹੋਏ ਉਤਥੈ ਇਸ ਅਵਧਿ ਚ ਗੈ ਤਾਂਦੇ ਅਂਦਰੈ ਦਾ ਕਵਿ ਬੀ ਜਾਗੇਆ। ਜੀਵਨ ਸਾਂਘਰਸ਼ ਤੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਚਵਾਈ ਬੀ ਸਮਝਾ ਆਈ ਗੇਈ।

ਚਰਣ ਸਿੰਹ ਹੋਰੋਂ ਅਪਨਾ ਵਿਵਸਾਧਿਕ ਜੀਵਨ ਓਰਿਯਾਂਟਲ ਅਕੈਡਮੀ ਜਮ੍ਮੁ ਚ ਇਕ ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਤੌਰਾ ਪਰ ਰਸ਼ ਕੀਤਾ ਤੇ ਫ਼ਹੀ ਬਾਦ ਚ ਜਮ੍ਮੁ—ਕਸ਼ਮੀਰ ਕਲਵਰਲ ਅਕੈਡਮੀ ਦੇ ਡੋਗਰੀ ਵਿਭਾਗ ਚ ਬਤੌਰ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਅਡੀਟਰ ਕਮ਼ ਕਰਦੇ ਰੇਹ। ਇੰਦਿਧੇ ਕਵਿਤਾਏਂ ਚ ਜੀਵਨ ਦੇ ਤਲਖ ਤਜਰਬੇ ਤੇ ਸਚਵਾਈ ਲਭਦੀ ਏ। ਇੰਦੇ ਨਿਜਿ ਜੀਵਨ ਦਾ ਦੁਖ—ਦਰਦ, ਆਸਾ—ਨਿਰਾਸਾ ਤੇ ਵਿਕਿਤਾਗਤ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਨ। ਇਸ ਸਾਂਗੈਂਦ ਦੀ ਇੱਥੈ ਖੂਬੀ ਇਨੋਂਗੀ ਇਕ ਅਚੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਦੀ ਕੋਟਿ ਚ ਆਹਨੀ ਖਡੇਰਦੀ ਏ। ਜਿਸ ਮੂਜਬ ਕਵਿ ਗੀ ਅਪਨੇ ਇਸ 'ਜੋਤ' ਕਵਿਤਾ ਸਾਂਗੈਂਦ ਪਰ ਰਿਧਾਸਤੀ ਕਲਵਰਲ ਅਕੈਡਮੀ ਪਾਸੋਂ ਪੁਰਸ਼ਕ੍ਰਤ ਬੀ ਕੀਤਾ ਗੇਦਾ ਏ। ਇੰਦੀ ਕਾਵਿ ਸਾਧਨਾ ਦੇ ਨੇਕਾਂ ਰੰਗ ਨ ਜੇਹਡੇ ਤੱਦੀ ਅਦਭੁਤ ਕਾਵਕਲਾ ਦੇ ਸਰੋਖਡ ਉਦਾਹਰਣ ਪ੍ਰਸ਼ੁਤ ਕਰਦੇ ਨ। 'ਜੋਤ' ਸਾਂਗੈਂਦ ਦੀ 'ਜੋਤ' ਸ਼ੀਰਘ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਚ ਜੀਵਨ ਦੇ ਦੋਏ ਰੰਗ — ਆਸਾ ਤੇ ਨਰਾਸਾ ਦਾ ਭਾਵ ਸਾਮਂਜਸਿਧ ਦਿਕਖਨੇ ਗੀ ਮਿਲਦਾ ਏ। ਜਿਸਦਾ ਉਦਾਹਰਣ ਪ੍ਰਸ਼ੁਤ ਏ —

ਕੁਸੈ ਅਨਜਾਨ ਝਕਕਾ ਨੈ ਮਨਾ ਦੀ ਸੌਜ ਸਾਂਗਾ ਦੀ,
ਬਸਤੀ ਛਾਰ ਆਈ ਏ ਫ਼ਹੀ ਅਜੋਂ ਕਿਵ ਇਸ ਢੰਗੈ ਦੀ।
ਜਾਂ ਫ਼ਹੀ

ਖੈਰੈ ਏਹ ਰੁਤ ਜਾਨੇਂ ਸ਼ਾ ਫ਼ਹੀ ਪੈਹਲੋਂ ਰੰਗ ਦਸ਼ੀ ਜਾ
ਤੇਰੀ ਹੀਖੀ ਦੇ ਬੂਟੇ ਪਰ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਲੈਹਰ ਬਸ਼ੀ ਜਾ।

ਕਵਿ ਦਿਧੇਂ ਇਨੋਂ ਕਵਿਤਾਏਂ ਚ ਜੀਵਨ ਦੀ ਘੁਟਨ ਤੇ ਦੁਖ—ਦਰਦ ਚਾ ਬੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਹੀਖੀ ਝਲਕਦੀ ਏ। 'ਬੇ—ਵਜ਼ਹ ਦੁਆਸੀ' ਨਾਂਡ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਉਸਦੇ ਦੁਖ—ਦਰਦ ਤੇ ਘੁਟਨ ਗੀ ਬਾਹਰ ਕਢਦੀ ਏ। ਜੀਵਨ ਜੀਨੇ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਬਖ਼ਾਦੀ ਏ।

'ਸੋਚਾਂ' ਨਾਂਡ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਚ ਇਕਕਲੇਪਨ ਦਾ ਏਹਸਾਸ ਝਲਕਦਾ ਏ। ਜਿਸੀ ਕਵਿ ਨੇ ਇਨੋਂ ਸ਼ਬਦੋਂ ਚ ਕਲਮਬਦਦ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ —

ਏਹ ਅਦ੍ਵੀਂ ਰਾਤੀਂ ਦਾ ਬੇਲਲਾ
ਅੰਬਰ ਤਾਰੋਂ ਦਾ ਇਕ ਮੇਲਾ
ਮੈਂ ਘੂਰਾ ਨਾਂ ਖਾਲ੍ਹੀ ਨਜ਼ਰੋਂ
ਅਥਕੈ ਮੇਰਾ ਕਿਥ ਅਨਜਾਨਾ
ਇਸ ਭੀਡਾ ਬਿਚ ਗੇਆ ਗੁਆਚੀ।

'ਇਕ ਭੁਆਖਡ — ਇਕ ਕਾਂਡਿਆਰੀ' ਨਾਂਡ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਚ ਨਰਾਸਾਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਚਾ ਆਸਾ ਦਾ ਸੁਰ ਬਾਂਦੈ ਹੋਂਦਾ ਏ —

जदूं समें दी चित्तर छाया
 कुसै जोगना दे रुक्खे—जन केसें साई
 बनी भुआखड़, धूड़ मधूड़ी
 मेरी चिहाली उपर छानी
 दूर कुतै जां कोल जदूं फही
 तेरी चिहाली उपर दगगग
 भुस्से—पीले, भुरे—भुरे दे
 कंडे आली इक कंडियारी,
 अस अज्जै साई तदूं बी होगे
 इस दुनिया—शा दूर कुतै इक कल्लै थाहरै
 बे सुध दोए।

कवि दा गलाना ऐ जे एह दुनिया असेंगी भाएं नेई मिलन देए पर फही बी साढा मिलन
 जरुर होग ओह भाएं अगले जनम च गै की नेई होग।

कवि नराशा च आशा दी जोत जगांदा ऐ ते फही अपने मनै गी स्हारा दिंदा ऐ जे एह
 दुनिया बशक्क असेंगी जींदे जी मिलन नेई देए पर फही बी एह जिंदगी बड़ी सौखी ऐ जेकर
 इरादे च पुख्तगी ऐ। इस्सै मूजब कवि जीने दी हीखी कन्नै आखदा ऐ —

अत्त सौखी ऐ जिंदगी एह
 जे अरादे च पुख्तगी ऐ॥
 कल्ल पूजग एह दुनिया मिककी
 अज्ज बे—शक्क एह निंददी ऐ।

जां फही कवि आखदा ऐ —

हर ठोकर—ठेड़ पर
 झट्ट ठुआलदी ऐ आस

ਏਹ ਆਯਾ ਮੋਡ
ਖੀਰੀ ਮੋਡ
ਜਿਸਦੇ ਬਾਦ
ਨਾਂ ਨਵੇਰਾ ਐ, ਨਾਂ ਨਵੇਰੀ ਐ,
ਨਾਂ ਝਕਖਡ, ਨਾਂ ਤੁਫਾਨ।

ਕਵਿ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਚ ਕੇਈ ਥਾਹਰੋਂ ਪਰ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕਤਾ ਦੇ ਭਾਵੋਂ ਦਾ ਬੀ ਚਿਤ੍ਰਣ ਹੋਏ ਦਾ ਮਿਲਦਾ ਐ।
ਜਿ'ਧਾਂ –

ਮਿਟ੍ਟੀ–ਮਿਟ੍ਟੀ ਚ ਸਿਲੀ ਜਾਂਦੀ ਐ
ਫਿਰੀ ਮਿਟ੍ਟੀ ਚਾ ਮਿਟ੍ਟੀ ਬਨਦੀ ਐ।
ਜਾਂ ਫ਼ਹੀ 'ਮੁਕਖਾ ਰੂਹ' ਕਵਿਤਾ ਚ ਕਵਿ ਆਖਦਾ ਐ –
ਏਹ ਅਕਲੀ ਦਾ ਗੋਰਖ ਧਨਦਾ,
ਲੋਡ ਪੈਹਲੋਂ ਜਾਂ ਨਵੇਰਾ।

ਅਜੈ ਦੇ ਮਨੁਕਖੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਦੇ ਲੁਪਤ ਹੋਈ ਜਾਨੇ ਪਰ ਇਕ ਪਾਸ੍ਸੇ ਓਹ ਪਰਮਪਰਾਏਂ ਦੇ ਬੰਧਨ ਨਭਾਨੇ
ਚ ਲਗਗੇ ਦਾ ਐ ਤੇ ਦੂਰ ਪਾਸ੍ਸੇ ਸਮੇਂ ਕਥਾ ਬੀ ਗੇੜੀ ਗੈਂਹ ਬਧਾਨੇ ਦੇ ਚਕਕਰੋਂ ਚ ਫਸੇ ਦੇ ਵਾਕਿਤ ਬਾਰੈ ਕਵਿ
'ਓਡੇਕ ਸੁਂਹ ਤੇ ਛਡਿਆਂ ਜੀਹਮਾਂ' ਨਾਂ ਕਵਿਤਾ ਚ ਆਖਦਾ ਐ –

ਸਚਵ ਪੁਢ੍ਹੇ ਤਾਂ
ਅਸ ਸਬ ਮਾਹਨੁ
ਆਦ–ਜੁਗੈ–ਸ਼ਾ ਚਲਦੈ–ਚਲਦੇ
ਆਈ ਪੁਜੇ ਆਂ ਅਜ਼ਜ ਸਮੇਂ ਦੀ
ਉਸ ਰਿਡਿਆ ਪਰ
ਜਿਸ ਪਰ ਚਢਦੇ ਸੇ'ਈ ਹੋਆ ਦਾ
ਜੇ ਸਾਡੇ ਚਾ ਹਰ ਇਕ ਦਿਧਾਂ
ਦੋ–ਦੋ ਨੇਈ,

चार—चार न लत्तां, बाहमां कन्न ते अक्खां
ते हर—इक दे दो—दो नक्क ते मुंह—जीभां।

फही कवि इस्सै कविता च वर्गगत खाई गी मटाने आस्तै माहनू अंदर इक नमीं चेतना
जगांदे होई आखदा ऐ —

आ, अस अपना जीवन सारा,
जिंद नमानी
जोर जुआनी
उस पीढ़ी दे अर्पण करचै
जिस पीढ़ी
जां जिस जुगै बिच
कोई बी माहनु भुक्खा—भाना,
दर—दर फिरदा,
इक रुट्टी—तै तरले पांदा कदें निं ल'ब्बग।

मनुक्ख जिसलै खुशहाल होंदा ऐ तां हिरख—प्यार दा जज्बा बी ठाठां मारदा ऐ। कवि
आखदा ऐ —

एह चंचल शरमौकल तेरे नैना गोरी ,
मी दिक्खन शरमान, दना फही दिक्खन चोरी।
इक अनबोली ओचन गुज्जी भाशा बोलन,
किश छपियालन भेत मना दा ते किश खोहलन।

'सवेरै हर सवेरै' कविता च कवि माता—पिता दियें कोमल भावनाएं गी उजागर करदा
ऐ जे ओह बच्चे दा लालन—पालन इस मूजब करदे न जे ओह उंदियें हीखियें पर पूरा उत्तरै
ते उसदे चमकदे सूरजै दी लाली चबक्खै बिखरै। इस्सै चाल्ली पल्ली बी नेकां सुखने संजोंदी
ऐ पर फही कवि आखदा ऐ जे इ'नें हिरखी बंधने मूजब गै ओह असमर्थ ऐ। कविता दे बोल न —

ਬੋ ਕਿ'ਧਾ? ਕੇਸ ਚਾਲੀ?
ਕੀ ਜੇ ਹੀਖਿਧੋ—ਮੇਦੋ
ਤੇ ਤੁੰਦੇ ਲਾਡ—ਹਿਰਖੈ ਨੇ
ਪੁਆਇਥੈ ਬੇਡਿਆਂ—ਬੱਧਨ
ਮਿਗੀ ਬਾਂਦੀ ਬਨਾਇਥੈ ਸੁਝੀ ਦਿੱਤਾ ਏ
ਇਨ੍ਹੋਂ ਤਾਂਗ ਨਹੇਰੀ ਖੁੰਦਰੋਂ ਚ
ਤੇ ਏਹ ਸੂਰਜ, ਚਨਨ, ਤਾਰੇ
ਚਮਕਦੇ ਨੇਈ ਕਦੋਂ ਖੁੰਦਰੋਂ
ਇਨ੍ਹੋਂਗੀ ਲੋਡ ਹੋਂਦੀ ਏ
ਹਮੇਸ਼ਾ ਬਾਂਦੀ ਧਰਤੀ ਵੀ।

ਕਥਿ ਚਰਣਸਿੰਹ ਦੀ ਕਥਿਤਾਏਂ ਦਾ ਅਧਿਯਨ ਕਰਨੇ ਪਰ ਏਹ ਗਲਾਧਾ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਏ ਜੇ ਤੁੰਦਿਆਂ
ਕਥਿਤਾਂ ਜੀਵਨ ਚ ਭੋਗੇ ਦੇ ਧਾਰਥ ਦਾ ਚਿਤ੍ਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਨ। ਤੇ ਮਾਨਵਤਾ ਗੀ ਝਾਂਕੋਰਦਿਆਂ ਤੇ ਇਕ
ਨਮੀਂ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦਿੱਦਿਆਂ ਨ।

.....

M.A. DOGRI

Course No. DOG 203	Unit - II
Semester - II	ADHUNIK KAVITA

Lesson 8

नोट – लौहके जवाब आहले सुआल

प्र.1 कवि बसंत राम 'बसंत' हुंदे व्यक्तित्व ते कृतित्व पर संक्षिप्त टिप्पणी करो।

जीवन परिचे

मुशायरे च बाहू-बाही लुट्टने आहले परानी पीड़ी दे परम्परावादी डोगरी कवियें च 'बसंत राम बसंत' हुंदा टकोहदा नाई ऐ। बसंत राम 'बसंत' हुंदा जन्म 1901 च कंडोली नगरोटा (जम्मू) दे कोल इक ग्रांड 'ढोक बजीरां' दे इक गरीब परिवार च होआ। इंदी स्कूली पढाई—लखाई भाएं नेई होई सकी पर कवि आहला इक भावुक मन ते दूरै दी सोच इंदे कोल जरुर ही। बसंत राम होर जन कवि न।

बसंत राम होरे सरकारी हस्पताल च बतौर खिदमतगार नौकरी कीती ते रटैर होने परैन्ता 86 बरे दी उमरी तगर बी काव्य—रचना करदे रेह 'छडा', — खरा हा में ग्रांड ते 'बसैत' इंदियां मशहूर कविता न। एह सरल ते सादी भाशा च रची दियें अपनियें रचनाएं कन्नै मनोरंजन करदे हे। काव्य कला दी द्रिश्टी कन्नै किश त्रुटियां होई बी इंदी कविता च इक रवानी ही।

रचना – हिरखी दीया (कविता संग्रह)

साहित्य सिरजना दा मूल्यकन

हास्य—व्यंग इंदी कविता दी प्राण—शक्ति ऐ, इंदी पन्थान ऐ, इंदी कविता दी प्रवृत्ति ते प्रकृति ऐ। पर हास्य—व्यंग द्वारा जनता दा मनोरंजन करने दे इलावा एह अपनियें रचनाएं राहें लोकें गी कोई नां कोई सनेहा बी दिंदे चलदे न। हेठ लिखी दियां व्यंगात्मक सतरां समाज दी माली हालत ते गरीबी कन्नै संघर्ष करने आहले लोकें दा चित्रण बी बडे मार्मिक ढंगे कन्नै करदियां न :

"अमीरे दी एह कहानी ऐ,

असें केह बसैत मनानी ऐ,

ਬਸੈਂਤ ਮਨਾਂਦੇ ਅੜੇਓ ਓਹ,
 ਜਿਨ੍ਦੈ ਅੰਦਰ ਮਾਧਾ ਦੀ ਲੋਡ,
 ਜਿਨ੍ਦੈ ਅੰਦਰ ਦਾਨੇ ਤੇ ਭੋਡ
 ਅਥੋਂ ਰੁਟ਼ੀ ਬੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਖਾਨੀ ਏ,
 ਅਥੋਂ ਕੇਹ ਬਸੈਂਤ ਮਨਾਨੀ ਏ ॥”

ਕਵਿ ਨੇ ‘ਬਸੈਂਤ’ ਨਾਂਡ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਛਾਨੈ ਖਲਕੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਲੋਕੋਂ ਦਿਯੇ ਆਰਥਕ ਤਾਂਗਿਯੇ ਕਨੈ ਭਰੋਚੇ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਚਿਤ੍ਰਾਤਮਕ ਵਰਣਨ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ। ਇੰਦੀ ਕਵਿਤਾ ਮਨੋਰਂਜਨਾਤਮਕ ਤੇ ਸਂਦੇਸ਼ਬਦ੍ਧਕ ਦੌਨੋਂ ਗੁਣੋਂ ਗੀ ਲੇਝਿਆ ਚਲਦੀ ਹੀ। ਲਾਧਾਤਮਕਤਾ ਜਾਂ ਸਾਂਗੀਤਾਤਮਕਤਾ ਕਨੈ ਭਰਪੂਰ ਹੋਨੇ ਕਰੀ ਮੁਸ਼ਾਯਰੇ ਆਸਤੈ ਬਡੀ ਕਾਮਯਾਬ ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਵ ਪਾਨੇ ਆਹਲੀ ਸਾਬਤ ਹੋਂਦੀ ਹੀ।

ਡੋਗਰੀ ਕਾਵਿ—ਜਗਤ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ—ਪ੍ਰਸਾਰ ਚ ਇੰਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਡੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤਿਕ ਗੀ ਕਾਫੀ ਜੋਗਦਾਨ ਰੇਹਾ ਇੰਦਾ ਅਪਨਾ ਜੀਵਨ ਕਲਮਕੁਲਲਾ ਹਾ ਤੇ ਇਕਕਲੇ ਜੀਵਨ ਚ ਕੇਹ—ਕੇਹ ਦੁਖ ਹੋਂਦੇ ਨ ਇੰਨੋਂਗੀ ਪੂਰਾ—ਪੂਰਾ ਅਨੁਭਵ ਹਾ। ਇਸਾਂ ਕਰੀ ਇੰਨੋਂ — ਛੜਾ ਨਾਂਡ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਚ ਇਕ ਛੱਡੇ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਭਰੋਚਾ ਜੀਵਨ ਕਿਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹੋਂਦਾ ਏ, ਓਹ ਇਕਕਲੇ ਜੀਵਨ ਗੀ ਕਿਧਾ ਮਸੂਸ ਕਰਦਾ ਏ, ਉਸਦਾ ਖੂਬਸੂਰਤ ਚਿਤ੍ਰਣ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਦਿਯੇ ਹਾਸਿ—ਵਿਗਾਤਮਕ ਪੰਗਤਿਯੇ ਚ ਇਸ ਚਾਲਲੀ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ —

“ਨਾਂ ਨੂਹਾਂ ਪੁਤਰ ਗਿਲਲੂ ਏ,
 ਨਾਂ ਡੰਗਰ ਬਚਾ ਛਿਲਲੂ ਏ।
 ਨਾਂ ਕੁਕਕਡ ਤੋਤਾ ਬਿਲਲੂ ਏ ॥।
 ਤਾਂ ਰੌਹਦਾ ਮਨ ਏ ਚੱਡੇ ਦਾ,
 ਕੇਹ ਜੀਨ ਬਚਾਰੇ ਛੱਡੇ ਦਾ ॥”
 ਨਾਂ ਧੂਫਾ ਦੀ ਨਾਂ ਜੋਤੀ ਦੀ,
 ਨਾਂ ਚੁਲਲ ਕੁਸੈ ਨੇ ਸੋਤੀ ਦੀ,
 ਪਾਨੀ ਬੀ ਸੁਕਕੇ ਦਾ ਘੱਡੇ ਦਾ ॥।
 ਜੇ ਅਕਖ ਕੁਤੈ ਭਰਮੋਈ ਜਾਂਦੀ

ਜਾਂ ਦਾਲੀ ਦੀ ਕਡ਼ਛੀ ਥਹੋਈ ਜਾਂਦੀ
 ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਦੀ ਨਜ਼ਰੀ ਚਢੇ ਦਾ।
 ਕੇਹੁ ਜੀਨਾ ਬਚਾਰੇ ਛਡੇ ਦਾ ॥”

ਉਪਰ ਲਿਖੀ ਦਿਯੇ ਪੰਗਤਿਯੇ ਚ ਦੁਖਦਾਧਕ ਤੇ ਅਭਾਵ ਭਰੋਚਾ ਛਡੇ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਜੀਵ ਚਿਤ੍ਰਣ ਐ। ਪਢੇ—ਲਿਖੇ ਦੇ ਨੇਈ ਹੋਨੇ ਕਰੀ ਏਹ ਅਪਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਚ ਕਲਾਤਮਕਤਾ ਨੇਈ ਆਹਨੀ ਸਕੇ ਤੇ ਫਲਸ਼ਵਰੂਪ ਭਾਸ਼ਾ ਚ ਸਾਦਗੀ ਝਲਕਦੀ ਏ ਪਰ ਲੈਤ ਤੇ ਤਾਲ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਨ੍ਹੈ ਕਵਿਤਾ ਸੁਹਾਂ ਬੋਲਦਿਯਾਂ ਸੇਹੀ ਹੋਂਦਿਯਾਂ ਨ।

ਪ੍ਰ.2 ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਾਖੁਨਾਥ ਸ਼ਾਰਮਾ ਤੇ ਡੋਗਰੀ ਕਵਿਤਾ—ਸਾਹਿਤਿਆ ਗੀ ਤੰਦਾ ਜੋਗਦਾਨ ਜੀਵਨ ਪਰਿਚੇ

ਪਂਡਤ ਸ਼ਾਖੁ ਨਾਥ ਸ਼ਾਰਮਾ ਹੁੰਦਾ ਜਨਮ ਸਨ् 1905 ਈ. ਚੀਜ਼ ਮ੍ਹੂ ਦੇ ਕਥ ਪਲੌੜਾ ਗ੍ਰਾਂਡ ਚ ਹੋਆ। ਏਹ ਕਵਿ ਹਰਦਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਹੁੰਦੇ ਚਚੇਰੇ ਭਾਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਂਡ ਪਂਡਤ ਗੁਂਗਾਰਾਮ ਹਾ। ਸ਼ਾਖੁਨਾਥ ਸ਼ਾਰਮਾ ਹੋਰੋਂ ਅਪਨੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਸ਼ਿਕਿਥਾ ਸੂਬਾ ਕਸ਼ਮੀਰ ਚ ਅਸਕਰਤੂ ਥਾਹਰ ਪਰ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਤੇ ਬਾਹਰਮਾਂ ਪ੍ਰਿਨਸ ਆਫ ਬੇਲਜ ਕਾਲਜ ਥਮਾਂ। ਕਿਥ ਚਿਰ ਪੁਲਸ ਦੇ ਮੈਹਕਮੇ ਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨੇ ਪਾਰੈਨਤ ਪਂਡਤ ਸ਼ਾਖੁਨਾਥ ਸ਼ਾਰਮਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਹਰਿ ਸਿੰਘ ਤੇ ਡਾਂਕੀ ਕਣ ਸਿੰਘ ਹੁੰਦੇ ਨਿਜੀ ਮੈਹਕਮੇ ਚ ਹੇਡਕਲਰਕ ਰੇਹ। ਬਾਦ ਚ ਫਹੀ ਕੁਸੈ ਪ੍ਰਾਈਵੈਟ ਫਰਮ ਚ ਅਕੌਟੋਂਟ ਦਾ ਕਮ ਬੀ ਕੀਤਾ।

ਸ਼ਾਰਮਾ ਹੋਰੋਂ 1950 ਈ. ਦੇ ਦਫ਼ਾਕੇ ਚ ਲਿਖਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹਾ ਤੇ ਇੰਦੀ ਪੈਹਲੀ ਕਵਿਤਾ ‘ਵਿਧਵਾ’ ਸਿਰਲੇਖ ਦੀ ਹੀ ਜੇਹੜੀ 1955 ਈ. ਚ ਰਚੀ ਹੀ। ਅਪਨੀ ਸਾਹਿਤਿਆ—ਸਾਧਨਾ ਦੇ ਥੋਹੜੇ ਚਿਰਾ ਮਗਰਾ ਗੈ ਸ਼ਾਰਮਾ ਹੋਰੋਂ ਡੋਗਰੀ ਕਵਿਤਾ ਜਗਤ ਚ ਅਪਨਾ ਥਾਹਰ ਬਨਾਈ ਲੈਤਾ। ‘ਫੁਲਾਂ ਦਾ ਕੁਰਤਾ’, ‘ਵਿਧਵਾ’ ਤੇ ‘ਕਲਕ’ ਕਵਿਤਾਂ ਡੋਗਰੀ ਕਵਿਤਾ—ਜਗਤ ਦਿਯਾਂ ਸ਼ਾਹਕਾਰ ਰਚਨਾਂ ਨ। ਇੰਦੀ ਕਵਿਤਾ ਚ ਸਬੇਦਨਾ ਤੇ ਕਲਿਆਨਾ ਏਹ ਦੋ ਗੁਣ ਬਡੇ ਟਕੋਹਦੇ ਨ। ਇੰਦੀ ਵਜ਼ਹ ਏ ਜੇ ਇੰਦੀ ਕਵਿਤਾਏਂ ਚ ਮਾਰਿਕਤਾ ਦਾ ਗੁਣ ਬੀ ਬੜਾ ਸਕਖਰ ਏ ਜਿਸਦੇ ਕਾਰਣ ਇੰਦੀ ਕਵਿਤਾ ਪਾਠਕਾਂ ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਤਾਏਂ ਉਪਰ ਜਾਦੂਨੁਮਾਂ ਅਤੇ ਰਖਦੀ ਏ। 3 ਜੂਨ 1977 ਈ. ਗੀ ਪਂਡਤ ਹੁੰਦਾ ਸੁਰਗਵਾਸ ਹੋਈ ਗੇਆ।

ਰਚਨਾਂ

1. ਭਡਾਸ (ਕਵਿਤਾ ਸੱਗੈਹ)
2. ਰਾਮਾਯਣ (ਮਹਾਕਾਵਾ)
3. ਮਗਧੂਲਿ (ਡੋਗਰੀ ਕਵਿਤਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਤੰਦੀ ਕਵਿਤਾਏਂ ਦਾ ਸਮਾਦਨ)

ਕਵਿ ਸ਼ਾਮੁਨਾਥ ਸ਼ਰਮਾ ਹੁਂਦੇ ਕਾਵਿ—ਸਾਹਿਤਿਆ ਦਾ ਮੂਲਧਾਰਕ

‘ਮਡਾਸ’ ਨਾਂ ਦੇ ਕਵਿਤਾ ਸੰਗੈਹ ਚ ‘ਬਦਲੀ’, ‘ਆਯੁ ਐ ਥੋਹੜੀ ਤੇ ਕਮਮ ਬਥਹੇਰੇ’, ‘ਚੇਤਾ’, ‘ਬਸਨਤ’, ‘ਧੁਗ ਬਦਲੋਂਦਾ ਜਾ ਕਰਦਾ’, ‘ਫੂਲਾਂ ਦਾ ਕੁਰਤਾ’, ‘ਵਿਧਵਾ’ ਆਦਿ ਕਵਿਤਾਂ ਭਾਵ ਤੇ ਸ਼ਿਲਿਪ ਦੋਨੋਂ ਟ੍ਰਿਸ਼ਿਟਿਆਂ ਕਨੈ ਬਡਿਆਂ ਸੁਨਦਰ ਤੇ ਸਰੋਖੜ ਨ। ‘ਵਿਧਵਾ’ ਨਾਂ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਚ ਇਕ ਵਿਧਵਾ ਦੀ ਵੇਦਨ ਭਰੋਚੀ ਕਥਾ ਵਰਣਨਾਤਮਕ ਸ਼ੈਲੀ ਚ ਚਿਤ੍ਰਤ ਐ। ਇਹ ਵਿਧਵਾ ਜਗ—ਸੱਸਾਰ ਦੀ ਜਾਤਨਾਏਂ ਕਰੀ ਅਪਨੇ ਪਤਿ ਦੀ ਮ੃ਤ੍ਯੁ ਦੇ ਬਾਦ ਓਹਵੇ ਕਨੈ ਸਤੀ ਹੋਈ ਜਾਂਦੀ ਐ।

“ਛੋਡਿਯੈ ਝਾਂਨੋਗੀ ਮੈਂ ਨੇਝ੍ਯੂ ਜਾਨਾ।

ਸੌਰਿਧਿਆਂ ਦਾ ਕੁਨਨ ਝਲਲਨਾ ਤਾਹਨਾ ॥।

ਰੰਡਾ ਗੀ ਸੰਝਾ ਗੀ ਰਕਖੋ ਜਾਂ ਕਢ੍ਹੋ ।

ਖਸਮਾ ਗੀ ਖਾਨੀ ਗੀ ਮਾਰੋ ਜਾਂ ਬੜ੍ਹੋ ॥॥”

ਇਹਾਂ ਗੈ ਕਲਕ ਕਵਿਤਾ ਬੀ ਇਕ ਉਤਕੂਝਟ ਰਚਨਾ ਐ ਜਿਸ ਚ ਸਮਾਜੀ ਨਿਯਾਮ ਤੱਥ ਸੂਖਮ ਵਾਂਗ ਤੇ ਕਟਾਕ ਬੀ ਲਭਦਾ ਐ।

“ਹਾਕਮੈ ਦੇ ਅਗ੍ਗੇ ਜਾਂਦੇ ਸੌ ਬਾਰੀ ਸਾਂਘਨਾ

ਆਦਰੈ ਦੇ ਚੂਚੇ ਆਂਗੂ ਪੁਲਲੇ—ਪੁਲਲੇ ਲਾਂਘਨਾ

ਹਾਂ ਜੀ ਹਾਂ ਕਰੀ ਜਾਨਾ, ਕਨੈ ਹਤਥ ਮਲਦੇ ਜਾਨਾ

ਝਾਕਕੀ—ਝਾਕਕੀ ਕਮਮ ਕਾਜ ਪੁਛਨਾ ਤੇ ਮਾਂਗਨਾ

ਕੁਝੀ—ਕੁਝੀ ਸੁਝੀ ਜੀਨਾ ਜੀਨਾ ਬੜੀ ਤਰਕ ਐ

ਇਹੈ ਨੇਹਾ ਜੀਨ ਜੀਨਦਾ ਤਾਂ ਗੈ ਕਲਕ ਐ ।”

ਸਾਮੁਨਾਥ ਸ਼ਰਮਾ ਹੁਂਦੀ ਕਵਿਤਾ ਚ ਮੁਕਖ ਤੌਰਾ ਪਰ ਗਰੀਬ ਤੇ ਦਲਿਤ ਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਆਸਤੈ ਹਮਦਰਦੀ ਦਾ ਰੌਂ ਝਲਕਦਾ ਐ ਇਸਾਂ ਕਰੀ ਕੁਤੈ—ਕੁਤੈ ਸਰਮਾਧਾਦਾਰੀ ਦੇ ਖਲਾਫ ਬਰੋਧੀ ਸੁਰ ਤੇ ਤ੍ਰਿਕਖੇ ਵਾਂਗ ਬੀ ਲਭਦੇ ਨ।

“ਕੋਹੜੇ ਨ ਪਂਚ ਕਮੇਟੀ ਆਲੇ, ਕੋਹੜੈ ਅਰਥ ਬਨਾਈ

ਰੁਮਲੁਏ ਦੇ ਡੋਡੇ ਤੱਥ ਲਾਲੀ ਗੇਈ ਦੀ ਆਈ ।

ਇਕ ਜਨਾਂ ਇਕ ਪ੍ਰਾਂਦ ਜਗਾ, ਕੋਲਾ ਭਰਦੇ ਦੋ ਹਾਮੀ,

ਤੈਵੈ ਮਿਲਾ ਝੂਠੀ—ਸਚੀ ਲੈਨਦੇ ਤੋਡ ਚਢਾਈ।

ਬਾਕੀ ਦੇ ਕਰਲਾਨਦੇ ਰੌਹਦੇ ਗਲਲ ਨਿੰ ਸੁਨਦਾ ਕੋਈ।”

ਇਨ੍ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਚ ਸਾਦਗੀ ਆਪਮੁਹਾਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ, ਅਲਕਾਰੋਂ ਦਾ ਸੁਨਦਰ ਪ੍ਰਯੋਗ ਤੇ ਸਰਲ ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਗੁਣਾ ਬੱਡੇ ਟਕੋਹਦੇ ਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣੋਂ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਕਵਿਤਾ ਚ ਸੰਗੀਤਾਤਮਕਤਾ ਦਾ ਗੁਣ ਬੀ ਖਾਸਾ ਏ।

ਡੋਗਰੀ ਕਵਿਤਾਏਂ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਪਾਂ ਸ਼ਮਭੁਨਾਥ ਸ਼ਰਮਾ ਹੋਰੋਂ ‘ਰਾਮਾਯਣ’ ਨਾਂਡ ਦੇ ਮਹਾਕਾਵਿ ਦੀ ਬੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਜੇਹੜਾ ਡੋਗਰੀ ਦੇ ਮਹਾਕਾਵਿਆਂ ਚ ਪੈਹੜੀ ਰਚਨਾ ਏ। ਇਹ ਮਹਾਕਾਵਿ ਸਨ् 1961 ਈ. ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਆ। ਭਗਵਾਨ ਰਾਮ ਦੇ ਬਾਹਾਂ ਸਰਬਾਂਸੀ ਰੀਤਿ—ਰਵਾਜ ਜਿ'ਧਾਂ ਬਾਹ, ਜਾਨ੍ਨੀ, ਸਿਠਨਿਆਂ, ਦੇਹਲਾਂ ਬਾਗੇ ਸਾਬ ਕਿਸ਼ ਤੁਗਰ ਦੇ ਰੀਤਿ—ਰਵਾਜ਼ੋਂ ਦੀ ਝਲਕ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਏ। ਬਨ—ਸਬਨ੍ਨੇ ਅਲਕਾਰੋਂ ਦੇ ਸੁਨਦਰ ਪ੍ਰਯੋਗ ਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਪਰ ਪੂਰ੍ਣ ਅਧਿਕਾਰ ਕਾਰਣ ਇਹ ਆਮ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕਥਿ ਬੀ ਬੱਡਾ ਉਤਕੂਝਟ ਤੇ ਰੋਚਕ ਬਨੀ ਗੇਦਾ ਏ। ਉਤਸ਼ੇਖਾ ਅਲਕਾਰੋਂ ਦੇ ਕਿਸ਼ ਤਦਾਹੁਰਣ —

“ਉਨਦੇ ਸੂਹੇ ਚਰਣੋਂ ਪਰ ਛਾਲਲੇ ਇਧਾਂ ਚਮਕਨ
ਜਿਧਾਂ ਕਮਲ ਦਲੋਂ ਪਰ ਬੂਂਦਾਂ ਮੌਤੀ ਬਨਯੈ ਦਮਕਨ
ਲਾਸ਼ਾਂ ਤਘਰ ਲਾਸ਼ ਪਵੈ ਤੇ ਲਹੁ ਨਿਕਲੈ ਇਸ ਚਾਲਲੀ
ਫਾਡੀ ਸੂਏ ਚਾ ਬਗਦਿਧਾਂ ਜਿਧਾਂ ਨੀਂਹ ਭਰੈ ਦੇ ਨਾਲੀ।”

ਕਿਸ਼ ਚੋਚਿਆਂ ਘਟਨਾਏਂ ਦੇ ਵਰਣਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁਦੂਰ ਨ ਜੇ ਅਕਖਿਆਂ ਸਾਮਨੇ ਸਾਮਧਾਮ ਚਿਤਰ ਪ੍ਰਸ਼ੁਤ ਹੋਈ ਤਥਾਂ ਨ। ਖਾਸਕਾਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਸ਼ਾਰਥ ਹੁੰਦੇ ਖੀਰੀ ਸਮੇਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਬੱਡਾ ਸਜੀਵ ਹੋਈ ਤਥੇ ਦਾ ਏ —

“ਪ੍ਰਾਣ ਕਣਦੈ ਆਏ ਰਾਜੇ ਦੇ ਅੰਗ ਪੇਈ ਗੇ ਢਿੱਲਲੇ
ਢੈਨ ਲਗ ਜ਼ੂਡੇ ਦਾ ਤਮ੍ਹੂ ਪੁਛਨ ਹੋਈ ਗੇ ਕਿਲਲੇ।”

ਪ੍ਰ.3 ਸ਼੍ਰੀ ਵੇਦਪਾਲ ਦੀਪ ਤੇ ਡੋਗਰੀ ਕਵਿਤਾ—ਸਾਹਿਤਿਆਂ ਗੀ ਤੱਦਾ ਜੋਗਦਾਨ

ਜੀਵਨ ਪਰਿਚੇ

ਵੇਦਪਾਲ ਦੀਪ ਦਾ ਜਨਮ ਸਨ् 1929 ਈ. ਚ ਜਸ਼ੂ ਦੇ ਧਰਮਵੱਡ ਪਰਿਵਾਰ ਚ ਹੋਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਿੰਦੀ, ਉਦੂ ਤੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਤੈਨੋਂ ਭਾਸ਼ਾਏਂ ਚ ਮਹਾਰਤ ਹੀ। ਸਾਹਿਤਿਆਂ ਸਿਰਜਨਾ ਆਹਲੇ ਪਾਸ੍ਸੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੀਵਨ ਚ ਗੈ ਸ਼ੌਕ ਜਾਗੀ ਪੇਅ ਹਾ। ਅਪਨੀ ਕਾਲੇਜ ਦੀ ਪਢਾਈ ਦੇ ਦਰਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਿੰਦੀ ਚ ਕਾਫੀ ਅਚਿਛਿਆਂ ਕਵਿਤਾਂ ਲਿਖਿਆਂ ਤੇ ਕਾਲੇਜ ਦੀ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਦੇ ਡੋਗਰੀ ਸੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਸਮਾਦਕ ਬੀ ਰੇਹ। ਇਨ੍ਹਾਂ ‘ਸਲਿਆ’ ਨਾਂਡ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਬੱਡੀ ਮਝੂਰ ਕਵਿਤਾ ਹੀ। ਇਸ ਚ ਇਕ ਅਚ਼ਹੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਸਬੈ ਗੁਣ ਮਜੂਦ

हे। इसदे इलावा ‘दो सैनिक’ नां: दा इक लौहका जनेहा कविता—संग्रह बी प्रकाशत होआ जिस च राजनैतिक बचार ते क्रान्तिकारी भावना बड़ी प्रबल ही।

वेदपाल दीप जम्मू दी दैनिक अखबार ‘कश्मीर टाईम्स’ च सेवारत रेह ते उनें अंग्रेजी दे इलावा हिंदी ते डोगरी कम्में च बी खासा जोगदान दित्ता। डोगरी दा एह सरोखड़ कवि ते गजलगोह शायर मुख्तसर बमारी दे बाद 4 फरवरी 1995 गी अपनी संसारी यात्रा सपूरी करियै परलोक सधारी गेआ।

रचनां

1. ‘अस ते आं बनजारे लोक’ गजल संग्रह (1967)

ते खासियां कवितां जेहडियां बक्ख—बक्ख संकलनें च संकलत न। किश कवितां जम्मू कश्मीर कल्वरल अककादमी ने बी छापी दियां न।

कवि वेदपाल दीप हुंदे काव्य—साहित्य दा मूल्यांकन

डोगरी च दीप होरे 1948 ब'रे च लिखना रम्भ कीता ते उन्दी पैहली कविता डोगरे लोकें दे सभाऽ—सुआत्म ते उन्दे उत्तम किरदार बारे ही, जिसदे बोल न —

“डोगरे लोकें दी गल्ल केह आक्खनी,

रौहदे बनाइयै सारें कन्नै।

रस्ते च इन्दे भाएं कण्डे खलारो,

मिलदे न फुल्लें दे हारें कन्नै।”

1948 च गै राश्ट्रपिता महात्मा गांधी हुन्दी हत्या पर दीप ने ‘बापू दे संघी कपूत’ नांड दी इक लम्मी कविता डोगरी भाशा च लिखी। इस लम्मी कविता कन्नै गै दीप ने डोगरी काव्य—सिरजना दा सिलसलेवार सफर शुरू करी दित्ता। ‘नमीं अजादिये’, ‘बदली गेई दुनिया जां बदली गेई अक्ख’, ‘बदली नै सिज्जी दी संज’, ‘कल हा में कल्ला मेरे साथी निं गनोने अज्ज’, ‘मैखाने’ आदि सुन्दर ते भाव—भरेचियां कविता लिखियां। डोगरी साहित्य च दीप दी मुक्ख पञ्चान इक गज़ल—गो—शायर दे रूपा च भामें मती ऐ ते उसी ‘डोगरी गज़ल दा बादशाह करी जानेआ जंदा ऐ पर फही बी दीप ने जेहडियां कवितां लिखियां उन्दे च बी भावें दी सरोखड़ बुनतर, अनुभूति दी शिद्धत ते भाशा दे अनोखे प्रभाव जनेहियां खूबियां उसी इक सोहगे—स्याने कवि दा स्थान दोआंदियां न।

आखने गी उआं दीप गी बुनियादी तौर पर सियासी—चेतना दा कवि करी जानेआ जंदा

ऐ पर उसदी कविता च रोज—बरोज जीवन दियां समस्यां, जीवन दी सरसी—नर्मी ते होर नेकां चाल्ली दे भाव मुखरत होंदे न। ‘मैखाने’ कविता साढ़ी समाजी व्यवस्था पर बड़ा बड़ा व्यंग ऐ जे उ’ऐ शराब जेकर होटले च बाररुमें च पीन्दे न तां उ’दे पर कोई औंगली नेई चुकदा सगुआं बड़ी शान समझी जंदी ऐ पर उ’यै शराब कोई गरीब—गुरबा कुत्तै भज्जे—त्रुट्टे दे कोठू च पीयै तां जुर्म समझेआ जंदा ऐ।

‘मैखाने’ कवता भ्रश्टाचार ते पूंजीवादी अर्थव्यवस्था उपर बी इक करारी चोट ऐ।

“कल्ब आखदे इसगी
इत्थै अनबनियें पुलियें, अमारतें दा चूना
दाऊ पर लगदा ऐ
कारें दियां त्रेरियां रींगां,
करन परेड़ खुशहाली दी
लग्गी दी चरज नमैशा जोजनां पंजसाल्ली दी।”

वर्ग—संघर्ष दी गल्ल करदे होई कवि आखदा ऐ —

“फर्को—फर्को दी इस दुनियां च
बकखो—बकखरे मैं खाने न
जाम—जाम कन्नै टकराइयै
पियककड़ बचकाने न।
सुआद तदूं पीने दा जारो
जिस दिन मैखाने टकराडन।

कवि वेदपाल दीप दी बुनियादी सोच समतावादी रुझान दी सोच ऐ ते ओहदा सुर म्हेशां पूंजीपतियें दे खलाफ ते मेहनतकश मजूरें दे हक्का च रेहा ऐ। ‘होली’ कविता च दीप दा नजरिया समतावादी ऐ। कीजे ओह होली गी गलांदा ऐ तूं नेह रंगा च सभनें गी रंगी दे जे चिट्ठे क्या ते मैले क्या सब्बै इककै जनेह लब्न ते चंगे—माडे दा गरीब—मीर दा ते चिट्ठे—मैले दा फर्क—भेद मिटी जा।

“ਹੋਲਿਧੇ ਆ, ਹੋਲਿਧੇ ਆ।
 ਕੁਸੈ ਦੇ ਟਲਿ ਨ ਚਿਛੇ ਤੇ ਸ਼ੈਲ,
 ਕੁਸੈ ਦੀ ਚਾਦਰਾ ਤਪਰ ਏ ਮੈਲ,
 ਛਾਈ ਜਾ ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਰਾਵੈ ਨਿੰ ਸ਼ੋਕ,
 ਇਕਕੈ ਨੇਹ ਲਭਨ ਸਾਰੇ ਏਹ ਲੋਕ।”

‘ਨਮੀਂ ਅਜਾਦਿਧੇ’ ਕਵਿਤਾ ਚ ਕਵਿ ਅਜਾਦੀ ਗੀ ਗਰੀਬੋਂ ਦੇ ਝੋਪਡੇਂ ਚ ਔਨੇ ਲੇਈ ਆਖਦਾ ਏ –

“ਉਚਿਧਿਆਂ ਮਾਡਿਆਂ ਮੈਂਹਲਿਆਂ ਗੀ ਛੋਡੀ,
 ਮੁਜਾਂ, ਪਰ ਵਿਸੇ ਦੇ ਖੇਤਰੋਂ ਫਲ।
 ਸੁਨੇ ਨੈ ਜਡੇ ਦੇ ਦੇਵਤੇਂ ਈ ਛੋਡੀ,
 ਮਿਛੀ ਨੈ ਸਨੋਂ ਦੇ ਲੋਕੋਂ ਨੈ ਰਲ।
 ਮੈਂਹਲਿਆਂ ਚ ਰਾਤੀ ਬੀ ਸੂਰਜ ਗੈ ਚਮਕੈ
 ਤ੍ਰੂ ਕਚਚੇ ਕੋਠੋਂ ਦੇ ਦਿਧੇਂ ਚ ਬਲ।”

ਆਮਤੌਰਾ ਪਰ ਕਵਿ ਵੇਦਪਾਲ ਦੀਪ ਆਸਾਵਾਦੀ ਤੇ ਕ੍ਰਾਨਿਕਾਰੀ ਸੋਚ ਦਾ ਕਵਿ ਏ। ਓਹਦਿਧਿਆਂ ਅਸੂਸਨ ਕਵਿਤਾਏਂ ਚ ਪ੍ਰਗਤਿਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਲਭਦੀ ਏ –

“ਅਜ਼ਜ ਸਾਡੇ ਪੈਰੋਂ ਕਨੈ ਮਿਸੀ ਕਾਹਰ ਭਾਗੋਂ ਆਹਲੀ,
 ਕੋਹਲੁਆ ਦੇ ਦਾਨਦਾ ਆਂਗਰ ਕਰਗੇ ਨਿੰ ਕਾਰਿਧਾਂ।
 ਨਿਤ–ਨਿਤ ਬਦਲਾ ਦੇ ਸਮੇਂ ਆਹਲੇ ਫਂਘ ਲਾਈਧੈ,
 ਭਰਗੇ ਅਜਾਦਿਧਿਆਂ ਦੇ ਬਨੋਂ ਚ ਭੋਆਰਿਧਾਂ।”

ਕਲਾ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਨੈ ਬੀ ਵੇਦਪਾਲ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਬਡੀ ਸੁਨਦਰ ਤੇ ਸਰੋਖੜ ਏ। ਅਲਕਾਂ ਦੇ ਸੁਨਦਰ ਪ੍ਰਯੋਗ ਜਿਾਨਦੇ ਚ ਅਨੁਪ੍ਰਾਸ ਦੇ ਸ਼ਬਦ–ਚਿਤ੍ਰ ਤੇ ਤਪਮਾਏਂ ਤੇ ਰੂਪਕਾਂ ਦੇ ਗੁਹਾਡ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਸ਼ਲੈਪੇ ਚ ਨਖਾਰ ਆਹਨਦੇ ਨ।

‘ਬਦਲਾ ਨੇ ਸਿਜ਼ੀ ਦੀ ਸਾਂਝਾਂ’ ਕਵਿਤਾ ਚ ਪ੍ਰਕ੃ਤਿ–ਚਿਤ੍ਰਣ ਦਾ ਸੁਨਦਰ ਵਰਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਂਗਤਿਧਿਆਂ ਚ ਦਿਕਖੇਆ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਏ –

"ਸੰਭ ਲਗੀ ਹੋਲੀ ਰਾਤਿੰ ਦੀ ਗੋਦਾ ਚ ਸੌਨ
 ਹੌਲੀ ਜਿ'ਧਾਂ, ਪੈਰ ਗਾਸਾ ਦੇ ਮੁਜਾਂ ਨੈ ਛਾਹੋਨ
 ਨਵੈਰੇ ਤਲਾਇ ਚ ਰੁਕਖੋਂ ਦੇ ਛੈਰੇ ਬਸੋਨ
 ਧਾਰੋ ਜਿ'ਧਾਂ ਕੁਦੈ ਬਦਲੀ ਕਰਾ ਦੀ ਏ ਛਾਂ।"

ਪ੍ਰ.4 ਕਵਿ ਦੀਨੂ ਭਾਈ ਪਂਤ ਤੇ ਡੋਗਰੀ ਕਵਿਤਾ ਗੀ ਤੰਦਾ ਯੋਗਦਾਨ

ਆਧੁਨਿਕ ਡੋਗਰੀ ਕਵਿਤਾ ਗੀ ਨਮਾਂ, ਪ੍ਰਗਤਿਵਾਦੀ ਮੋਡ ਦੇਨੇ ਆਹਲੇ ਦੀਨੂ ਭਾਈ ਪਂਤ ਢੁਗਗਰ ਦੇ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯ ਕਵਿ ਮਨੇ ਜਾਂਦੇ ਨ। ਇਨਦਾ ਜਨਮ 11 ਮਈ 1917 ਈ. ਗੀ ਉਧਮਪੁਰ ਜ਼ਿਲੇ ਦੇ ਪੈਥਲ ਗ੍ਰਾਂ ਚ ਹੋਆ। ਅਪਨੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਬਾਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੰਗੀ—ਤੁਰ੍ਝੀ ਤੇ ਕੌਡੇ ਕਸੈਲੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਦੀ ਛਤਰਛਾਇਆ ਚ ਕਵੇਂ। ਤੀਸਰੀ ਜਮਾਤਾ ਤਗਰ ਦੀ ਪਫ਼ਾਈ ਅਪਨੇ ਗ੍ਰਾਂ ਚ ਗੈ ਕੀਤੀ ਫ਼ਹੀ ਅਗਲੀ ਪਫ਼ਾਈ ਆਸਟੈ ਰਿਧਾਸੀ ਮੈਨੂ ਕਸ਼ ਤਉ ਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੌਹਦੇਂ ਬਾਰੋਂ ਵੀ ਬਰੇਸ਼ੂ ਚ ਇੰਦੀ ਮਾਤਾ ਦਾ ਕਾਲ ਹੋਈ ਗੇਅਾ ਤੇ ਰਿਧਾਸੀ ਦਾ ਪਫ਼ਾਈ ਛੋਡਿਧੈ ਘਰ ਵਾਪਸ ਆਨਾ ਪੇਆ ਤੇ ਘਰੇਲੂ ਜਿਮੇਦਾਰਿਯਾਂ ਗੀ ਸਾਂਭਨਾ ਪੇਆ। ਫ਼ਹੀ ਖਾਸੇ ਚਿਰੈ ਬਾਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਂਭਨਾ ਪੇਆ। ਪਹਿਲੀ ਪਰੀਕਸ਼ਾ ਪਾਸ ਕੀਤੀ ਤੇ 1939 ਚ ਹਿੰਦੀ ਮੂ਷ਣ ਤੇ 1941 ਚ ਪ੍ਰਮਾਕਰ ਦਿਧਾਂ ਪਰੀਕਸ਼ਾਂ ਬੀ ਪਾਸ ਕਰੀ ਲੇਇਆਂ।

ਇਹ ਸਾਮਧਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਵਕਤਿ ਹੈ ਇਸਕਾਰੀ ਇਨ੍ਹੇ ਅਨੰਦਰ ਹਕ—ਹਕੂਕ ਤੇ ਅਜਾਦੀ ਗੀ ਛਾਲ ਕਰਨੇ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਬਡੀ ਮੁਖਰਤ ਰੇਹੀ। 1942—43 ਚ ਹਿੰਦੀ ਸਾਹਿਤਿ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਤੇ 1944 ਚ ਡੋਗਰੀ ਸਾਂਭਨਾ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਸਰਬਾਂਧੀ ਗਤਿਵਿਧਿਆਂ ਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਧੀ ਚਢਿਧੈ ਹਿੱਸਾ ਲੈਤਾ ਤੇ ਰਾਸ਼ਟ੍ਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਕਨੈ—ਕਨੈ ਮਾਤ੍ਰਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਗੈਰੂਗ ਗੀ ਬੀ ਪਨਾਨੇਆ। ਸ਼ੁਰੂ—ਸ਼ੁਰੂ ਚ ਹਿੰਦੀ ਕਵਿਤਾ ਗੀ ਬੀ ਬਡਾ ਜੋਗਦਾਨ ਦਿਤਾ। 'ਧੁਗ ਚਲਾ', 'ਕੌਨ ਤੁਮ', 'ਸ਼ਹੀਦ ਕੀ ਅਰ੍ਥੀ' ਬਗੈਰਾ ਇਨ੍ਦਿਆਂ ਪ੍ਰਸਿੰਦਾ ਹਿੰਦੀ ਕਵਿਤਾਂ ਨ।

ਇਨ੍ਹੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਰੋਜਗਾਰੀ ਪਕਖ ਬਡਾ ਸਾਂਘਰਸ਼ਪੂਰ੍ਣ ਰੇਹਾ। ਸ਼ੁਰੂ—ਸ਼ੁਰੂ ਚ ਟੇਵੇ—ਟੀਪਾਂ ਬਖਾਨੇ, ਟ੍ਰਿਊਣਾਂ ਪਫ਼ਾਨੇ, ਪ੍ਰਾਇਵੇਟ ਸਕੂਲਾਂ ਚ ਨੌਕਰੀ, ਸਮਾਦਨ ਦੇ ਲੈਹਕ—ਮੁਫ਼ਤ ਕਮਮ। ਰੇਡਿਯੋ ਸਟੇਸ਼ਨ ਜਮ੍ਮੂ ਚ ਸਕ੍ਰਿਪਟਰਾਇਟਰੀ ਬਗੈਰਾ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨੀ ਪੇਈ ਤੇ ਫ਼ਹੀ ਪਕਕੇ ਤੌਰਾ ਪਰ "ਪਰਤਿਧੈ ਬਸਾਓ" ਮੈਹਕਮੇ ਚ ਮਲਾਜਮਤ ਮਿਲੀ। ਅਪਨੀ ਦਿਨਾਤਦਾਰੀ ਤੇ ਕਰਮਠਤਾ ਦੇ ਗੈ ਫਲਸਰੂਪ ਇਹ ਡਿਪਟੀ ਪ੍ਰਾਵਿੰਸ਼ਿਯਲ ਑ਫਿਸਰ ਬਨੇ ਪਰ ਇਤਥੂ ਦਾ ਰਟੈਰ ਹੋਨੇ ਪਰੈਨਤ ਇੰਦੀ ਸੇਹਤ ਫਿਲਿਪੀ ਜਨ ਰੈਹਨ ਲਗੀ। ਦਿਲੇ ਦਾ ਦੌਰਾ ਪੈਨੇ ਕਰੀ 23 ਮਾਰਚ 1992 ਈ. ਗੀ ਇੰਦੀ ਸੌਤ ਹੋਈ ਗੇਈ।

ਰਚਨਾਂ

ਡੋਗਰੀ ਚ ਦੀਨੂ ਭਾਈ ਪਂਤ ਹੋਰੋਂ ਕਵਿਤਾ, ਨਾਟਕ ਤੇ ਅਨੁਵਾਦ ਦੇ ਖੇਤਰਾ ਚ ਅਪਨਾ ਨੁਮਾਇਆਂ ਜੋਗਦਾਨ ਦਿਤੇ ਦਾ ਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾਏਂ ਦਾ ਬਾਹਰਾ ਇਸ ਚਾਲਲੀ ਏ —

1. ਗੁਤਲੂੰ (ਕਵਿਤਾ—ਸ਼ਾਹੀ)
2. ਮਾਂ ਦੀ ਛਬੀਲ (ਲਾਲੀ—ਕਵਿਤਾ)
3. ਵੀਰ ਗੁਲਾਬ (ਖੱਡ—ਕਾਵਾ)
4. ਦਾਦੀ ਤੇ ਮਾ (ਕਵਿਤਾ ਸ਼ਾਹੀ)
5. ਨਮਾਂ ਗ੍ਰਾਂਡ (ਨਾਟਕ — ਰਾਮਨਾਥ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਰਾਮਕੁਮਾਰ ਅਬਰੋਲ ਹੁਂਦੇ ਕਨੈ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰਾ ਪਰ ਲਿਖੇਆ)
6. ਸਰਪਂਚ (ਨਾਟਕ — ਕਲਵਰਲ ਅਕੈਡਮੀ ਜਸ਼੍ਮ ਥਮਾਂ ਪੁਰਸ਼ਕ੃ਤ)
7. ਅਧੋਧਿਆ (ਨਾਟਕ — ਸਾਹਿਤਿਕ ਅਕਾਦਮੀ ਨਮੀਂ ਦਿਲ੍ਲੀ ਥਮਾਂ ਪੁਰਸ਼ਕ੃ਤ)
8. ਪ੍ਰਤਿਮਾ (ਮਾਸ ਦੇ ਸੰਸਕ੃ਤ ਨਾਟਕ ਦਾ ਭੋਗਰੀ ਅਨੁਵਾਦ)
9. ਮਧੁਕਣ (ਕਾਵਾ ਪੋਥੀ ਦਾ ਸਮਾਦਨ)

ਦੀਨੂ ਭਾਈ ਪਨਤ ਹੁਂਦੇ ਕਵਿਤਾ—ਸਾਹਿਤਿਕ ਦਾ ਮੂਲਧਾਰਕ

ਪਨਤ ਹੁਂਦੀ ਕਵਿਤਾ ਚ ਕ੍ਰਾਨਿਕਾਰੀ ਭਾਵੇਂ ਦਾ ਸੁਰ ਬੜਾ ਪ੍ਰਮੁਖ ਰੇਹਾ ਏ। ਗੁਤਲੂੰ ਨਾਂਡ ਦੀ ਪੋਥੀ ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ 'ਗੁਲਾਮੀ ਦਾ ਜੀਨਾ', 'ਜਾਗ ਕਸਾਨਾ' ਆਦਿ ਕਵਿਤਾਏਂ ਚ ਲੋਕੋਂ ਗੀ ਗੁਲਾਮੀ, ਬੇਖਬਰੀ, ਸ਼ੋਸ਼ਨ ਤੇ ਅਤਿਆਚਾਰੇਂ ਸ਼ਾ ਮੁਕਤ ਕਰਾਨੇ ਤੇ ਅਪਨੇ ਹਕਕ—ਲਾਲ ਦਾ ਫਲ ਹਾਸਲ ਕਰਨੇ ਆਸਤੈ ਸ਼ਾਹੀ ਕਰਨੇ ਆਸਤੈ ਪ੍ਰੇਰਦਿਯਾਂ ਨੇਈ ਸਾਡੇ ਨਾ — ਬਰੋਬਰੀ ਤੇ ਬੇਨਧਾਈ ਤੇ ਖਲਾਫ ਬਗਾਵਤ ਕਰਨੇ ਲੇਈ ਉਤੇਜਿਤ ਬੀ ਕਰਦਿਯਾਂ ਨ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਬੋਲ ਨ —

"ਉਛਵਿ ਮਜੂਰਾ ਜਾਗ ਕਸਾਨਾ |
 ਤੇਰਾ ਬੇਲਲਾ ਆਯਾ ਓ |
 ਏਹ ਪਰਮੇਸਰ ਛੜਾ ਢਰਾਵਾ |
 ਠਗਾਂ ਜਾਲ ਬਛਾਯਾ ਓ |
 ਤੇਰੇ ਖੂਨ—ਪਸੀਨੇ ਕਨੈ, ਰਾਹਮੀ ਐਸ਼ ਮਨਾਂਦੇ ਓ |
 ਅਲਲਾ ਮਿਧਾਂ ਭਲਾ ਕਰੇਗਾ, ਤੌਂਕੀ ਮੁਛਲੀ ਬਨਾਂਦੇ ਓ |
 ਸੁਰਗ ਨਰਕ ਦੇ ਸੁਖਨੇ ਦਸ਼ੀ ਤੇਰਾ ਮਨ ਪਰਚਾਯਾ ਓ |
 ਉਛਵਿ ਮਜੂਰਾ ਜਾਗ ਕਰਸਾਨਾ ਤੇਰਾ ਬੇਲਾ ਆਯਾ ਓ |"

‘ਗੁਤਲੂਂ’ ਨਾਂ ਦੇ ਸਾਂਗੈਹ ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ‘ਸ਼ੈਹਰ ਪੈਹਲੋ—ਪੈਹਲ ਗੇ’ ਕਵਿਤਾ ਇੱਨੀ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯ ਹੋਈ ਜੇ ਸਪੂਰੇ ਢੁਗਗਰ ਚ ਬਚ੍ਚੇ—ਬਚ੍ਚੇ ਦੀ ਜੀਹਬਾ ਪਰ ਚੜੀ ਗੇਈ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਸਾਦਗੀ ਗੈ ਇਸਦਾ ਸਾਰੇ ਸਾ ਬੜਾ ਗੁਣ ਏ। ਦੌਂ ਗ੍ਰਾਈ ਗਮਰੁ ਦੇ ਸ਼ੋਹਰੀ ਚਕਾਚੋਧ ਚ ਭਰਮਾਈ ਜਾਨੇ ਦਾ ਵਰਣਨ ਸਰਲ, ਸਾਦੀ ਤੇ ਆਸ ਮੁਹਾਵਰੇ—ਖੁਆਨੋਂ ਆਹਲੀ ਭਾਸ਼ਾ ਚ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ। ਉਪਰਾ ਦਾ ਆਖਨੇ ਦਾ ਅੰਦਾਜ ਬੜਾ ਭੋਲਾ—ਭਾਲਾ ਪਰ ਵਾਂਗਪੂਰਨ ਏ—

“ਇਕ ਜਾਂਗਲੈ ਦੇ ਬਾਹਰ, ਹਤਥ ਲੈਤੀ ਦੀ ਅਖਬਾਰ
ਓਹਦੇ ਓਠ ਲਾਲ—ਲਾਲ, ਕਨੈ ਘੁੰਘਰੇਆਲੇ ਬਾਲ
ਤਸ਼ਾ ਸੂਸਿਧਾ ਦਾ ਲਾਯਾ, ਤਾਂਏ ਨੇਹਾ ਕੋਟ ਫਸਾਧਾ
ਨੇਈ ਸੁਚਲੀ, ਨੇਈ ਦਾਢੀ, ਲਬੈ ਸਾਹਬੈ ਦੀ ਗੈ ਲਾਡੀ
ਤੇਜਾਂ ਬਨੇਆ ਬੜਾ ਸਲਾਮ, ਕਰਦਾ ‘ਮੀਸ ਸਾਹਬ ਸਲਾਮ’
ਓਹ ਹਾ ਜਲੀ ਮੋਆ ਦਾ ਨੇਹਾ, ਸਿਦ਼ਾ ਖਾਂ—ਖਾਂ ਕਰਦਾ ਪੇਆ
ਡੈਮਫੂਲ ਕਨੈ ਬਦਕਾਰ, ਗਾਲੀਂ ਕਛੂ ਜ਼ਹਾਰ—ਜ਼ਹਾਰ
ਪੁਡ—ਪੁਡ ਬੋਲਲੈ ਛੜੀ ਡਰੇਜੀ, ਖਬਰੈ ਹੋਰ ਕੇਹ—ਕੇਹ
ਸ਼ੈਹਰ ਪੈਹਲੋ—ਪੈਹਲ ਗੇ।”

‘ਚਾਚੇ ਦੂਨੀ ਚੰਦੈ ਦਾ ਬਾਹ’ ਕਵਿਤਾ ਬੇਮੇਲ ਬਾਹ ਦੀ ਸਮਾਜੀ ਕੁਰੀਤ ਦਾ ਬਰੋਧ ਕਰਨੇ ਆਹਲੀ ਕਵਿਤਾ ਤੇ ਨੇਹ ਬੁਢਖਰੋਂ ਉਪਰ ਵਾਂਗ ਏ ਜਿੰਦੇ ਸੁਹੈਂ ਚ ਦਨਦ ਨੇਈ, ਸਿਰੈ ਪਰ ਬਾਲ ਨੇਈ, ਅਕਖੀਂ ਲਭਦਾ ਨੇਈ, ਸ਼ਾਰੀਰ ਤੁਲਲੇ ਦਾ ਹਣਿਧਿੰਧੇ ਦਾ ਪਿੰਜਰ ਤੇ ਉਪਰਾ ਬਾਹ ਦਾ ਚਾਡ।

ਕਿਥ ਪਾਂਗਤਿਧੀਂ ਚ ਇਸਦੀ ਬੁਨਤਰ ਦਿਕਖੋ —

“ਰੁਪਾਂ ਨੇ ਰਾਜਾਂ ਗੀ ਦਿੱਤੀ ਏ ਠੇਹ੍ਹ
ਧੀ ਬਾਹਨੇ ਗੀ ਆਧਾ ਈ ਏਹ।
ਫਿਝੂ—ਮੂਹ ਇਸ ਮੋਏ ਬੁਢਖਰੇ ਚੌਹਰੇ ਦਾ,
ਮੂਹ ਦਿਕਖੋ ਜਿਧਾਂ ਬਟੁਆ ਦਰਹੋਡੇ ਦਾ।

ਇਸ ਸਾਂਗੈਹ ਦੀ ‘ਲੂੰਡ ਲੀਡਰ’ ਕਵਿਤਾ ਬੀ ਵਾਂਗਾਤਮਕ ਕਵਿਤਾ ਏ ਜਿਸ ਚ ਪਤ ਹੋਰੋਂ ਸਿਧਾਸੀ ਨੇਤਾਏਂ ਪਰ ਤ੍ਰਿਕਖਾ ਵਾਂਗ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ।

ਪੁਛੋ ਹਾਂ ਸੁਧਾਂਦ ਦੇਈ ਪਢੇਆ ਕੁਰਾਨ ਕੁਸੈ?
 ਹਿੰਦੁਏਂ ਗੀ ਪੁਛੀ ਦਿਕਖੋ ਭਾਖੇ ਨ ਪੁਰਾਨ ਕੁਸੈ?
 ਗਘੋਂ ਦੇ ਪਟਾਰ ਛੱਡੇ, ਲੀਡਰੀ ਬਨਾਈ ਕਿ'ਧਾਂ,
 ਸਾਡੇ ਥੁਹਾਡੇ ਘਰੋਂ ਬਿਚ ਜਨੀ ਬਢੇ ਮਾਰੀ—ਮਾਰੀ
 ਇਨ੍ਹੋਂ ਲੁੰਡੇ ਲੀਡਰੋਂ ਬਗਾਡੀ ਦਿੱਤੀ ਗਲਲ ਸਾਰੀ —

‘ਮਾਂਗੂ ਦੀ ਛਬੀਲ’ ਨਾਂਦ ਦੀ ਲਮੀ ਕਵਿਤਾ 124ਏਂ ਬਨਧੋਂ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਏ। ਇਸ ਚ ਪਨਤ ਹੋਰੋਂ ਸ਼ਾਹੋਂ
 ਤੇ ਸਾਮਿਧੋਂ ਦੇ ਰੂਪਾ ਚ ਸਰਮਾਧਾਦਾਰੋਂ ਤੇ ਦਲਿਤ ਗਰੀਬੋਂ ਬਸ਼ਕਾਰ ਜੀਵਨ—ਮੁਲਲੋਂ ਦੀ ਝੂਹਗੀ ਖਾਈ ਗੀ
 ਗੁਹਾਡੇ ਦਾ ਏ —

“ਸ਼ੁਨਕੂ ਸ਼ਾਹ ਸਾ ਬਡਾਰ ਕਸਾਈ।
 ਸਾਮਿਧੋਂ ਦੇ ਚਮਮ ਦਰਹਾਡਦਾ ਜਾਈ।
 ਮੁਕਖੇ ਮਰੋ ਭਾਸੋਂ ਕਰੋ ਮਜੂਰੀ।
 ਸ੍ਰੌਦੈ ਵਾਲੀ ਰਕਮ ਲੋਡਦੀ ਪੂਰੀ।”
 “ਸ੍ਰੌਦੈ ਦਾ ਸ੍ਰੌਦ ਤੇ ਬਾਜੈ ਦਾ ਬਾਜ।
 ਅਸਲੈ ਦ ਅਸਲ ਤੇ ਨਾਜੈ ਚ ਨਾਜ।
 ਗਲਲੋਂ ਦੇ ਫੇਰ ਕਨੂੰਨੀ ਲਪੇਟੇ।
 ਰੋਜੈ ਦੇ ਲੇਖੋਂ ਤੇ ਰੋਜ ਮਲੇਖੋ।”

ਦੀਨੂ ਭਾਈ ਪਤ ਹੋਰੋਂ ਇਕ ਖਣਡਕਾਵ ਦੀ ਰਚਨਾ ਬੀ ਕੀਤੀ ਦੀ ਏ ਜਿਸਦਾ ਸਿਰਲੇਖ
 ‘ਵੀਰਗੁਲਾਬ’ ਏ। ਖਣਡਕਾਵ ਦੇ ਨਿਧਮੋਂ ਮਤਾਬਕ ਇਹ ਰਚਨਾ ਇਕ ਉਤਕੂ ਟ ਰਚਨਾ ਏ, ਜਿਸ ਚ ਸਿਕਖੋਂ
 ਤੇ ਡੋਗਰੋਂ ਮਜ਼ਾਟੇ ਲੜਾਈ ਦੀ ਇਕਕੈ ਘਟਨਾ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਚ ਵਰਣ ਹੋਏ ਦਾ ਏ। ਇਹ 1809 ਈ. ਦੀ ਘਟਨਾ
 ਏ ਜਿਸਲੈ ਗੁਲਾਬਸਿੰਹ ਦੀ ਉਮਰ 15 ਬਾਰੇ ਹੀ। ਇਸ ਖਣਡਕਾਵ ਚ ਗੁਲਾਬਸਿੰਹ ਦੀ ਛਾਦਰੀ ਤੇ ਡੋਗਰੋਂ
 ਦੀ ਸੁਲਝੀ ਦੀ ਯੁਦਧਨੀਤਿ ਤੇ ਯੁਦਧ ਕਲਾ—ਕੌਸ਼ਲ ਸਰਬਧੀ ਗੈਰਵ—ਗਾਥਾ ਗੀ ਭਾਵੋਂ ਦੇ ਤੀਵਰ ਪ੍ਰਵਾਹ ਤੇ
 ਬਨਕਦੀ—ਫ਼ਬਦੀ ਭਾਸਾ ਚ ਗੁਹਾਡੇ ਦਾ ਏ —

“ਡੋਗਰੇ ਦੇਸੈ ਦਾ ਵੀਰ ਅਮਿਮਨ੍ਹੁ,
 ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੇ ਸੀਸ ਖੇਡਦਾ ਖਿਾਨੁ।”

ਜਿਸ ਪਾਸੈ ਧੂੜ ਮਾਰਦਾ ਜਂਦਾ,
ਬੈਰਿਧੋਂ ਦੇ ਸੂਫ਼ ਤੁਆਰਦਾ ਜਂਦਾ।
ਵੀਰ—ਗੁਲਾਬ ਦੀ ਬਕਖਰੀ ਟੋਲੀ,
ਪ੍ਰਲਿ ਦੇ ਦੂਤ ਖੇਢ਼ਦੇ ਹੋਲੀ”

ਇਕਕੈ ਘਟਨਾ ਪਰ ਅਧਾਰਤ ਹੋਨੇ ਦੇ ਕਨੌ—ਕਨੌ ਇਸ ਖਣਡਕਾਵਿ ਚ ਇਕਕੈ ਰਸ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਏ ਤੇ ਓਹ ਏ ਵੀਰ ਰਸ।

“ਮਾਰੋ—ਮਾਰੋ ਲਲਕਾਰ ਸਨੋਚੈ।
ਗਡਿੰਝਾ—ਗਡਿੰਝਾ ਗੜ ਗਜਦਾ ਮਾਰੁ,
ਧੁਵੈ ਦੇ ਤੀਰ ਤੁਫਾਨੋਂ ਦੇ ਤਾਰੁ
ਡੋਗਰੇ ਸ਼ੇਰ ਮਦਾਨੋਂ ਦੇ ਚਾਢੂ
ਸਵੈ—ਸਵੈ ਪਰ ਇਕਕਲਾ ਭਾਰੁ।”

‘ਦਾਦੀ ਤੇ ਮਾਂ’ ਨਾਂਡ ਦੇ ਕਵਿਤਾ ਸਾਂਗੈਹ ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਰਚਨਾਏਂ ਚ ਬੀ ਪਂਤ ਹੋਰੋਂ ਜਨ—ਸਾਧਾਰਣ ਦਿਯੋਂ ਸਮਸਥਾਏਂ ਗੀ ਜਨਸਾਧਾਰਣ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਚ ਚਿਤ੍ਰਤ ਕਹਿਏ ਸਮਾਜ ਚ ਪ੍ਰਗਤਿਵਾਦੀ ਪਰਿਵਰਤਨ ਆਹਨਨੇ ਦੀ ਲੋੜ ਮਸੂਸ ਕੀਤੀ ਦੀ ਏ। ‘ਕਮ਼ ਕਰਾ ਤੇ ਰੁਝੀ ਦੇ’ ਕਵਿਤਾ ਚ ਬੀ ਇਧੈ ਜਨੇਹੀ ਵਿਚਾਰਧ ਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਦੀ ਏ।

“ਤੁਂਦੀ ਗੈ ਮੇਦਾ ਜਰਨੇਆ ਅਜ਼ਜ ਬੀ ਤੁੰਦੇ ਦਮ ਭਰਨੇਆਂ।
ਜਿਤਥੋਂ ਦਸ਼ਸੋ ਟੁਰੀ ਚਲਨੇਆਂ ਜੇਹੜਾ ਆਖੋ ਕਮ਼ ਕਰਨੇਆਂ।
ਛੱਡਾ ਜੀਬੇ ਦਾ ਹਕਕ ਮਾਂਗਨੇਆਂ ਝਗੜਾ ਨੇਈ ਬਾਫਰ—ਖੁਲ੍ਲੀ ਦਾ।
ਸਮਧਾਨ ਕਰੀ ਦੇ ਬਿਨਦ ਸਾਰਾ ਕੁਲ੍ਲੀ, ਜੁਲ੍ਲੀ ਤੇ ਚੁਲ੍ਲੀ ਦਾ।
ਲੇਖਾ ਟਬਰੈ ਦਾ ਲਾਈ ਲੈ ਤੂ ਮਾਏਂ ਰੁਕਖੀ ਸੁਕਮਸੁਕੀ ਦੇ।
ਤੂ ਕਮ਼ ਕਰਾ ਤੇ ਰੁਝੀ ਦੇ।”

ਇਸੈ ਸਾਂਗੈਹ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ‘ਦਾਦੀ ਤੇ ਮਾਂ’ ਮਾਤ੍ਰਮਾਸ਼ਾ ਤੇ ਰਾਸ਼ਟ੍ਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਗੀ ਆਪੋ—ਅਪਨਾ ਥਾਹਰ ਤੇ ਸਮਮਾਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨੇ ਆਹਲੀ ਕਵਿਤਾ ਏ ਜਿਸ ਚ ਹਿੰਦੀ ਗੀ ਦਾਦੀ ਤੇ ਡੋਗਰੀ ਗੀ ਮਾਝ ਦਾ ਦਰਜ ਦੇਇਥੈ ਆਪਸੀ ਸਰਬਥੋਂ ਦੀ ਡੋਗਰੀ ਚ ਪਰੋਏ ਦਾ ਏ —

“ਹਿੰਦੀ ਤੇ ਡੋਗਰੀ ਦਾ ਝਗੜਾ ਗੈ ਕੈਹਦਾ?
ਦਾਦੀ ਤੇ ਮਾਊ ਦਾ ਮਕਾਬਲਾ ਗੈ ਕੈਹਦਾ?
ਹਿੰਦੀ ਸਾਫ਼ੀ ਦਾਦੀ ਏ ਤੇ ਡੋਗਰੀ ਸਾਫ਼ੀ ਮਾਂ
ਦਾਦੀ ਥਾਹਰ ਦਾਦੀ ਏ ਤੇ ਮਾਊ ਥਾਹਰ ਮਾਂ।”

ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਹੁੰਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਵਿਖੇ ਪੱਧਰ ਵਿੱਚ ਹੁਣਿਆਂ ਕਿਸਾਂ ਕਿਸਾਂ ‘ਸ਼ੀਰਾਜਾ ਡੋਗਰੀ’, ‘ਨਮ੍ਰਾਂ ਚੇਤਨਾ’, ਪ੍ਰਾਤਕਿਰਣ, ਆਜਾਦੀ ਪੈਹਲੇ ਦੀ ਡੋਗਰੀ ਕਿਸਾਂ ਆਦਿ ਪਤ੍ਰਿਕਾਏਂ ਤੇ ਪੁਸ਼ਟਕਾਂ ਚ ਛਪੀ ਦਿਤੀਆਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਚਾਲ੍ਹੀ ਇਕ ਕਵਿ ਦੇ ਰੂਪ ਚ ਦੀਨੂੰ ਭਾਈ ਪਾਂਤ ਢੁਗਗਰ ਦੇ ਸਚੇ ਜਨਕਵਿ ਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਨਸਾਧਾਰਣ ਦੀ ਗਲਲ ਜਨਸਾਧਾਰਣ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਚ ਆਕਿਖਿਆਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਤਨ ਅਤੇ ਜਨ—ਜਨ ਤਗਰ ਪਜਾਇਆ।

.....

M.A. DOGRI

Course No. DOG 203	Unit - III
Semester - II	ADHUNIK KAVITA

Lesson 9

प्र.1 'चेतें दा भार' कविता गी अपने शब्दें च लिखो।

'चेतें दा भार' नांड दी कविता दे कवि 'रामनाथ शास्त्री' होर न। इस कविता च कवि नै इक-इक करियै बिछड़ने आहले अपने साथियें दे सच्चे-सुच्चे चेतें गी बड़े चित्त छूहने ढंगै कन्नै सामने दा जल्न कीते दा ए। कवि गलांदा ऐ जे डोगरी साहित्य दी क्यारी च रंग-बरगे फुल्लें दी पनीरी लाने आहले उसदे साथी लखारी उसदी झोली च चेतें दी सगात पाइयै, उस थमां अज्ज बड़ी दूर चली गेदे न। इ'न्ने दूर जित्थूं ओह कदें परती नेई आई सकदे। कवि अतीत दे झरोखे च झांकदे होई गलांदा ऐ जे कदें ओह बी दिन हे जदूं असें सारें किट्ठे रलियै इस बत्ता पर पैर बधाए हे। डुग्गर ते डोगरी दे उज्जवल भविक्ख दे सुखने सजाए हे। बो समें दा अजगर इक-इक करियै सभनें गी निंघलदा गेआ। ते अज्ज ओह भलेआं कल्ल-म-कल्ला होई गेदा ऐ। समाज गी अंधविश्वासें दे घेरे चा बाहर कडिंडयै प्रगति दी बत्ता पर पाने आहले ते लोकें च अपने हक्क-हकूकें लेई उद्धम-हौसला ते क्रांती दा सुर भरने आहले उसदे हमराह मंजल थमां पैहले गै उसदा साथ छोड़ी गे न। ओह इक्कला इंदे चेतें दा भार चुकियै सजोए दे सुखने गी कियां साकार करग। अर्थात् ओह अपने साथियें दा मंदा बुझदे होई अपने आपै गी खाल्ली-खाल्ली मसूस करदा ऐ। ओह सोचदा ऐ जे मौती दा झक्खड़ उंदे सने उसी बी डुआरी लेई जंदा तां खरा हा। तां जे उसी अज्ज इस चाल्ली दा जीवन ते नेई जीना पौंदा। कवि अपने साथियें कन्नै बिताए दे हर इक पल ते उंदे हिरख भरोचे निर्घे रिश्तें दे एहसास गी वेदन भरोची गलानी च सांझा करदे होई आखदा ऐ जे बेशकक अज्ज कोई मेरे कोल नेई पर फुल्लें दी खशबू आंगर उंदे प्यार ते डोगरी भाशा प्रति उंदी लगन दा नरोआ एहसास मेरे च सदा जीवत रौहग। उन्नें दिलदार ते शीतल सूरतें गी में कदें नेई बिस्सरी सकड।

प्र.2 'राजे थमां रंक' कविता गी अपने शब्दें च लिखो।

इस कविता दे कवि 'दर्शन 'दर्शी' होर न। इस कविता च कवि नै समाज च पनपा करदे खोखले विकासवाद ते झूठी रीसो-रीसी पर करारी चोट कीती दी ऐ। कवि दा गलाना ऐ जे

ਮਾਹਨੂ ਗੀ ਅਪਨੇ ਥੋਡੇ ਚ ਬੀ ਸਨਦੋਖ ਬੁਜ਼ਨਾ ਤੇ ਗਯਾਰਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਦਾ ਏ। ਉਸ ਚ ਗੈ ਤਿੰਸੀ ਚੈਨ ਤੇ ਸਕੂਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਸਕਦਾ ਏ। ਕੁਸੈ ਦੇ ਪਕਕੇ ਦਿਕਿਖਿਆਂ ਅਪਨੇ ਕਢੇ ਢਾਹਨੇ ਕਨੈ ਮਹੇਸ਼ਾਂ ਖਾਅਲ—ਖੋਆਰੀ ਗੈ ਹੋਂਦੀ ਏ। ਝੂਠੀ ਰੀਸ ਮਨੈ ਚ ਸਦਾ ਬੇ—ਸਨਦੋਖੀ ਦਾ ਭਾਵ ਗੈ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਏ। ਤੇ ਦਿਕਖੋ—ਦਿਕਖੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਜੀਨੇ ਆਹਲਾ ਸਾਰੀ ਤਮਰ ਭਟਕਦਾ ਰੌਹਦਾ ਏ। ਉਸ ਕੋਲ ਸਥ ਕਿਸ਼ ਹੋਂਦੇ ਹੋਈ ਬੀ ਕਿਸ਼ ਨੇਈ ਹੋਂਦਾ। ਅਰਥਾਤ् ਅਪਨੀ ਸਮਰਥਾ ਮਤਾਬਕ ਜੀਵਨ ਗੀ ਜੀਨੇ ਆਹਲੇ ਖੁਸ਼ ਤੇ ਸੁਖੀ ਰੌਹਦੇ ਨ ਤੇ ਅਪਨੀ ਚਾਦਰੈ ਸ਼ਾ ਬਦਵ ਪੈਰ ਪਸਾਰਨੇ ਆਹਲੋਂ ਗੀ ਅਪਨਾ ਸਥ ਕਿਸ਼ ਸੁਆਇਧੈ ਰਾਜੇ ਥਮਾਂ ਰਕ ਬਨਨੇ ਚ ਸਮੇਂ ਨੇਈ ਲਗਦਾ।

ਪ੍ਰ.3 'ਮੇਰੇ ਚੇਹਰੇ ਦਿਯਾਂ ਝੂਰਡਿਆਂ' ਕਵਿਤਾ ਗੀ ਅਪਨੇ ਸ਼ਬਦੋਂ ਚ ਲਿਖੋ।

'ਮੇਰੇ ਚੇਹਰੇ ਦਿਯਾਂ ਝੂਰਡਿਆਂ' ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਕਵਿ 'ਵੇਦ ਰਾਹੀਂ' ਹੋਰ ਨ। ਇਧਾਂ ਤੇ ਝੂਰਡਿਆਂ ਨਾਂ ਸੁਨਦੇ ਗੈ ਕੁਸੈ ਚੁਰਸੇ ਦੇ ਸੂਹਾਂ ਦਾ ਖਾਲ ਆਈ ਜਂਦਾ ਏ। ਪਰ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਚ ਝੂਰਡਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀਕ ਨ ਸਮੇਂ ਦੇ ਕਨੈ—ਕਨੈ ਜਿੰਦਗੀ ਚ ਐਨੇ ਆਹਲੇ ਬਦਲਾਵ ਤੇ ਉਤਾਰ—ਚਢਾਤ ਦਿਯਾਂ। ਗੁਜਰਦਾ ਵਕਤ ਕੋਈ ਖਟਟ—ਮਿਟਠੇ ਤਜਰਬੇਂ ਦਿਯਾਂ ਐਸਿਆਂ ਲੀਕਾਰਾਂ ਮਾਹਨੂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਚ ਖਿਚੀ ਜਂਦਾ ਜੇ ਉਸਦਾ ਏਹਸਾਸ ਖੀਰੀ ਸਾਹੋਂ ਤੋਡੀ ਰੌਹਦਾ ਏ। ਬਸ ਇਧੈ ਰਾਂਗ—ਬਰਾਂਗ ਏਹਸਾਸ ਜਾਂ ਮੁਲੇ—ਬਿਸ਼ਾਰੇ ਚੇਤੇ ਗੈ ਝੂਰਿਧੇਂ ਦੇ ਰੂਪੈ ਚ ਉਸਦੇ ਚੇਹਰੇ ਪਰ ਬਾਂਦੋਦੇ ਜਾਂਦੇ ਨ। ਕੁਤੈ ਹਿਖਿਧੇਂ—ਲਾਲਸਾਏਂ ਦਿਯਾਂ ਲਕੀਰਾਂ ਬਨਿਧੈ ਤੇ ਕੁਤੈ ਹਿਰਖੀ ਬਜੋਗੇ ਦਿਯਾਂ ਝਾਰੀਟਾਂ ਬਨਿਧੈ। ਤੇ ਕੋਈ ਬਾਰੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਕੋਈ ਅਨਭਾਖੇ ਤੇ ਅਨਬੁਜੜੇ ਅਨੁਭਵ ਬੀ ਕੁਸੈ ਬੂਹਟੈ ਦੀ ਜਡੋਂ ਸਾਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਝੂਰਿਧੇਂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰੀ ਲੈਂਦੇ ਨ। ਕੁਤੈ ਏਹ ਝੂਰਡਿਆਂ ਨਿਗਧੇ ਹਿਰਖੈ ਦਾ ਏਹਸਾਸ ਕਰਾਂਦਿਆਂ ਨ ਤੇ ਕੁਤੈ ਇਕਕਲੇਪਨੈ ਦਾ।

ਪ੍ਰ.4 'ਨਸਲ ਇਧਾਂ ਬਚਦੀ ਏ' ਕਵਿਤਾ ਗੀ ਅਪਨੇ ਸ਼ਬਦੋਂ ਚ ਲਿਖੋ।

ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਕਵਿ 'ਜਾਨੇਸ਼ਵਰ' ਹੋਰ ਨ। ਏਹ ਇਕ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ ਕਵਿਤਾ ਏ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਚ ਕਵਿ ਨੈ ਚਿੰਡਿਧੇਂ ਤੇ ਬਾਜੋਂ ਗੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਬਨਾਇਧੈ ਆਮ ਭਲੋਕੇ ਲੋਕੋਂ ਗੀ ਬਡੇ ਸ਼ੈਲ ਤਰੀਕੈ ਨੈ ਜਾਗ੍ਰਤ ਕਰਨੇ ਦੀ ਕੌਸ਼ਾਸ਼ ਕੀਤੀ ਦੀ ਏ। ਕਵਿ ਦਾ ਗਲਾਨਾ ਏ ਜੇ ਹਰ ਮਾਹਨੂ ਗੀ ਇਸ ਸਮਾਜ ਚ ਸ਼ੈਲ ਜੀਵਨ ਜੀਨੇ ਦਾ ਹਕਕ ਏ। ਤੇ ਇਸ ਹਕਕ ਗੀ ਖੁਸਨੇ ਆਹਲੇ ਲੋਕੋਂ ਕਨੈ ਸਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ ਲੋਡਚਦਾ ਏ। ਜਿਧਾਂ ਵਿਡਿਆਂ ਬਾਜੋਂ ਸ਼ਾ ਅਪਨੇ ਘਰ ਪਰਿਵਾਰ ਤੇ ਬਚੋਂ ਗੀ ਬਚਾਨੇ ਆਸਤੈ ਕੋਈ ਤਰਕੀਬਾਂ ਬਨਾਂਦਿਆਂ ਨ, ਤਾਂਦਾਂ ਗੈ ਮਾਹਨੂ ਗੀ ਬੀ ਪ੍ਰਾਂਜੀਪਤਿ ਸ਼ੋਸ਼ਕੇਂ ਥਮਾਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਨੇ ਲੇਈ ਤੇ ਅਪਨੀ ਸਭਿਤਾ ਸਾਂਕੂਤਿ ਗੀ ਬਚਾਈ ਰਖਨੇ ਲੇਈ ਹਰ ਸੁਮਕਨ ਕੌਸ਼ਾਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹਿਦੀ ਏ। ਤਾਂ ਜੇ ਐਨੇ ਆਹਲੀ ਪੀਡੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਸ਼ਕੋਂ ਦੇ ਪਿੱਜੋਂ ਥਮਾਂ ਸੁਕਤ ਤੇ ਸੁਤੈਤਰ ਹੋਏ। ਇਸ ਆਸਤੈ ਲੋਡ ਏ ਸਚੀ ਨਿ਷ਾ ਤੇ ਆਤਮ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ। ਤੇ ਇਕ ਜੁਟ ਹੋਇਧੈ ਰੌਹਨੇ ਦੀ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਰਾਹੋਂ ਕਵਿ ਨੈ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ ਫੰਗੈ ਕਨੈ ਆਮ ਆਦਮੀ ਗੀ ਮੈਡੇ ਤੇ ਮੁਣਟ ਲੋਕੋਂ ਪ੍ਰਤੀ ਬਝਾਲਨੇ ਤੇ ਸਚੇਤ ਕਰਨੇ ਦੀ ਕੌਸ਼ਾਸ਼ ਕੀਤੀ ਦੀ ਏ।

ਪ੍ਰ.5 'ਸ਼ਾਰਤ' ਕਵਿਤਾ ਗੀ ਅਪਨੇ ਸ਼ਬਦੋਂ ਚ ਲਿਖੋ।

'ਸ਼ਾਰਤ' ਨਾਂ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਸਾਡੇ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਚ ਲਗਗੇ ਦੇ ਕਵਿਤਾ ਸਾਂਗੈਹ 'ਸਮਕਾਲੀਨ ਡੋਗਰੀ

ਕਵਿਤਾ ਸਂਕਲਨ' ਚ ਸਂਕਲਤ ਏ ਤੇ ਇਸਦੇ ਕਵਿ 'ਕੇਹਰਿ ਸਿਂਹ ਮਧੁਕਰ' ਹੋਰ ਨ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਚ ਕਵਿ ਨੈ ਬਡੇ ਅਦਬ ਕਨੈ ਸ਼ੋਸ਼ਤ ਤੇ ਸ਼ੋਸ਼ਕ ਵਰਗ ਗੀ ਬੇਅਦਬੀ ਦਾ ਏਹਸਾਸ ਕਰਾਏ ਦਾ ਏ। ਕਵਿ ਗਲਾਂਦਾ ਏ ਜੇ ਸਮੇਂ ਕੁਸੈ ਆਸਟੈ ਰੁਕਦਾ ਨੇਈ। ਏਹ ਸਦਿਧੇ ਥਮਾ ਹਰ ਚੰਗੀ—ਮਾਡੀ ਗੀ ਅਪਨੀ ਚਰਕਖਡੀ ਚ ਲਪੇਟਦਾ ਆਯਾ ਏ। ਪਰ ਮਾਹਨੂ ਨੈ ਏਹ ਸਭ ਕਿਸ਼ ਜਾਨਦੇ ਭਾਖਦੇ ਬੀ ਕਦੇਂ ਅਪਨੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਗੀ ਬਦਲਨੇ ਦੀ ਕੋਸ਼ਣ ਨੇਈ ਕੀਤੀ। ਕੋਰਾ ਆਸਾਵਾਦੀ ਜੀਵਨ ਜੀਨੇ ਆਹਲੇ ਇਸ ਮਾਹਨੂ ਸਮਾਜ ਨੇ ਕਦੇਂ ਬੀ ਹਿੰਮਤ ਕਹਿਣੀ ਗੁਮਨਾਮੀ ਦੇ ਨਹੋਂ ਚਾ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਨੇ ਦਾ ਕੋਈ ਧਨ ਨੇਈ ਕੀਤਾ। ਬਸ ਬੇਗੈਰਤ ਦੇ ਇਸ ਖੂਏ ਚ ਲਾਚਾਰੀ ਦੀ ਨੀਂਦਰ ਫਾਂਡਿਧੈ ਮਹੇਸ਼ਾ ਅਪਨੇ ਭਾਗੋਂ ਗੀ ਗੈ ਦੋਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਏ। ਕਵਿ ਗਲਾਂਦਾ ਏ ਜੇ ਇਕਕਲਸੋਖੀ ਤੇ ਮਤਲਬਪ੍ਰਸ਼ਟੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਜੀਨੇ ਆਹਲਾ ਏਹ ਸਮਾਜ ਅਸਲ ਚ ਅੰਦਰ ਦਾ ਖੋਖਲਾ ਤੇ ਪੁਗਾ ਹੋਈ ਚੁਕੇ ਦਾ ਏ। ਅਪਨੇ ਗੈ ਗਰੂਰੈ ਚ ਇਕ ਦੂਏ ਥਮਾਂ ਅਗੋਂ ਨਿਕਲਨੇ ਦੀ ਹੋਡ ਚ, ਏਹ ਬੇਗੈਰਤ ਤੇ ਲਾਲਚੀ ਸਮਾਜ ਹਰ ਰੋਜ ਮਨੁਕਘਤਾ ਦੀ ਪਤ ਤੋਆਰਦਾ ਏ। ਇਕ—ਦੂਏ ਦੇ ਦੁਖੋ—ਸੁਖੋ ਗੀ ਬੰਡਨਾ ਇਸ ਦੀ ਫਿਤਰਤ ਚ ਨੇਈ। ਕਵਿ ਐਸੇ ਸਮਾਜ ਪਰ ਵਧਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਗਲਾਂਦਾ ਏ ਜੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਰਾਸ ਲਟੋਈ ਜਾਨੇ ਮਗਾਰਾ ਅਪਨੀ ਗਲਿਤਿਆਂ ਪਰ ਪਛਤਾਨੇ ਦਾ ਕੋਈ ਲਹਾ ਨੇਈ ਹੋਂਦਾ। ਕਵਿ ਐਸੇ ਮਾਹਨੂਏਂ ਗੀ ਬੜਾਲਦੇ ਹੋਈ ਆਖਦਾ ਏ ਜੇ ਅਸੱਗੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿ ਅਪਨਾ ਨਜ਼ਿਰਿਆ ਬਦਲਨੇ ਦੀ ਲੋਡ ਏ। ਤਾਂ ਜੇ ਜੀਵਨ ਇਕਕਲਸੋਖੀ ਤੇ ਤਾਂਗਦਿਲੀ ਦੇ ਧੇਰੇ ਥਮਾਂ ਨਿਕਲਿਧੈ ਇਕ ਮੌਕਲਾ ਤੇ ਵਿਸ਼੍ਵਤ ਰੂਪ ਗੈਹੜਾ ਕਰੈ। ਕਵਿ ਸ਼ੋਸ਼ਤ ਵਰਗ ਗੀ ਸਚੇਤ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਗਲਾਂਦਾ ਏ ਜੇ ਸਾਂਘਰਥ ਕੀਤੇ ਬਾਗੈਰ ਕਦੇਂ ਬੀ ਕੋਈ ਸਮਾਜ ਤਰਕੀ ਦੀ ਰਾਹ ਪਰ ਅਗਸ਼ਰ ਨੇਈ ਹੋਈ ਸਕਦਾ। ਡਰੀ—ਸੈਹਮਿਆਂ ਜੀਨਾ ਕੋਈ ਜੀਨਾ ਨੇਈ। ਏਹ ਵਕਤ ਹਿੰਮਤ ਤੇ ਦਲੇਰੀ ਕਨੈ ਅਪਨੇ ਲਕਘ ਗੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨੇ ਦਾ ਏ। ਏਹ ਵਕਤ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕਰਨੇ ਆਹਲੇਂ ਖਲਾਫ ਇਕਜੁਟ ਹੋਇਧੈ ਅਪਨੀ ਅਵਾਜ਼ ਬਲੰਦ ਕਰਨੇ ਦਾ ਵਕਤ ਏ। ਕਵਿ ਅਜ਼ਜ ਜਨਤਾ ਗੀ ਪਰਾਨਿਆਂ ਘਾਸੋਂ ਗੀ ਛੋਡਿਧੈ ਜੀਵਨ ਦਿਧੋਂ ਨਮਿਆਂ ਰਾਹੋਂ ਬਕਖੀ ਸਾਰਤ ਕਰਾਇਧੈ ਝਾਂਕੋਰਨੇ ਦੀ ਕੌਸ਼ਾਸ ਕਰਦਾ ਏ। ਤੇ ਗਲਾਂਦਾ ਏ ਜੇ ਇਕ ਨਮੈਂ ਨਰੋਏ ਸਮਾਜ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਆਸਟੈ ਲੋਡ ਏ ਹੌਸਲੇ ਤੇ ਉਦਘਸ ਦੀ, ਲੋਡ ਏ ਇੰਕਲਾਬ ਦੀ, ਇਕ ਕ੍ਰਾਂਤਿ ਦੀ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਗਵਾਹ ਏ ਜੇ ਇੰਕਲਾਬ ਲਹੂ ਮਂਗਦਾ ਏ ਤੇ ਕ੍ਰਾਂਤਿ ਕੁਰਬਾਨੀ। ਤਾਂ ਜਾਇਧੈ ਕੋਈ ਇਤਿਹਾਸ ਲਖੋਂਦਾ ਏ।

M.A. DOGRI

Course No. DOG 203

Unit - III

Semester - II

ADHUNIK KAVITA

Lesson 10

ਪਦਮ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰੋ. ਰਾਮਨਾਥ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਡੋਗਰੀ ਕਵਿਤਾ—ਸਾਹਿਤਿਆਂ ਦੀ ਉਨ੍ਦਰਾ ਯੋਗਦਾਨ

(ਕ) ਜੀਵਨ ਪਰਿਚੇ

ਡੋਗਰੀ ਗੀ ਤੈਹਰੀਕ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇਣੇ ਆਹਲੇ ਤੇ ਡੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤਿਆਂ ਦੀ ਬਹੁਮੁਖੀ ਪ੍ਰਤਿਮਾ ਦੇ ਧਨੀ ਪਦਮ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰੋ. ਰਾਮਨਾਥ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਚ ਬੀ ਨੁਮਾਇਆਂ ਥਾਹਰ ਰਖਦੇ ਨ। ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਹੁਂਦਾ ਜਨਮ 15 ਅਪ੍ਰੈਲ 1914 ਈ. ਗੀ ਮਾਡੀ ਗ੍ਰਾਂਡ ਚ ਪਾਂਗੇ ਸ਼ਾਂਕਰ ਹੁਨਦੇ ਘਰ ਹੋਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਪਨਾ ਵਿਅਕਤਿਗਤ ਜੀਵਨ ਸਕੂਲੀ ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਤੌਰ ਥੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹਾਂ ਤੇ ਫ਼ਹੀਂ 1943 ਈ. ਚ ਪ੍ਰਿਨਸ ਆਫ ਵੇਲਜ ਕਾਲੇਜ (ਜੀ.ਜੀ. ਐਮ. ਸਾਈੱਸ ਕਾਲੇਜ) ਚ ਹਿੰਦੀ ਤੇ ਸਾਂਸਕ੍ਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋਏ। ਕਾਲੇਜ ਥਮਾਂ ਰਟੈਰ ਹੋਨੇ ਪਾਰ 1971 ਈ. ਚ ਜਮ੍ਮੂ ਯੂਨਿਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਡੋਗਰੀ ਰਿਸਰਚ ਸੈਲ ਦੇ ਸੀਨਿਯਰ—ਫੈਲੋ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋਏ ਤੇ ਫ਼ਹੀਂ 1975–76 ਚ ਜਮ੍ਮੂ—ਕਸ਼ਮੀਰ ਕਲਾਚਰਲ ਅਕੈਡਮੀ ਚ ਡੋਗਰੀ—ਡੋਗਰੀ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ ਦੇ ‘ਚੀਫ ਅਡੀਟਰ’ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗੇ ਤੇ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ ਦੇ ਛੇਂ ਭਾਗਾਂ ਦਾ ਸਮਾਦਾਨ ਕਮ ਸਪੂਰਾ ਕਰਿਥੈ ਉਤ्थੂ ਦਾ ਸੇਵਾ ਨਿਵੂਤ ਹੋਏ। ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਹੋਰ ਡੋਗਰੀ ਦੀ ਸਾਰੇ ਸ਼ਾ ਪੈਹਲੀ ਪ੍ਰਮੁਖ ਸਾਹਿਤਿਕ ਸੰਸਥਾ ‘ਡੋਗਰੀ ਸੰਸਥਾ’ ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕਾਂ ਚ ਇਕ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਪਨੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਹਿਤਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਚ ਲਾਈ ਤੇ ਖੀਰ 8 ਮਾਰਚ 2009 ਗੀ ਪ੍ਰੋ. ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਹੋਰ ਪਰਲੋਕ ਸਥਾਨੀ ਹੋਏ।

(ਖ) ਸਾਹਿਤਿਆਂ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ

ਸਾਹਿਤਿਆਂ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਦੇ ਪ੍ਰਗਤਿਸ਼ੀਲ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਲੇਖਕ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਵਿਤਾ, ਗੀਤ, ਗਜ਼ਲ, ਕਵਾਨੀ, ਨਾਟਕ, ਨਿਬੰਧ—ਲੇਖ ਆਲੋਚਨਾ ਆਦਿ ਵਿਧਾਏਂ ਦੀ ਰਚਨਾਏਂ ਕਨੈਂ ਡੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤਿਆਂ ਦੀ ਸਮੂਫ਼ਤ ਕੀਤਾ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਹਿੰਦੀ, ਸਾਂਸਕ੍ਰਤ, ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਆਦਿ ਦ੍ਰਹਿਣੇ ਭਾਸ਼ਾਏਂ ਦਿਯੇ ਰਚਨਾਏਂ ਦੇ ਡੋਗਰੀ ਅਨੁਵਾਦ ਬੀ ਖਾਸੀ ਮਾਤ੍ਰਾ ਚ ਕੀਤੇ ਦੇ ਨ। ਡੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤਿਆਂ ਦੀ ਸਾਂਸਕ੍ਰਤਿਕ ਸੰਸਥਾ ਹੁਨਦੇ ਯੋਗਦਾਨ ਦਾ ਬਾਬੂ ਇਸ ਚਾਲੀ ਏ —

ਧਰਤੀ ਦਾ ਰਿਨ

(ਕਵਿਤਾ ਸਾਂਗੈਹ)

ਤਲਖਿਆਂ

(ਗਜ਼ਲ ਸਾਂਗੈਹ)

ਬਦਨਾਮੀ ਦੀ ਛਾਂ	(ਕਹਾਨੀ ਸਾਂਗੈਂਹ ਜਿਸ ਤੱਥਰ ਇਨੋਂਗੀ 1976 ਬਾਰੇ ਦਾ ਸਾਹਿਤਿਕ ਅਕਾਦਮੀ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਦਾ ਐ)
ਝਕਦਿਧਾਂ ਕਿਰਣਾਂ	(ਏਕਾਂਕੀ ਸਾਂਗੈਂਹ)
ਬਾਵਾ ਜਿਤੋ	(ਨਾਟਕ)
ਬਾਵਾ ਜਿਤੋ	(ਬਾਵਾ ਜਿਤੋ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਬਾਹਰਾ ਤੇ ਕਾਰਕ ਦਾ ਸਾਹਿਤਿਕ ਮੂਲਧਾਂਕਨ)
ਨਮਾਂ ਗ੍ਰਾਂਡ	(ਨਾਟਕ, ਦੀਨੂ ਭਾਈ ਪਨਤ ਤੇ ਰਾਮਕੁਮਾਰ ਅਬਰੋਲ ਹੁਨਦੇ ਕਨੈ ਮਿਲਿਯੈ ਲਿਖੇ ਦਾ)
ਡੁਗਗਰ ਦੇ ਲੋਕ ਨਾਯਕ	(ਅਮਰ ਸ਼ਹੀਦੇਂ ਦਿਧਾਂ ਬਲਿਦਾਨ ਕਤਥਾਂ)
ਕਲਸਕਾਰ ਚਰਣ ਸਿੰਹ	(ਮੋਨੋਗ੍ਰਾਫ)

ਸਮਾਦਨ

1. ਨਮੀ ਚੇਤਨਾ, ਡੋਗਰੀ ਤ੍ਰੈਮਾਸਕ ਪਤ੍ਰਿਕਾ (ਡੋਗਰੀ ਸੰਸਥਾ, ਜਮ੍ਹਾ)
2. ਜਾਗੇ ਡੁਗਗਰ
3. ਇਕ ਹਾ ਰਾਜਾ
4. ਨਰੇਨਦ੍ਰ ਸਮਾਰਿਕਾ
5. ਸੰਸਥਾਂ ਰਜਤ ਜਧਨੀ ਗ੍ਰਥ
6. ਡੋਗਰੀ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ

ਅਨੁਵਾਦ

1. ਮੂਤਹਾਰਿ ਦੇ ਨੀਤਿ ਤੇ ਵੈਰਾਗਿਆ ਸ਼ਤਕ
2. ਟੈਗੋਰ ਦੀ ਗੀਤਾਂਜਲਿ ਤੇ ਤੈ ਨਾਟਕ ਬਲਿਦਾਨ, ਮਾਲਿਨੀ ਤੇ ਡਾਕਘਰ
3. ਰਾਮਾਯਣ : ਸੀ ਰਾਜਾ ਗੋਪਾਲਾਚਾਰ্য
4. ਅ'ਨਾ ਯੁਗ : ਧਰ्मਵੀਰ ਭਾਰਤੀ

5. आत्मकथा : महात्मा गांधी
6. मित्री दी गड्ढी : मुच्छकटिम
7. पतालवासी
8. छे उपनिषद

सम्मान

1. बदनामी दी छां – साहित्य अकादेमी पुरस्कार
2. तलखियां – जम्मू कश्मीर कला, संस्कृति ते भाशा अकादमी पुरस्कार
3. मिट्ठी दी गड्ढी – अनुवाद, जम्मू-कश्मीर अकैडमी पुरस्कार
4. डुग्गर दे लोक नायक – जम्मू कश्मीर अकैडमी पुरस्कार
5. भारती सरकार आसेआ पदम श्री पुरस्कार
6. साहित्य अकादेमी आसेआ ‘फैलोशिप’ दा सम्मान

(ग) प्रो. रामनाथ शास्त्री हुन्दे कविता-साहित्य दा मूल्यांकन

‘धरती दा रिन’ कविता संग्रह शास्त्री हुंदियें चोनिमियें कविताएं दी पेशकश ऐ जिं’दे च डुग्गर समाज ते डुग्गर प्रकृति दे सन्हाकड़े चित्रण, मातृभाशा डोगरी कन्नै छूंहगा हिरख, सच्ची साधना दी म्हत्ता, समाजी परिवर्तन दी तांहग आदि बारै कवि दे मौलक भाव चित्रत न। इं’दी काव्यकला दी चेची विशेषता एह ऐ जे इस च कलापक्ख ते भावपक्ख दौनें पक्खें दा सामांपन नजरी औंदा ऐ। इन्दी कविता सिर्फ कोरी भावना नेई बल्के ओहदे च बुद्धि तत्व ते चिन्तन दी प्रधानता ऐ, जिसदे कारण इं’दी कविता च शाश्वत मुल्लें दी तर्जमानी दा पक्ख खासा भारा होंदा ऐ। ‘मन ते अकल’, बरगद, अमर ऐ मनुक्खता, मेरे मनै दा भेती, नमीं पीड़ी आदि कवितां इस्सै विशेषता गी प्रगट करदियां न ते माहनू दे अन्तर्मन गी झनकोरदियां न। ‘मन ते अकल’ कविता च कवि ने मनुक्खी भावनाएं दा यथार्तवाद चित्तर पेश कीते दा ऐ। मनै दी डबर ते अथाह ऐ ते इसदी सोच अनहोनियें गल्ले ते पौंहच शा बाहर चीजें बक्खी दौड़ी पौंदी ऐ ब अकली दा नीरन मनै दियें मुरादें गी नकाम ते बेमैहना समझदे होई उसी ठाकदी ऐ ते ओहदी मूर्खता उपर हसदी गुढ़कदी

ऐ, पर मन मस्ताना ठाकदे—ठाकदे बी अपने हठै दा जैहर पी गै लैन्दा ऐ ते बाद च
रौंदा—कल्पदा पच्छोतांदा ऐ ते अकली गी गै दोश दिन्दा ऐ।

ते दिन्दा दोस अकली गी जे उसने भेत खोहले

रोहै दी नैहखरें कन्नै डरान्दा पच्छ लाने गी।”

‘बरगद’ कविता च बी कवि दी सोच बड़ी उच्ची ऐ। संसारै च अनगिनत लोक जमदे
ते मरदे न पर सब्बै इस संसार रूपी गासै दे धुवतारे नेई होंदे। उन्दे चा कोई गै प्राणी अदभुत
प्रतिभा कन्नै सम्पन्न होने करी नेक कर्म कन्नै अपना ना बनांदा ते बोहड़ी दे बूहटे आहला लेखा
चिर स्थाई ते चिर स्मरणीय बनी जंदा ऐ। इस बारै कवि दे भाव न

“सरेआं दे दानें शा लौहके इक—इक बीए अन्दर केह ऐ?

बोहड़ी दा ओह बूहटा बरगद।

किन्ने बीड पर बरगद बनदे?

किन्ने बीड एह जमदे—मरदे।

अनगिनती एह जमदे—मरदे।

कोई—कोई पर बरगद बनदा।”

डुगगर समाज दे घरेलू जीवन ते डोगरा नारें दी बिरह—वेदना दा सजीव चित्रण शास्त्री
हुन्दी ‘चक्की’ कविता च मिलदा ऐ। कविता पढ़दे—पढ़दे कन्नै च चक्की दा धुमर—धुमर ते मनै
च नौकरी पर गेदे कैन्तें दियें बजोगन नारें दे मनें दी पीड़ ते दुक्ख कसाला चुभां जन करांदा
सेही होंदा ऐ। सच्चें गै इ’नें नारे दा जीन कैदियें आंगर ऐ जेकर चक्की नेई पीहन तां सस्सू
शा रुट्टी बी नेई थ्होंदी ते दूआ कलापे दी इस दुनियां च उन्दी साथन—सहेली बी चक्की गै होंदी
ऐ होर कोई नेई। इ’यै जनेही वेदना दी मारी दी इक नारी दे भाव इ’नें कविता—पंगतियें च
दिक्खे जाई सकदे न —

“तेरे बाझू इत्त घर हिरखी निं होर कोई,

अस दमैं जागनियां, बाकी सारे सौंदे न।

तेरे कच्छ बौहनियां तां दुक्ख जन्दे बिस्सरी,

ਮਨੈ ਗੀ ਜਲਾਨੇ ਆਹਲੀ ਅੰਗ ਜਨਦੀ ਹਿਸ਼ਲੀ ।

ਜਿਨਦ ਜਿਨਦੇ ਬਸ ਮੇਰਾ ਮਨ ਤਨਦੇ ਬਸ ਨੇਈ,

ਭਾਗੋਂ ਦੀ ਲਕੀਰ ਮੋਝਧੇ ਮੇਰੀ ਅਤਿ ਬਿਸ਼ਲੀ ।”

ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਹੁਨਦੀ ‘ਸਨਾਸਰ’ ਕਵਿਤਾ ਬੀ ਡੋਗਰੀ ਕਵਿਤਾ ਸਾਹਿਤਿਆਦੀ ਬੇਜੋਡੀ ਕਵਿਤਾ ਏ। ਇਕ ਪਾਸ੍ਸੈ ਸਨਾਸਰ ਜਨੇਹ ਥਾਹਰੈ ਦਾ ਕੁਦਰਤੀ ਸ਼ਲੈਪਾ ਮਨੈ ਗੀ ਭਰਮਾਈ—ਭਰਮਾਈ ਜਂਦਾ ਏ ਜੇ ਦੁਏ ਪਾਸ੍ਸੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੂਬਸੂਰਤ ਥਾਹਰੋਂ ਦੀ ਭੁਕਖ—ਗਰੀਬੀ ਮਨੈ ਗੀ ਕਾਂਹਦੀ ਜਨ ਮਸੂਸ ਹੋਂਦੀ ਏ। ਕਵਿ ਦੀ ਕਲਾ ਦਾ ਕਮਾਲ ਏ ਜੇ ਦੋਏ ਵਿਰੋਧੀ ਪਕਖ ਕਲਾਤਮਕ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਲਾਵੇ ਚ ਇਸ ਚਾਲਲੀ ਚਿਤ੍ਰਤ ਹੋਏ ਦੇ ਨ ਜੇ ਪੂਰੀ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕਵਿਤਾ ਸ਼੍ਰੋਤਾ ਜਾਂ ਪਾਠਕ ਗੀ ਅਪਨੀ ਕਲਾ ਦੇ ਜਾਦੂ ਚ ਬਾਨੀ ਲੈਂਦੀ ਏ। ਮਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰਾ ਪਰ ਸਨਾਸਰ ਦੇ ਚੇਤੇ ਕਵਿ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਵੋਂ ਗੀ ਦਿਕਖੋ —

“ਚਾਨਚਕ ਔੰਗਲੀ ਗੀ ਕਂਡਾ ਜਿ'ਧਾਂ ਡੱਗੀ ਜਾ

ਵਾਸਨਾ ਦਾ ਲੋਰਾ ਜਿ'ਧਾਂ ਅਕਿਖਧੋਂ ਗੀ ਰੰਗੀ ਜਾ,

ਜਨਨ ਪਵੈ ਪਾਨਿਆ ਚ ਬਧੈ ਜਿ'ਧਾਂ ਓਹਦਾ ਘੇਰਾ,

ਇੱਥੈ ਚਾਲਲੀ ਸਨਾਸਰ ਚੇਤਾ ਮਿਗੀ ਆਵੈ ਤੇਰਾ ।”

ਪ੍ਰਕ੃ਤਿ—ਚਿਤ੍ਰਣ ਚ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਹੁਨਦੀ ਕੋਈ ਰੀਸ ਨੇਈ। ਤਾਂਨੇ ‘ਸਨਾਸਰ’ ਕਵਿਤਾ ਚ ਪ੍ਰਕ੃ਤਿ ਦੇ ਸ਼ਲੈਪੇ ਗੀ ਇਕ ਸਨਾਕਡੀ ਤਸਵੀਰ ਦੇ ਰੂਪੈ ਚ ਛੂਬਹੂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨੇ ਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨੇਈ ਛੋਡੀ। ਤੁਪਸਾ ਅਲਕਾਰ ਦੀ ਸਗਗੋਸਾਰੀ ਚ ਸਨਾਸਰ ਦੇ ਸ਼ਲੈਪੇ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੋਰ ਬੀ ਮਤਾ ਉਗਢੀ ਆਏ ਦਾ ਏ —

“ਸਬਜੈ ਦੀ ਭਭਿਆਂ ਚ ਮੋਤੀ ਏ ਸਮਾਲੇ ਦਾ,

ਧਾਰੋਂ ਦੇ ਸ਼ਲੈਪੇ ਨੇ ਏ ਥਾਹਰ ਜਿ'ਧਾਂ ਤਾਲੇ ਦਾ।

ਪ੍ਰੀਤ ਦਿਧੈ ਸਾਧਨਾ ਨੇ ਦਿਧਾ ਜਿ'ਧਾਂ ਬਾਲੇ ਦਾ,

ਘਾਡੇ ਦਿਧੈ ਆਤਮਾ ਨੇ ਗੀਤ ਕੋਈ ਪਾਲੇ ਦਾ,

ਧਾਰੋਂ ਦੇ ਨਕੇਬਲੇ ਚ ਸਨਾਸਰ ਬਸ੍ਸੈ ਇਧਾਂ,

ਭੌਰੋਂ ਥਮਾਂ ਦੂਰ ਜਿ'ਧਾਂ ਫੁਲਲ ਕੋਈ ਹਸ਼ਲੈਪੇ ਦਾ ।”

ਇਕ ਕਵਿ ਦੇ ਰੂਪਾ ਚ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਹੁਂਦੀ ਦਿਸ਼ਟੀ ਛਡੀ ਸੂਖਮ ਗੈ ਨੇਈ ਚਮੁਖੀ ਬੀ ਏ। ਉਨ੍ਦੀ ਕਾਨੀ ਚ ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਲਗਭਗ ਹਰ ਪੈਹਲੂ ਸਮੋਏ ਦਾ ਲਭਦਾ ਏ। ਜਿਥੈ ਪ੍ਰਕ੃ਤਿ—ਚਿਤ੍ਰਣ ਦਾ ਰੌਸਲਾ ਚਿਤ੍ਰਣ ਮਿਲਦਾ ਏ ਤਥੈ ਸਮਾਜੀ ਤੇ ਰਾਜਨੈਤਿਕ ਖੋਦਲੋਂ ਬਾਰੈ ਸੋਹ੍ਗਗਾ ਕਰਨੇ ਆਹਲੇ ਭਾਵ ਬੀ ਖਾਸੇ ਬਾਂਦੇ ਤੇ ਸੋਚ ਜਗਾਨੇ ਆਹਲੇ ਨ। ਸ਼ਵਾਰਥ ਪਰਸ਼ਟੀ ਦੇ ਇਸ ਯੁਗ ਚ ਨੈਤਿਕ ਮੁਲਲੋਂ ਦੀ ਮਹਤਾ ਪਿਛਡੀ ਪੇਈ ਗੇਦੀ ਏ ਜਿਸ ਕਰੀ ਸਮਾਜੀ ਜੀਵਨ ਚ ਹਰ ਬਕਥੀ ਪਤਨ ਗੈ ਪਤਨ ਲਭਦਾ ਏ। ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਹੁਂਦੀ ਸਰਵਤਾ ਚ ਇਸ ਸ਼ਵਾਰਥਪਰਸ਼ਟੀ ਦੇ ਰਾਵਣ ਗੀ ਮਾਰੀ ਮਕਾਨੇ ਦੀ ਚਿੱਤਾ ਦੇ ਭਾਵ ਬਡੇ ਸੁਆਏ ਨ —

ਜਨਤਾ ਦੀ ਆਤਮਾ ਦਾ ਰੂਪ ਜੇਹਡੀ ਸੀਤਾ ਏ

ਸ਼ਵਾਰਥਾ ਦੇ ਰਾਵਣ ਨੈ ਕੈਂਦ ਉਸੀ ਕੀਤਾ ਏ,

ਧਰਤੀ ਦੇ ਪੁਤਰੋਂ ਗੀ ਗੈਰਤ ਸਖਾਨ ਜੇਹਡੇਂ,

ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਕਖਰੋਂ ਦੀ ਮਿਗੀ ਲਾਲਸਾ ਸਤਾਂਦੀ ਏ।”

ਇਸਦੇ ਕਨੈ ਗੈ ਸ਼ਬਦ, ਮੇਹਨਤ ਤੇ ਕਰਮਠਤਾ ਦੇ ਭਾਵ ਬੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਹੁਂਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਚੇਚੇ ਗੁਣ ਨ। ਉਨ੍ਹਾਂਗੀ ਏਹ ਪਕਕਾ ਭਰੋਸਾ ਏ ਜੇ ਕੋਈ ਬੀ ਸ਼ਬਦ ਕਦੋਂ ਅਕਾਰਥ ਨੇਈ ਜਾਂਦਾ ਫਲ ਕਦੋਂ—ਨਾ—ਕਦੋਂ ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲਦਾ ਏ ਤੇ ਕੋਈ ਬੀ ਤੁਪਲਥਿ ਜਾਂ ਕਮਤਾਂ ਗੈਰ ਸਪੂਰਾ ਹੋਂਦਾ ਏ ਜੇਕਰ ਲਗਨ, ਕਰਮਠਤਾ ਤੇ ਮੇਹਨਤ ਕਨੈ ਕੀਤਾ ਜਾ। ਇਸ ਬਾਰੈ ਕਵਿ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਬਡੇ ਸਪ਼ਸ਼ਟ ਨ।

ਕਿਥ ਬੋਲਿੱਦੇ ਦੇ ਉਦਾਹਰਣ ਇਧਾਂ ਨ —

“ਜਿਨ੍ਹੂ ਦੀ ਰਤ ਜੇ ਫੂਕੋ ਤਾਂ,

ਗੀਤੋਂ ਦੇ ਦਿਧੇ ਬਲਦੇ ਨ।

ਤਾਂ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂਗੀ ਤੁਪਦੇ ਨ,

ਤਾਂ ਇਨ੍ਦੀ ਲੋਝਿਆ ਚਲਦੇ ਨ।”

ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਹੁਨ੍ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਚ ਅਸੋਂਗੀ ਮਾਤੂਮਾਸਾ ਭੋਗਰੀ ਦੀ ਮਾਨ—ਮਹਤਾ ਤੇ ਓਹਦੇ ਕਨੈ ਉਨ੍ਦੇ ਅਨਸੰਭ ਪਾਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਬੀ ਹੋਂਦੇ ਨ। ਮਾਤੂਮਾਸਾ ਗੈ ਇਕ ਨੇਹਾ ਸੂਤਰ ਏ ਜੇਹਡਾ ਅਪਨੇ ਸਮਨੋਂ ਭਾਖਿਅਤੇ ਗੀ ਇਕ ਭੋਰੀ ਚ ਬਨੀ ਲੈਂਦਾ ਏ। ਦੂਆ ਮਾਤੂਮਾਸਾ ਐਸਾ ਸੈਹਜ ਸਾਧਨ ਏ ਜਿਸ ਰਾਹੋਂ ਮਾਹਨੂ ਅਪਨੇ ਮਨੈ ਦੇ ਭਾਵੋਂ ਗੀ ਬਡੀ ਅਸਾਨੀ ਕਨੈ ਵਕਤ ਕਰੀ ਸਕਦਾ ਏ। ਅਪਨੇ ਮਨੈ ਦਾ ਹੁਸ਼ਕ ਬੁਹਾਸ਼ਸ਼ਰੀ ਸਕਦਾ ਏ। ਮਨੈ ਦੀ ਤਰੰਗੈ ਗੀ ਨਚੀ—ਗਾਇਧੈ ਦਸ਼ਸੀ ਸਕਦਾ ਏ। ਮੇਹਨਤ—ਮੁਸ਼ਕਤ ਦੀ ਥਕੌਟ—ਹੁਫ਼ਨ ਬਾਹਰ ਕਢੀ ਸਕਦਾ ਏ। ਮੌਰਿਆਂ ਮਮਤਾ ਦਿਧਾਂ ਠਂਡਿਆਂ ਸੀਰਾਂ ਬਗਾਈ ਸਕਦਿਧਾਂ ਤੇ ਬਜੋਗਨ ਨਾਰਾਂ ਲਮ੍ਮੇ—ਛੁਫ਼ੇ ਗੀਤੋਂ

ਦੀ ਰੇਹਾਡ ਲਾਈ ਯੈ ਮਨੈ ਦੀ ਤਪਸ਼ ਠਣਡੀ ਕਰੀ ਸਕਦਿਆਂ ਨ। ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਹੋਰੇਂ ਕਵਿਤਾ ਚ ਮਾਤ੍ਰਮਾਂਥਾ ਡੋਗਰੀ
ਦੇ ਅਨਮੋਲ ਖ਼ਜਾਨੇ ਗੀ ਝਾਨੇ ਨੈ ਸ਼ਬਦੇਂ ਚ ਅਮਿਵਕਤ ਕੀਤਾ ਗੇਦਾ ਏ –

“ਡੋਗਰੀ ਦਾ ਮੁਲਲ ਪੁਛੋ ਕਮਨੈ—ਮਜੂਰੋਂ ਗੀ,
ਜਿਨ੍ਦੀ ਜਿਨ੍ਦ ਜ਼ਰੀ ਲੈਂਦੀ ਜਾਲੋਂ ਤੇ ਝੂਰੋਂ ਗੀ।
ਮਨਾਂ ਭਾਰ ਚੁਕਕੀ ਜੇਲਲੈ ਅੰਗ—ਅੰਗ ਕਂਭੀ ਜਨਦਾ,
ਇਕ ਭਾਖ ਲਾਨਦੇ ਬਸ ਦੁਕਖ ਸਾਰਾ ਸਾਂਬੀ ਜਨਦਾ।”

ਇਸ ਚਾਲੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਮਾਹਨੂ ਦੇ ਗੁਫ਼ ਰਿਸ਼ਤੇ ਗੀ ਦਿਖਦੇ ਹੋਈ ਕਵਿ ਨੇ ਭਾਸ਼ਾ ਗੀ ਮਾਤਾ ਦਾ ਦਰਜਾ
ਦਿਤਾ ਏ ਜੇਹਡੀ ਜਨਮ ਥਮਾਂ ਗੈ ਉਸਦੇ ਅੰਗ—ਸਾਂਗ ਰੌਹਨਦੀ ਏ ਤੇ ਜਿਸੀ ਸਿਕਖਨੇ ਦੀ ਬੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੇਈ
ਪੈਂਦੀ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਵਿ ਦੇ ਭਾਵ ਝਾਂਧਾਂ ਨ —

“ਹਸ਼ਸਨਾ ਤੇ ਰੋਨਾ ਜਿ'ਧਾਂ ਸਿਕਖਨਾ ਨਿੰ ਪੈਂਦਾ ਏ,
ਅੰਗ—ਅੰਗ ਮਾਹਨੁਏਂ ਦੇ ਲਹੁ ਜਿ'ਧਾਂ ਰੌਹਦਾ ਏ।
ਭਾਸ਼ਾ ਕਨੈ ਮਾਹਨੁਏਂ ਦਾ ਤਾਏ ਨੇਹਾ ਨਾਤਾ ਏ,
ਮਾਹਨੂ ਨ ਜਧਾਣੇ ਭਾਸ਼ਾ ਉਨਦੇ ਗਿੱਤੈ ਮਾਤਾ ਏ।”

ਭਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰਤਿ ਤੁਂਦੇ ਵਿਚਾਰੋਂ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਮਸਾਲ ਦਿਕਖੋ ਜਿਤੋਂ ਓਹ ਡੋਗਰੀ ਗੀ ਸੁਚਵੀ ਸੁਚਵੀ
ਭਾਸ਼ਾ ਮਿਥਦੇ ਨ ਤੇ ਚਾਂਹਦੇ ਨ ਜੇ ਸਿਧਾਸਤ ਦਾ ਨਾਗ ਇਸ ਥਮਾਂ ਦੂਰ ਗੈ ਰਾਵੈ ਤਾਂ ਖ਼ਰਾ।

“ਸਿਵਾ ਏ ਸਿਧਾਸਤੀ ਦਾ ਡੋਗਰੀ ਗੀ ਲਾਏਓ ਨੇਈ,
ਭਾਸ਼ਾ ਏ ਗਰੀਬ, ਇਸੀ ਬੋਲਿਲਿਆ ਚਢਾਏਓ ਨੇਈ।
ਤੁਂਦੇ ਗਜ ਲਮ੍ਮੇ, ਬਰ ਡੋਗਰੀ ਦਾ ਛੁਡਾ ਏ,
ਤਨਦ—ਤਨਦ ਸੁਚਵੀ, ਇਕ ਧਾਗਾ ਨੇਝਿਧੋਂ ਖੁਡਾ ਏ।”

ਬਹੁਮੁਖੀ ਭਾਵੋਂ ਦਾ ਚਿਤ੍ਰਣ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਹੁਂਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਖੂਬੀ ਏ। ਪਰ ਉਨਦੇ ਚ ਬੀ ਸਾਂਘਰਥ,
ਸਾਧਨਾ, ਮੇਹਨਤ, ਕਰਮਠਤਾ ਜਾਂ ਫ਼ਹੀ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕਤਾ ਦੇ ਭਾਵ ਮਤੇ ਚੇਚੇ ਤੇ ਮਤੇ ਟਕੋਹਦੇ ਨ। ਦਾਰਸ਼ਨਿਕਤਾ
ਦਾ ਗੈ ਸੁਨਦਰ ਉਦਾਹਰਣ ਇਸ ਹੇਠ ਦਿਤੇ ਦੇ ਬਨਧ ਚ ਬੜਾ ਬੇਜੋਡ ਏ।

“ਹਰ ਲੈਹਰ ਕਨਾਰੇ ਗੀ ਹਾਮੈ,
ਪਰ ਕਦੋਂ ਕਨਾਰੇ ਰੁਕਦੀ ਨੇਈ ।
ਜਿਚਵਰ ਨਹੋਰੇ ਦੇ ਘੇਰੇ ਨ,
ਲੋਈ ਦੀ ਮਂਜਲ ਸੁਕਦੀ ਨੇਈ ।”

ਕਲਾਪਕਖ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਨੈ ਬੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਹੁਨਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਭੋਗਰੀ ਕਵਿਤਾ ਚ ਉਚਵਾ ਥਾਹਰ
ਏ। ਬਨਕਦੇ—ਫ਼ਬਦੇ ਸ਼ਬਦੇ ਦੀ ਬਰਤੂਨ, ਭਾਸ਼ ਗੀ ਸੁਨਦਰ ਤੇ ਭਾਵੋਂ ਗੀ ਅਸਰਦਾਰ ਬਨਾਨੇ ਆਹਲੇ ਅਲਕਾਰੋਂ
ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਬੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਹੁਨਦੀ ਕਵਿਤਾ ਗੀ ਨਰੋਆ ਗੁਹਾਡ ਦਿਨਦੇ ਨ।

.....

M.A. DOGRI

Course No. DOG 203

Unit - III

Semester - II

ADHUNIK KAVITA

Lesson 11

केहरि सिंह 'मधुकर' हुंदा डोगरी कविता गी योगदान

(क) जीवन परिचे

डोगरी दे मन्ने—परमन्ने दे कवि केहरि सिंह मधुकर दा जन्म 28 नवम्बर 1929 ई. गी साम्बा तसील दे गुढ़ा सलाथिया ग्रां च होआ। मधुकर दे पुरखे अक्सर फौज च सेवारत रेह। माऊ—बब्बै दे इक्कले पुतर होने करी इ'नेंगी घरै च बड़ा लाड—प्यार थ्होआ। इ'नें दसमीं तगर दी शिक्षा एस.पी.एम. राजपूत स्कूल च हासल कीती ते बी.ए. एस.पी. कालेज श्रीनगर ते गांधी मैमोरियल कालेज जम्मू थमां कीती।

मधुकर होरें साहित्य सिरजना अपने कालेज दे जीवन च शुरू कीती ही। पैहले एह हिन्दी च लिखदे हे। इन्दी हिन्दी कविता 'नर्तकी' गी बड़ी प्रसिद्धी थ्होई, इससै चाल्ली हिन्दी गीतें कारण बी इ'नेंगी कालेज च ते कालेज थमां बाहर बी बड़ी वाहवाही थ्होई।

(ख) साहित्यक योगदान

1940एं दा दहाका डोगरी साहित्य खासकरी डोगरी कविता आस्तै बड़ा महत्वपूर्ण हा। खास करियै 1947—48 दे समें च मुल्खा दी बंड ते पाकिस्तानी हमले कारण रियासत दा म्हौल बड़ा खौद्धल आहला हा। डोगरी कवियें डोगरा वीरें दे बलिदानें ते उंदे छादरी भरोचे कारनामे पर अतयन्त जोशिलियां कवितां ते गीत लिखे जिनेंगी उनें ग्रां—ग्रां, नगर—नगर च कवि सम्मेलनें च पढेआ। इ'नें कवि सम्मेलनें जनता दे अन्दर उत्साह जगाने च रामबाण दा कम्म कीता।

1950एं तगर पुजदे—पुजदे अफरा—तफरी दा वातावरण किश छटोई गेदा हा। लोकें च हून अपने गै प्रदेश जां समाज बारै सोचने दी भावना नेहीं रेही दी। हून उन्दा द्रिश्शटीकोण बी

ਮੈਕਲਾ ਹੋਨ ਲਗੀ ਪੇਦਾ ਹਾ। ਏਹ ਝੁਧੈ ਸਮਾਂ ਹਾ ਜਦੂ ਮਧੁਕਰ ਨੇ ਬੀ ਡੋਗਰੀ ਚ ਕਾਵਿ—ਸਿਰਜਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਹੀ। ਮਧੁਕਰ ਨੇ ਇਕ ਕਦਮ ਹੋਰ ਅਗ੍ਰੋ ਆਨਿਯੈ ਪਰਾਨਿਯੈ ਕੁਠਿਤ ਧਾਰਣਾਏਂ ਗੀ ਲੁਆਂਘਦੇ ਹੋਈ ਡੋਗਰੀ ਕਵਿਤਾ ਗੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਪਰਿਵੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ‘ਦੇਸਾ ਗੀ ਬਨਾਨਾ ਮਟਾਨਾ ਤੁਦੇ ਹਤਥ ਏ?’ ਇਕ ਐਸੀ ਕਵਿਤਾ ਹੀ ਜਿਸ ਚ ਸਮੂਲਚੇ ਦੇਸੈ ਦੀ ਜਨਤਾ ਗੀ ਦੇਸਾ ਗਿਤੈ ਕਰਤਬੋਂ ਦੀ ਚੇਤਾਬਨੀ ਦਿੱਤੀ ਗੇਈ ਤੇ ਸਮਾਪਦਾਧਿਕ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਸੰਕੀਰਨਤਾ ਆਹਲੀ ਭਾਵਨਾਏਂ ਦੀ ਤ੍ਰਿਕਥੇ ਸ਼ਾਬਦੋਂ ਚ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕੀਤੀ ਗੇਈ। ਕਵਿ ਦੇ ਸ਼ਾਬਦੋਂ ਚ —

“ਫਿਰਕਾ ਪਰਸ਼ਤੀ ਦੀ ਅਗਗ ਜੇਹੜੇ ਲਾਂਦੇ ਨ
ਦੇਸਾ ਆਹਲੀ ਏਕਤਾ ਦੀ ਨੀਂਹੋਂ ਗੀ ਲਾਂਦੇ ਨ
ਹਾਥਿਆਂ ਦੇ ਪੈਰੈ ਖਾਲ੍ਲ ਪੈਰ ਜਿ’ਧਾਂ ਸਾਰੇ ਔਨ,
ਇਸ ਪਾਪਾ ਅਗ੍ਰੋ ਪਾਪ ਸਾਰੇ ਹਾਰ ਖਾਈ ਬੌਹਨ।”

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਰਚਨਾ

1. ਨਮਿਯਾਂ ਮਿੰਜਰਾਂ (ਕਵਿਤਾ ਸਾਂਗੈਹ)
2. ਡੋਲਾ ਕੁਨਨ ਠਪੇਆ (ਕਵਿਤਾ ਸਾਂਗੈਹ)
3. ਮੈਂ ਮੇਲੇ ਰਾ ਜਾਨੂ (ਕਵਿਤਾ ਸਾਂਗੈਹ)
4. ਪਦਮ ਗੋਖਡੂ — (ਕਵਿਤਾ ਸਾਂਗੈਹ)
5. ਏਕੋਤਤਰਸ਼ਾਤੀ (ਅਨੁਵਾਦ)

(ਗ) ਮਧੁਕਰ ਹੁਂਦੀ ਕਾਵਿ—ਸਿਰਜਨਾ ਦਾ ਮੂਲਧਾਰ

‘ਨਮਿਯਾਂ ਮਿੰਜਰਾਂ’ ਨਾਂ ਦਾ ਇਨਦਾ ਕਵਿਤਾ ਸਾਂਗੈਹ 1945 ਬਾਅਦ ਚ ਛਪੇਆ। ਇਸ ਸਾਂਗੈਹ ਵਿਚੋਂ ਮਤਿਯੋਂ ਕਵਿਤਾਏਂ ਦੇ ਨਾਂ ਨਮੀਂ, ਨਮਾਂ ਆਦਿ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਨ ਕਨੈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਦੇ ਨ। ਜਿ’ਧਾਂ ਨਮੇ ਗੀਤ, ਨਮੀਂ ਚੇਤਨਾ, ਨਮਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਆਦਿ। ਸਚਮੁਚ ਗੈ ਏਹ ਕਵਿਤਾ ਸਾਂਗੈਹ ਇਕ ਚਾਲੀ ਕਨੈ ਨਮੇਂ ਤੇ ਪ੍ਰਗਤਿਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰੋਂ ਦਾ ਸ਼ਕਲਨ ਏ ਜਿਸ ਚ ਕਵਿ ਨੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪਰਮਪਰਾਏਂ ਗੀ ਵੁਸ਼ਸਤ ਦੇਇਥੈ, ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਨਮੀਂ ਦਿਸ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਦੀ ਏ। ਇਸ ਸਾਂਗੈਹ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ‘ਚਰਖਾ’ ਬਡੀ ਮਾਰ੍ਮਿਕ ਤੇ ਭਾਰੋਚੀ ਕਵਿਤਾ ਏ। ਓਹ ਕੁਝ ਕਲਲੀ—ਕਲਾਪੀ ਵਿਧਵਾ ਨਾਰੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਰਹੋਲ ਏ ਤੇ ਇਸ ਰਹੋਲ ਦੇ ਸ਼ਹਾਰੈ ਓਹ ਅਪਨੇ ਜੀਵਨ—ਭਰ ਬਦਨਸੀਬੀ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨੇ ਦੀ ਸਮਰਥ ਰਖਦੀ ਏ —

“ਇਸਸੈ ਚਰਖੈ ਨੇ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ ਹਾ ਸੁਹਾਗਾ ਦਾ,
ਇਸਸੈ ਚਰਖੇ ਨੇ ਸਾਥ ਗਸੀ ਦਾ ਨਭਾਯਾ ਹਾ।

ਸਿਰਾ ਦਾ ਓਹ ਸਾਈ ਜਦੂਂ ਮਿਗੀ ਛੋਡੀ ਗੇਆ ਹਾ,
ਕਤਨ ਗੈ ਮਿਗੀ ਤਦੂਂ ਏਹਦਾ ਕਮ ਆਯਾ ਹਾ।”

ਇਨਦਾ ਦੂਆ ਕਵਿਤਾ ਸ਼ੰਗੈਹ ‘ਭੋਲਾ ਕੁ’ਨਨ ਠਘੇਆ’ ਐ। ਇਸ ਸ਼ੰਗੈਹ ਦਿਧਾਂ ਕਵਿਤਾਂ ਭੋਲੀ, ਯੁਗਾ ਦੀ ਆਸ ਆਦਿ ਭੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤਿ ਦਿਧਾਂ ਬੇਹਤਰੀਨ ਕਵਿਤਾਂ ਨ। ‘ਭੋਲੀ’ ਕਵਿਤਾ ਚ ਧਿਸਥ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸੁਨਦਰ ਚਿਤ੍ਰਣ ਐ। ਕੁਝਿਧੇਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਮਨੋਂ ਦੀ ਫਸਲਾ ਕਨੈ ਕਿਤੀ ਦੀ ਐ ਤੇ ਉਨਦੇ ਮਾਊ ਬਬੈ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਤਾਂਨੋਂ ਕਰਸਾਨੇ ਕਨੈ ਕੀਤੀ ਦੀ ਐ ਜੇਹੜੇ ਫਸਲ ਰਾਂਹਦੇ, ਪਾਲਦੇ ਤੇ ਫਹੀ ਉਸੀ ਤਖ਼ਾਰ ਕਰਦੇ ਨ। ਅਕਸਰ ਏਹ ਰੀਤ ਚਲੀ ਆਈ ਐ ਜੇ ਕਨਕਾਂ ਪਕਕਨੇ—ਬਨਨੇ ਪਰੈਨਤ ਕਰਸਾਨੇ ਕੋਲ ਨੇਈ ਰਾਂਹਦਿਧਾਂ ਇਧਾਂ ਗੈ ਪਾਲੀ—ਪੋਸੀ ਦਿਧਾਂ ਕੁਝਿਧਾਂ ਬੀ ਮਾਊ ਬਬੈ ਕਥਾ ਨੇਈ ਰਾਂਹਦਿਧਾਂ ਤਾਂਨੋਂਗੀ ਬਖ਼ਲੇ ਸੌਹਰਿਧੀ ਬਰੀ ਲੇਈ ਜਾਂਦੇ ਨ।

ਮਧੁਕਰ ਦੇ ਕਾਵਿ ਚ ਸਾਮਨਤਸ਼ਾਹੀ ਨਜਾਮ ਤੇ ਸ਼ੋਸ਼ਨੀ ਦੀ ਨੀਂਹੋਂ ਪਰ ਖੜ੍ਹੋਤੇ ਦੇ ਨਜਾਮ ਬਾਰੈ ਬਢ਼ਾ ਬਰੋਧੀ ਸੁਰ ਉਠਦਾ ਲਭਦਾ ਐ ਤੇ ਪ੍ਰਗਤਿਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰ ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਰੂਹ ਸੇਹੀ ਛੁੱਦੇ ਨ। ‘ਕੋਹਲੂ’ ਕਵਿਤਾ ਉਸਦੀ ਇਸ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੀ ਬੇਜੋਡ ਮਸਾਲ ਐ। ਕੋਹਲੂ ਦਾ ਬੈਲ ਅਕਖੀਂ ਪਰ ਪਵੀ ਬਜ਼ੀਂ ਦੀ ਹੋਨੇ ਕਾਰਣ ਸੌਂਧ ਦੇ ਇਕਕੈ ਥਾਹਰਾ ਪਰ ਚਕਕਰ ਲਾਂਦਾ ਤਮਰ ਬੇਹਾਈ ਓਡ਼ਦਾ ਐ ਪਰ ਉਸ ਬਚਾਰੇ ਗੀ ਕਠਨ ਮੇਹਨਤ ਦਾ ਕੋਈ ਸਿਲਾ ਨੇਈ ਥਹੋਂਦਾ ਇਧੈ ਗੈ ਅੜਾਨਤਾ ਦੇ ਮਾਰੇ ਦੇ ਬੇਜਬਾਨ ਲੋਕ ਕਠਨ, ਮੇਹਨਤ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦੇ ਕਦੇਂ ਹਕਦਾਰ ਨੇਈ ਹੋਂਦੇ ਉਨਦੀ ਸਾਰੀ ਮੇਹਨਤੂ ਦਾ ਫਲ ਤੇ ਹਾਕਮ ਲੇਈ ਜਾਂਦੇ ਨ।

“ਇਕ ਕਮਾਂਦਾ ਦੁਆ ਖਂਦਾ, ਇਧੈ ਸਾਡੈ ਸਾਡਾ,
ਤੇਲ ਬਗਾਨਾ ਖਲ ਦੁਏਂ ਦੀ ਉਸੀ ਪਰਾਨਾ ਨਾਡਾ।
ਇਧਾਂ ਗੈ ਬਸ ਇਸ ਜੁਗੈ ਦਾ ਕੋਹਲੂ ਚਲਦਾ ਰੋਜਾ,
ਮਾਹਨੂ ਬਨੇਆ ਦਾਂਦ ਬਚਾਰਾ, ਨੇਈ ਸੁਝਾਦੀ ਕੋਈ ਸੋਝਾ।”

ਕਵਿ ਗੀ ਏਹ ਗਲਲ ਪਚਦੀ ਨੇਈ। ਉਸਦਾ ਖੂਨ ਛੋਆਲੇ ਲੈਂਦਾ ਐ ਇਸ ਜੁਲਮ—ਸਿਤਮ ਦਾ ਮੈਹਲ ਢਾਨੈ ਗਿਤੈ। ਪਰ ਉਸਗੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਐ ਜੇ ਰਲੀ—ਮਿਲੀ ਸਾਂਘਰਣ ਕਰਨੇ ਪਰ ਇਧੈ ਜਨੇਹ ਸ਼ੋਸ਼ਨੀ ਮੈਹਲ ਖੜ੍ਹੋਈ ਨੇਈ ਸਕਡਨ। ਇਸ ਬਾਰੈ ਉਸਦੇ ਭਾਵ ਨ —

“ਰੂਪ ਜੁਗੈ ਦਾ ਬਦਲਾ ਕਰਦਾ ਇਕਕੈ ਪਲਟਾ ਖਾਨਾ।
ਪਲੋਂ ਖਿਨੋਂ ਦੀ ਗਲਲ ਛੱਡੀ ਹੁਨ ਬਿੰਦਕ ਜੋਰ ਲਾਨਾ।”

‘ਧੁਗਾ ਦੀ ਆਸ’ ਕਵਿਤਾ ਚ ਬੀ ਕਵਿ ਦਾ ਨਜ਼ਰਿਆ ਬਡਾ ਰਚਨਾਤਮਕ ਤੇ ਪ੍ਰਗਤਿਵਾਦੀ ਐ। ਓਹ ਨੇਹ ਧੁਗਾ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨਾ ਚਾਂਹਦਾ ਐ ਜਿਤ੍ਥੋਂ ਸਿਰਫ ਹਿਰਖੈ ਦੀ ਗੈ ਛਾਂ ਹੋਏ। ਆਪੂ ਚੋਂ ਸਮੇਧ ਹੋਏ —

“ਔਂ ਨਮੋਂ ਯੁਗ ਦਾ ਗੀਤਕਾਰ ਤਾਂ ਗੀਤ ਮੋਂ ਇਨਦੇ ਗਾ ਕਰਨਾਂ
 ਔਂ ਇਨਦੇ ਰਸ਼ਟੇ ਸੋਤਾ ਨਾਂ, ਔਂ ਇਨਦੀ ਬਚ ਸਜਾ ਕਰਨਾਂ
 ਹਿਰਖਾ ਦੇ ਨੀਰ ਬਰਹਾ ਕਰਨਾਂ, ਜੇ ਨਮੀਂ ਪਨੀਰੀ ਸੁਕਕੈ ਨੇਈ
 ਭਾਖੋਂ ਦੇ ਭਾਗ ਜਗਾ ਕਰਨਾ, ਜੇ ਆਸ ਜੁਗਾ ਦੀ ਸੁਕਕੈ ਨੇਈ।”

ਮਧੁਕਰ ਹੁੰਦਾ ਤ੍ਰਿਧਾ ਕਵਿਤਾ ਸਾਂਗੈਹ 'ਮੋਂ ਮੇਲੇ ਰਾ ਜਾਨ੍ਹ' ਏ ਤੇ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਸਾਂਗੈਹ ਪਰ ਮਧੁਕਰ ਛੋਰੋਂ ਗੀ 1977 ਬਾਰੋਂ ਦੇ ਸਾਹਿਤਿਧ ਅਕਾਦਮੀ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਕਨੱਤੇ ਸਮਾਨਤ ਬੀ ਕੀਤਾ ਗੇਆ ਹਾ। ਇਸ ਸਾਂਗੈਹ ਚ ਬਡਿਆਂ ਸੁਨਦਰ, ਪ੍ਰਮਾਵਤ ਤੇ ਪ੍ਰੇਰਤ ਕਰਨੇ ਆਹਲਿਆਂ ਕਵਤਾਂ ਸਂਕਲਤ ਨ। ਕੋਹਲੂ ਨਮਾਂ ਇਤਿਹਾਸ, ਤਾਨ ਜਨੇਹਿਆਂ ਕਵਿਤਾਂ ਜਿਂਦੇ ਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਪ੍ਰੰਜੀਵਾਦ ਗੀ ਟਨਕਾਰੇ ਦਾ ਏ ਲੋਕੋਂ ਗੀ ਸ਼ੋਸ਼ਨ ਦੇ ਖਲਾਫ ਸੁਰ ਬਝਾਲਨੇ ਲੇਈ ਪ੍ਰੇਰਤ ਕਰਦਿਆਂ ਨ।

ਇਨਦੀ ਚੌਥੀ ਕਵਿਤਾ ਪੋਥੀ 'ਪਦਮ ਗੋਖੜ੍ਹ' 1989 ਬਾਰੇ ਚ ਛਪੀ। ਇਸ ਸਾਂਗੈਹ ਦਿਯੋਂ ਕਵਿਤਾਏਂ ਚ ਬੀ ਭਾਵੋਂ ਦੀ ਸੁਨਦਰ ਸਰੋਖੜ ਅਮਿਕਾਂਤਿ ਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਨਰੋਆ ਗੁਹਾਡ ਇਨਦੀ ਉਤਕੂਝਟ ਕਾਵਿ—ਕਲਾ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਿੱਚੇ ਨ। ਅਕਸਰ ਕਵਿਤਾਏਂ ਦੀ ਭਾਵ—ਭੂਮੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਤਤਥ—ਤਜਰਬੋਂ ਪਰ ਅਧਾਰਤ ਵਿਚਾਰੋਂ ਦੀ ਨੀਵੀਂ ਪਰ ਟਿਕੀ ਦੀ ਏ।

‘ਕਤਾਲ ਗਾਹ’ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਏਹ ਬੋਲ —

“ਏਹ ਝੂਠ ਏ, ਏਹ ਝੂਠ ਜੇ,
 ਕਦੋਂ ਤ੍ਰਾਹ ਨੇ ਮਾਰੇਆ,
 ਜਦੂਂ ਕਦੋਂ ਬੀ ਮਾਰੇ ਆ,
 ਤਦੂਂ ਬਸਾਹ ਨੇ ਮਾਰੇਆ।”

ਤੇ ਇਧਾਂ ਗੈ ‘ਸਾਰਤ’ ਕਵਿਤਾ ਦਿਯੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਰੋਂ ਚ —

“ਬਾ ਅਦਬ ਸਮੋਂ ਦੇ ਪਾਰਖਿਧਿਯੋ
 ਬੇ—ਅਦਬੀ ਅਕਸਰ ਹੋਈ ਜਾਂਦੀ।
 ਪਤਥਰ ਤੱਤੈ ਪਰਸਿਜ਼ਲਦੇ,
 ਜਿਸਲੈ ਕੋਈ ਲਾਸ਼ ਟਾਂਗੋਈ ਜਾਂਦੀ।

ਕਵਿ ਨੇ ਜੋ ਗਲਲ ਬੀ ਆਕਖੀ ਦੀ ਏ ਅਪਨੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਤਲਖ—ਤ੍ਰਿਕਖੇ ਤਜਰਬੋਂ ਦੇ ਅਧਾਰ

ਤੁਧਰ ਆਕਥੀ ਦੀ ਏ ਜਿਸ ਚ ਕੁਤੈ ਸ਼ੋਸ਼ਨ, ਕੁਤੈ ਜੁਲਮੋ—ਸਿਤਮ ਤੇ ਕੁਤੈ ਧੋਖਾ ਤੇ ਬੇਈਮਾਨੀ ਪਰ ਕਰਾਰਾ ਵਿੰਗ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ।

ਇਸਸੈ ਚਾਲ੍ਹੀ ‘ਛਾਸਾ’ ਕਵਿਤਾ ਚ ਬੀ ਕਵਿ ਦਾ ਨਜ਼ਿਰਿਆ ਬੜਾ ਸੂਖਮ ਏ। ਅਜੈ ਦੇ ਇੱਨਸਾਨਿਧਿ ਬਰੋਧੀ ਯੁਗੈ ਦੇ ਜੀਵਨ ਲੇਈ ਓਹ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਦੀ ਆਡ ਚ ਪਲੈ ਕਰਦੀ ਫਿਰਕਾਪਰਸਤੀ ਤੇ ਧਾਰਮਕ ਸੰਕੀਰਣਤਾ ਦੀ ਕਬੈਹਤੋਂ ਗੀ ਜਿਸ਼ੇਦਾਰ ਠਰਹਾ ਦਾ ਏ।

“ਫਿਰਕਾ ਪਰਸਿਤਿਆ ਨੇ ਨੇਹਾ ਢਾਲੇਆ ਸਮਾਜ
ਧਰਮ ਦੀ ਧਾਕ ਤਲਲਰੀ ਲੇਝਿਧੈ ਨਮੋਂ ਰਿਵਾਜ
ਬਾਂਡੇਂ ਬੰਡਾਰਿਧੇਂ ਦੀ ਤਦੂਂ ਪਿਰਤ ਹੀ ਪੇਈ
ਮਾਹਨੂੰ ਦੀ ਮਾਹਨੂੰ ਕਨ੍ਹੈ ਬੀ ਪਨਘਾਨ ਨਿੰ ਰੇਹੀ।”

ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦਾ ਇਕ ਰੰਗ —

“ਜੋ ਲੈਹਰ ਕਨਾਰਾ ਟਘੀ ਜਾ
ਓਹ ਲੈਹਰ ਕਨਾਰੈ ਹੋਈ ਜਂਦੀ।
ਮਿਤੀ ਦੀ ਗੋਦਾ ਸੇਈ ਜਂਦੀ।
ਮਿਤੀ ਦੇ ਰੰਗ ਰੰਗੋਈ ਜਂਦੀ।”

ਮਧੁਕਰ ਨੇ ਡੋਗਰੀ ਗਜ਼ਲ ਚ ਬੀ ਪ੍ਰਯਾਸ ਕੀਤੇ ਪਰ ਇਸ ਵਿਧਾ ਗੀ ਅਗ੍ਗੋਂ ਅਪਨਾਯਾ ਨੇਈ ਪਰ ਇੱਨਦੇ ਗੀਤੋਂ ਦਾ ਵੇਖਕੀਮਤ ਖ਼ਜਾਨਾ ਅਜੋਂ ਅਨਛਪੇਆ ਪੇਦਾ ਏ। 24 ਅਗਸਤ 2000 ਗੀ ਮਧੁਕਰ ਅਪਨੀ ਜੀਵਨ—ਧਾਰਮਕ ਸਮਾਜ ਸੰਪਰਨ ਕਰਿਧੈ ਪਰਲੋਕ ਸਥਾਰੀ ਗੇ।

M.A. DOGRI

Course No. DOG 203	Unit - IV
Semester - II	ADHUNIK KAVITA

Lesson 12

प्र.1 'दीन ਦੇ ਬਪਾਰੀ' ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਮੂਲ ਭਾਵ ਅਪਨੇ ਸ਼ਬਦੋਂ ਚ ਲਿਖੋ।

ਏਹ ਕਵਿਤਾ ਸਾਡੇ ਪਾਠਯ ਕ੍ਰਮ ਚ ਲਗਦੇ ਦੇ 'ਦਰਸ਼ਨ ਦਰਸ਼ਾਂ' ਹੁਂਦੇ ਕਾਵਿ ਸਾਂਗੈਂਹ 'ਕੋਰੇ ਕਾਕਲ ਕੋਰਿਆਂ ਤਲਿਆਂ ਚ ਸਕਲਤ ਏ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਚ ਕਵਿ ਨੈ ਮਹਜਬ ਦੇ ਨਾਂਧ ਪਰ ਬਲਭ—ਟੁਕ ਕਰਨੇ ਆਹਲੇ ਧਰਮ ਦੇ ਸੋਦਾਗਰੋਂ ਪਰ ਕਰਾਰੀ ਚੋਟ ਕੀਤੀ ਦੀ ਏ। ਕਵਿ ਗਲਾਂਦਾ ਏ ਜੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰ ਅਰਥਾਤ ਮੁਲਲੋਂ—ਪਤੋਂ ਦੇ ਝਿਥਾਰੇ ਪਰ ਨਚਵਨੇ ਆਹਲੇ ਝਾਨੋਂ ਬੇਕਧਾਸੇ ਮਾਹਨੁਏਂ ਦਾ ਕੋਈ ਧਰਮ ਨੇਈ ਛੋਂਦਾ। ਏਹ ਤੇ ਬਸ ਮਹਜਬ ਦੀ ਆਡ ਚ ਮਾਸੂਸੋਂ ਦਾ ਲਹੂ ਬਗਾਇਥੈ ਤਾਂਦੀ ਲਾਣੋਂ ਦੇ ਢੇਰ ਲਾਇਥੈ ਅਪਨੀ ਇਸ ਮੂਰਖਤਾ ਗੀ ਧਰਮ ਦਾ ਨਾਂਧ ਦਿੰਦੇ ਨ। ਕਵਿ ਐਸੇ ਸ਼ਾਤਰ ਸੋਦਾਗਰੋਂ ਗੀ ਝਨਕੋਰਦਾ ਹੋਈ ਗਲਾਂਦਾ ਏ ਜੇ ਜਾਤ—ਪਾਤ ਦਾ ਸ਼ਹਾਰਾ ਲੇਇਥੈ ਤੁਸ ਮਾਹਨੂ ਗੀ ਮਾਹਨੂ ਥਮਾਂ ਬਕਖ ਤੇ ਕਰੀ ਸਕਦੇ ਓ ਪਰ ਕੁਸੈ ਮਾਊ ਦੀ ਮਮਤਾ ਗੀ, ਕੁਸੈ ਅਬਲਾ ਦੇ ਅਤਥਰੂ ਗੀ, ਕੁਸੈ ਜਤੀਮ ਬਚਪਨ ਦਿਯੋਂ ਢੁਸਕਿਯੋਂ ਗੀ, ਲਹੂ ਦੇ ਲਾਲ ਰੰਗ ਗੀ ਤੁੰਦੀ ਜਾਤ—ਪਾਤ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਕਦੇ ਬਕਖ ਨੇਈ ਕਰੀ ਸਕਦੀ। ਕਵਿ ਬੈਹਸ਼ਤ ਦਾ ਨਾਚ ਨਚਵਨੇ ਆਹਲੇ ਐਸੇ ਮਾਹਨੂ ਗੀ ਸਚੇਤ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਆਖਦਾ ਏ ਜੇ ਤੂਂ ਆਪੂ ਬੀ ਇਸ ਸ਼ਤਾਨੀ ਖੇਡ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਈ ਸਕਨਾ ਏ। ਕੋਈ ਗੋਲੀ ਤੇਰੀ ਛਾਤੀ ਚੀਰਿਥੈ ਤੇਰੇ ਬਚਵੋਂ ਗੀ ਬੀ ਜਤੀਮ ਕਰੀ ਸਕਦੀ ਏ। ਕੀ ਜੇ ਗੋਲੀ ਤੇ ਸੌਤ ਲੇਈ ਕੋਈ ਧਰਮ ਜਾਂ ਮਹਜਬ ਬਕਖਰਾ ਨੇਈ। ਏਹ ਤੇ ਬਸ ਜੀਵਨ ਗੀ ਨਿੰਘਲਨਾ ਜਾਨਦੀ ਏ। ਤੇ ਓਹ ਜੀਵਨ ਭਾਏਂ ਕੁਸੈ ਹਿੰਦੂ ਦਾ ਹੋਏ ਜਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦਾ। ਇਸ ਕਰੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਤੇ ਹਿਰਖ—ਸਮੋਧ ਕਨੈ ਜੀਨਾ ਸਿਕਖੋ। ਕੀ ਜੇ ਝਾਨੋਂ ਮਾਹਨੂ ਦਾ ਅਸਲੀ ਧਰਮ ਤੇ ਮਹਜਬ ਏ।

ਪ੍ਰ.2 'ਜੀਵਨ' ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਮੂਲ ਭਾਵ ਅਪਨੇ ਸ਼ਬਦੋਂ ਚ ਲਿਖੋ।

ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਚ 'ਦਰਸ਼ਾਂ' ਹੋਰ ਅਪਨੇ ਵਿਕਿਤਗਤ ਅਨੁਭਵੋਂ ਗੀ ਸਾਂਝਾ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਗਲਾਂਦੇ ਨ ਜੇ ਮੇਰਾ ਜੀਵਨ ਬੀ ਕੁਸੈ ਸੂਰਜੈ ਆਂਗਰ ਰੋਜ ਬਡਲਲੈ ਅਪਨੀ ਦਿਨਚਰਧਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਏ ਤੇ ਦਿਨ ਭਰ ਕਮਮ ਕਰਿਥੈ ਹੁਟਟੀ—ਤ੍ਰੁਟਿਟਥੈ ਪਰਤਿਥੈ ਅਪਨੇ ਘਰ ਆਈ ਫਲਦਾ ਏ। ਅਪਨੇ ਵਿਸਤ ਜੀਵਨ ਥਮਾਂ ਥਕਕੇ ਦਾ ਕਵਿ ਏਹ ਸੋਚਦਾ ਏ ਜੇ ਮੈਂ ਤੇ ਸਾਧਾਰਣ ਜੀਵਨ ਜੀਨੇ ਆਹਲੋਂ ਸਾਹੀਂ ਤੇ ਨੇਈ ਹਾ। ਮੇਰਾ ਜੀਵਨ ਸੂਰਜੈ ਸਾਹੀਂ

ਰੋਜ ਇਕੈ ਘਾਸੈ ਪਰ ਚਲਨੇ ਆਹਲਾ ਤੇ ਨੇਈ ਹੋਈ ਸਕਦਾ। ਰੋਜ ਘਰੋਂਦਾ ਧਿਆਡਾ ਉਸਦੇ ਮਨੈ ਚ ਇਧੈ ਜਨੇਹ ਸੁਆਲੋਂ ਦਾ ਘਰਮੋਲ ਪਾਈ ਰਖਦਾ ਏ। ਓਹ ਸੋਚਦਾ ਏ ਜੇ ਔਨੇ ਆਹਲਾ ਕਲ ਅਜ਼ ਥਮਾਂ ਬਕਖਰਾ ਤੇ ਤਾਂਹਗੋ—ਮੇਦੋਂ ਗੀ ਪੂਰਾ ਕਰਨੇ ਆਹਲਾ ਐਗ। ਕਲ ਦਾ ਧਿਆਡਾ ਪਰਾਨੀ ਘਾਸੋਂ ਥਮਾਂ ਹਟਿਧੈ ਸ਼ੈਲ ਤੇ ਸੁਖ ਭਰੋਚਾ ਚਢਗ। ਕਵਿ ਗਲਾਂਦਾ ਏ ਜੇ ਬਸ ਇਸੈ ਸ਼ੈਲ ਤੇ ਸੋਹਨੇ ਕਲਲੈ ਦੀ ਆਸੇ ਚ ਮੌਜੀਵਨ ਦੇ ਕੋਈ ਪੜਾਂ ਲਾਂਘੀ ਆਯਾ। ਜੁਆਨੀ ਬੁਢਾਪੈ ਚ ਬਦਲੀ ਗੇਈ, ਆਸਾਂ—ਮੇਦਾਂ ਕਮਲਾਈ ਗੇਝਿਆਂ, ਸੁਖਨੇ ਸੁਖਨੇ ਛੋਈ ਗੇ ਤਾਧੈ ਰਾਹ ਤੇ ਤਾਧੈ ਜੀਵਨ ਰੇਹਾ। ਸੂਰਯੈ ਆਂਗਰ ਚਢਨੇ ਤੇ ਘਰੋਨੇ ਆਹਲਾ। ਬਦਲੇਆ ਕਿਥ ਨੇਈ। ਜੇ ਕਿਸਾ ਬਦਲੇਆ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਬਾਲੋਂ ਦਾ ਰੰਗ ਤੇ ਮੇਰੀ ਅਕਖੀ ਵੀ ਲੌਡ।

ਪ੍ਰ.3 'ਸੀਸਾ ਤੇ ਪ੍ਰਿੱਜਮ' ਨਾਂਡ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਮੂਲ ਭਾਵ ਲਿਖੋ।

'ਸੀਸਾ ਤੇ ਪ੍ਰਿੱਜਮ' ਨਾਂਡ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਇਕ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ ਕਵਿਤਾ ਏ। ਸੀਸਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਏ ਸਾਫ ਤੇ ਨੇਕ ਦਿਲ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਤੇ ਪ੍ਰਿੱਜਮ ਦੋਗਲੇ ਤੇ ਮਤਲਬਪ੍ਰਸਤਾਂ ਦਾ। ਪ੍ਰਿੱਜਮ ਜਨੇਹਾ ਵਕਿਤਤਵ ਰਖਨੇ ਆਹਲੇ ਲੋਕ ਸਮਾਜ ਗੀ ਅਕਸਰ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਦੇ ਨ। ਪਰ ਥੀਥੇ ਸਾਹੀਂ ਸਾਫ ਦਿਲ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨੈ ਚ ਕਦੋਂ ਕੋਈ ਵਿਕਾਰ ਨੇਈ ਔਂਦਾ ਤੁਂਦਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਜੈਸਾ ਹੋਂਦਾ ਏ ਵੈਸਾ ਗੈ ਰੌਂਹਦਾ ਏ। ਕੋਈ ਤਾਨੋਂਗੀ ਭਾਏਂ ਜਿਧਾਂ ਮੰਜੀਂ ਤੌਲੀ—ਪਰਖੀ ਲੈ। ਓਹ ਸਦਾ ਬਾਗੈ ਕੁਸੈ ਲੁਭ—ਲਾਲਚ ਦੇ ਸਮਾਜ ਹਿਤ ਚ ਕਮ ਕਰਦੇ ਨ। ਓਹ ਸਚਵ ਗੀ ਸਚਵ ਤੇ ਝੂਠ ਗੀ ਝੂਠ ਆਕਖਨੇ ਦੀ ਹਿਮਤ ਰਖਦੇ ਨ। ਮਤਲਬਪ੍ਰਸਤ ਲੋਕਾਂ ਸਾਹੀਂ ਹਾਂ ਚ ਹਾਂ ਨੇਈ ਮਲਾਂਦੇ। ਤੁਂਦੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਚ ਕੋਈ ਲਾਗ—ਪਲੇਚ ਨੇਈ ਹੋਂਦਾ। ਅਰਥਾਤ ਤੁਂਦਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਤਾਨਾ ਗੈ ਸਾਫ ਤੇ ਸ਼ਫਾਫ ਹੋਂਦਾ ਏ ਜਿਨਾ ਚਿਟਟੇ ਤੇ ਪਾਰਦਰੀ ਥੀਥੇ ਦਾ। ਬੋ ਪ੍ਰਿੱਜਮੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਰਖਨੇ ਆਹਲੇ ਅਰਥਾਤ ਪਿਰਗਟ ਸਾਹੀ ਰੰਗ ਬਦਲਨੇ ਆਹਲੇ ਸੈਕਾਪ੍ਰਸਤ ਲੋਕ ਸਮਾਜ ਲੇਈ ਸਦਾ ਹਾਨਿਕਾਰਕ ਹੋਂਦੇ ਨ। ਏਸੇ ਲੋਕਾਂ ਪ੍ਰਤਿ ਸਚੇਤ ਤੇ ਜਾਗ੍ਰਤ ਰੈਹਨਾ ਚਾਹਿਦਾ।

ਪ੍ਰ.4 'ਕਲਵਰ' ਨਾਂਡ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਚ ਕਵਿ ਕੇਹ ਆਖਨਾ ਚਾਂਹਦਾ ਏ ਸਂਕਿਨਤ ਚ ਲਿਖੋ।

ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਦੀ ਦੌੜ ਚ ਸੰਭਦੀ ਜਾ ਕਰਦੀ ਮਨੁਕਖਤਾ ਤੇ ਲੁਪਤ ਹੋਂਦੀ ਜਾ ਕਰਦੀ ਸਾਂਕ੍ਰਤਿ ਪ੍ਰਤਿ 'ਦਰਸਨ ਦਰਸਾਂ' ਹੁੰਦੀ 'ਕਲਵਰ' ਨਾਂਡ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਸਮਾਜ ਪਰ ਇਕ ਕਰਾਰਾ ਵਾਂਗ ਏ। ਕਵਿ ਗਲਾਂਦਾ ਏ ਜੇ ਇਕ ਵਕਤ ਹਾ ਜੇ ਢੁਗਗਰ ਚ ਘਰ ਆਏ ਦੇ ਪਰੈਹਨੇ ਗੀ ਈਸ਼ਵਰ ਸਤੁਲਲ ਸਮਝੇਆ ਜਾਂਦਾ ਹਾ। ਉਸਦਾ ਪੂਰਾ ਆਦਰ—ਮਾਨ ਕਰਨਾ ਲੋਕ ਅਪਨਾ ਧਰਮ ਸਮਝਾਵੇ ਹੋ ਪਰ ਅਜ਼ ਵਿਸ਼ੀਕਰਣ ਦੇ ਦੌਰ ਚ ਮਾਹਨੂੰ ਜਿਤਥੋਂ ਦਿਨੋ—ਦਿਨ ਤਰਕੀਂ ਦਿਯਾਂ ਪੌਡਿਆਂ ਚਢਦਾ ਜਾ ਕਰਦਾ ਏ ਤੁਥੋਂ ਗੈ ਮਾਨਵੀ ਮੁੱਲਾਂ ਗੀ ਮੁਲਿਲਿਧੈ ਇਕਕਲ ਸੋਖ ਬਨਦਾ ਜਾ ਕਰਦਾ ਏ। ਕਵਿ ਗਲਾਂਦਾ ਏ ਜੇ ਖਜੂਰੋਂ ਦੇ ਪਤਾਂ ਤੇ ਪਕਿਖਾਂ ਕਨੜੇ ਪਰੈਹਨੇ ਗੀ ਠੱਡੀ ਛਾਡ ਝੋਲਨੇ ਦਾ ਓਹ ਭਲੋਕਾ ਜਮਾਨਾ ਵਿਕਸਿਤ ਤੇ ਭਾਏਂ ਨੇਈ ਹਾ ਪਰ ਮਾਹਨੂੰ—ਮਾਹਨੂੰ ਚ ਪਾਰ ਤੇ ਰਿਖਤੇ ਚ ਨਿਗਧ ਜਰੂਰ ਹਾ। ਪਰ ਅਜ਼ ਦਿਖਾਵੇਵਾਦ ਦੇ ਪਾਲਿਊਣ ਚ ਜੀਨੇ ਆਹਲੇ ਮਾਹਨੂੰ ਦਾ ਹਰ ਰਿਖਤਾ ਇਨ੍ਨਾ ਪੁਗਾ ਤੇ ਖੋਖਲਾ ਛੋਈ ਚੁਕੇ ਦਾ ਏ

ਜੇ ਕੂਲਰੋਂ ਤੇ ਏਧਰਕਾਂਡਿਸ਼ਨਰੋਂ ਦੀ ਠੰਡੀ ਛਾਡ ਬੀ ਉਸ ਭਲੋਕੇ ਪਾਰ ਦਾ ਏਹਸਾਸ ਨੇਈ ਕਰਾਈ ਸਕਦੀ। ਪਕਖੀ ਕੂਲਰੋਂ ਦੇ ਆਮ ਉਦਾਹਰਣ ਜਾਂ ਪ੍ਰਤੀਕ ਬਰਤਿਯੈ ਕਵਿ ਨੈ ਸਮਾਜ ਗੀ ਜਿਸ ਚਾਲ੍ਲੀ ਅਪਨੀ ਮਿਟਦੀ—ਮਿਸਦੀ ਜਾ ਕਰਦੀ ਸਾਂਸਕ੍ਰਤਿ ਪ੍ਰਤਿ ਜਾਗ੍ਰਤ ਕਰਨੇ ਦੀ ਕੋਥਾਂ ਕੀਤੀ ਦੀ ਏ ਓਹ ਉਸਦੇ ਅਨੂਠੇ ਅਨੂਠੇ ਅੰਦਾਜੇ ਬਧਾਂ ਦਾ ਗੈ ਪ੍ਰਮਾਣ ਏ।

ਪ੍ਰ.5 'ਰਿਣ ਮੁਕਤ' ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਮੂਲ ਭਾਵ ਅਪਨੇ ਸ਼ਬਦੋਂ ਚ ਲਿਖੋ।

'ਰਿਣ ਮੁਕਤ' ਕਵਿਤਾ ਭ੍ਰਾਤ ਰਾਜਨੇਤਾਏਂ ਦੇ ਦੋਗਲੇ ਚਾਰਿਤਰ ਪਰ ਕਰਾਰੀ ਚੋਟ ਕਰਦੀ ਏ। ਕਵਿਤਾ ਚ ਕਵਿ ਨੈ ਵੀਰ ਰਾਹੀਂਦੋਂ ਪ੍ਰਤਿ ਝਾਂਨੋਂ ਸਤਾਧਾਰਿਯੈ ਦੀ ਨੀਚ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਗੀ ਪਾਠਕਾਂ ਸਾਮਨੇ ਗੁਹਾਡਨੇ ਦਾ ਜਲਨ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ। ਕਵਿ ਦਾ ਗਲਾਨਾ ਏ ਜੇ ਦੇਸੈ ਦੀ ਖਾਤਰ ਅਪਨੇ ਪ੍ਰਾਣੋਂ ਗੀ ਨਿਆਵਰ ਕਰਨੇ ਆਵਹਿ ਵੀਰੋਂ ਦੀ ਅਰ੍ਥੀ ਪਰ ਫੁਲਲ ਚਾਢਿਯੈ ਤੇ ਭਾਰਤ ਮਾਤਾ ਦੇ ਜੈਕਾਰੇ ਲਾਇਯੈ, ਤੱਦੇ ਪਰਿਵਾਰੋਂ ਗੀ ਝੂਠੇ—ਸਚ੍ਚੇ ਦਲਾਸੇ ਦੇਝਾਂਦੇ ਸੁਰਖ਼ਰੁ ਹੋਨੇ ਆਵਹਿ ਭ੍ਰਾਤ ਨੇਤਾ ਸਮਝਾਵੇ ਨ ਜੇ ਦੇਸੈ ਪ੍ਰਤਿ ਤੱਦਾ ਫਰਜ ਪੂਰਾ ਹੋਈ ਗੇਆ। ਹੁਨ ਓਹ ਜੋ ਮਰ੍ਜ਼ੀ ਕਰੀ ਸਕਦੇ ਨ। ਦੇਸੈ ਗੀ ਲੁਟਟੀ—ਤ੍ਰੂਡਿਯੈ ਬੇਚੀ—ਖਾਈ ਸਕਦੇ ਨ। ਏਥੇ ਸਫੇਦਪੋਸ਼ ਲਟੇਰੇ ਰਾਹੀਂਦੋਂ ਦੇ ਨਾਂਡ ਪਰ ਸ਼ੋਕ ਸਭਾਂ ਕਹਿਯੈ ਤੇ ਲਮ੍ਮੇ—ਚੌਡੇ ਲੈਕਵਰ ਦੇਝਾਂਦੇ ਸਦਿਧੀਂ ਥਮਾਂ ਅਪਨੇ ਲੁਚ ਸੇਕਦੇ ਆਏ ਨ। ਅਪਨੀ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਰਾਹੋਂ ਕਵਿ ਨੈ ਸਮਾਜ ਗੀ ਏਥੇ ਗੁਜ਼ਾਖੋਰ—ਲੋਟਾਂ ਪ੍ਰਤਿ ਬੜਾਲਨੇ ਦਾ ਇਕ ਸਫਲ ਪ੍ਰਯਾਸ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ।

ਪ੍ਰ.6 'ਸਿਖਰਵਾਰਤਾ' ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਮੂਲਭਾਵ ਲਿਖੋ।

ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਚ ਕਵਿ ਹਿੰਦ—ਪਾਕ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਪਾਸ੍ਸੈ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਗਲਾਂਦਾ ਏ ਜੇ ਆਮ ਆਦਮੀ ਇਸ ਤਨੋਤਨੀ ਦੇ ਮਹੌਲ ਥਮਾਂ ਨਜਾਤ ਚਾਂਹਦਾ ਏ। ਓਹ ਅਮਨ—ਸ਼ਾਂਤਿ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਚ ਖੁੱਲਿਯੈ ਸਾਹ ਲੈਨਾ ਚਾਂਹਦਾ ਏ। ਇਸ ਕਰੀ ਝਾਂਨੋਂ ਤਨੋਤਨੀ ਦੇ ਹਾਲਾਤੋਂ ਦਾ ਕੋਈ ਹਲ ਕਢੁਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਏ। ਤੇ ਇਸਦਾ ਸਮਾਧਾਨ ਨਿਕਲੀ ਸਕਦਾ ਏ ਸਿਰਫ ਆਪਸੀ ਗਲਲ ਬਾਤ ਰਾਹੋਂ ਨਾਂ ਕੇ ਜਾਂਗ ਕਹਿਯੈ। ਕਵਿ ਗਲਾਂਦਾ ਏ ਧੁੰਦ ਕੁਸੈ ਮਸਲੇ ਦਾ ਹਲ ਨੇਈ। ਇਸ ਕਨੈ ਹਾਲਾਤ ਸੁਧਰਦੇ ਨੇਈ ਸਗੁਆਂ ਹੋਰ ਬਿਗਡਦੇ ਨ। ਜਾਂਗ ਬੁਜਦਿਲ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਹਥਧਾਰ ਏ। ਏਹ ਸਦਾ ਲਹੂ ਬਗਾਂਦੀ ਤੇ ਲਾਣਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਲਾਂਦੀ ਏ। ਮਨੈ ਚ ਕੌਝਤਨਾ ਭਹਿਯੈ ਰਿਖਤੋਂ ਚ ਜੈਹਰ ਭਰਦੀ ਏ। ਪਰ ਇਤਿਹਾਸ ਗੁਆਹ ਏ ਜੇ ਆਪਸ ਚ ਗਲਲ ਬਾਤ ਕਹਿਯੈ ਗੈ ਚਬਕਖੈ ਅਮਨ—ਸ਼ਾਂਤਿ ਦਾ ਸੈਹੜਲ ਬਨਦਾ ਆਯਾ ਏ। ਇਸ ਕਰੀ ਜਾਂਗੋਂ ਤੇ ਧੁੰਦੋਂ ਦੇ ਬਜਾਏ ਵਾਰਤਾਏਂ ਦੇ ਦੌਰ ਚਲਦੇ ਰੌਹਨੇ ਚਾਹਿਦੇ ਨ ਕੀ ਜੇ ਅਮਨ—ਸ਼ਾਂਤਿ ਦੀ ਬੱਤਾ ਚਲਨੇ ਆਵਹਿ ਗੈ ਖੀਰ ਚ ਸਫਲ ਹੋਂਦੇ ਨ।

ਪ੍ਰ.7 'ਸਾਲ ਬਦਲੋਈ ਗੇਆ' ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਮੂਲਭਾਵ ਅਪਨੇ ਸ਼ਬਦੋਂ ਚ ਲਿਖੋ।

ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਚ ਕਵਿ ਇਕ ਪਾਸ੍ਸੈ ਜਿਥੋਂ ਬਦਲੋਂਦੇ ਸਾਲ ਦੇ ਜਸ਼ਨ ਤੇ ਨਮੋਂ ਸਾਲ ਦੇ ਸੁਆਗਤ ਚ ਬੇ—ਫਿਕਰ ਸਰਤੀ ਚ ਢੁਕਬੇ ਦੇ ਅਸੀਰ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵਰਣ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕਰਦਾ ਏ ਤੁਥੋਂ ਗੈ ਢੂਝੈ ਪਾਸ੍ਸੈ

ਪ੍ਰਗਤਿਸ਼ੀਲ ਦੇਸ ਚ ਬਦਲੋਂਦੇ ਸਾਲੋਂ ਮਗਰਾ ਬੀ ਭੁਕਖ—ਗਰੀਬੀ ਨੈ ਬਿਲਸਦੇ ਤੇ ਆਤਕ ਦੀ ਅਗਗੀ ਚ ਝੁਲਸਦੇ ਮਜ਼ਲੂਸ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਧਰਮਾਰ੍ਥ ਤਸਵੀਰ ਬੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਐ। ਕਹਿ ਦਾ ਭਾਵ ਐ ਜੇ ਏਹ ਸਾਲ ਸਦਿਯੋਂ ਥਮਾਂ ਬਦਲੋਂਦੇ ਆਏ ਨ ਤੇ ਅਗੋਂ ਬੀ ਬਦਲੋਂਦੇ ਰੌਹਨੇ ਨ। ਪਰ ਅਜਾਦ ਮੁਲਖ ਚ ਗੁਲਾਮੀ ਦਾ ਜੀਨ ਜੀਨੇ ਆਹਲੋਂ ਗਰੀਬ—ਮੁਫਲਸੇ ਦਾ ਜੀਵਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਦਲੋਂਦੇ ਸਾਲੋਂ ਕਨ੍ਹੈ ਕਦੂਂ ਬਦਲਗ। ਕਦੂਂ ਨਮੋਂ ਸਾਲੇ ਦੇ ਸੁਆਗਤ ਚ ਏਹ ਤਬਕਾ ਬੀ ਕੋਈ ਜਥਨ ਮਨਾਨੇ ਦਾ ਹਕਕਦਾਰ ਬਨਗ। ਕਦੂਂ ਸਮਾਜਦਾਤਾਵਾਦ ਦਾ ਅਕਖੀਂ ਚ ਬਦਲੋਂਦਾ ਸਾਲ ਨਮੋਂ ਸੁਖਨੋਂ, ਨਮਿਆਂ ਤਾਂਹਗਾਂ ਲੇਝਿਐ ਔਗ। ਸਾਲ ਤੇ ਬਦਲੋਂਦੇ ਰੌਹਨੇ ਨ ਪਰ ਏਹ ਸਮਾਜ ਕਦੂਂ ਬਦਲਗ।

.....

M.A. DOGRI

Course No. DOG 203	Unit - IV
Semester - II	ADHUNIK KAVITA

ਦਰ්ਸਨ ਦਰ්ਸ਼ੀ ਹੁਂਦਾ ਜੀਵਨ—ਪਰਿਚੇ ਤੇ ਡੋਗਰੀ ਕਵਿਤਾ—ਸਾਹਿਤਿਕ ਗੀ ਤੰਦਾ ਯੋਗਦਾਨ

ਜੀਵਨ ਪਰਿਚੇ

'ਦਰ්ਸਨ—ਦਰ්ਸ਼ੀ' ਹੁਂਦਾ ਜਨਮ 25 ਮਾਰਚ 1949 ਈ. ਚ ਤਸੀਲ ਬਿਲਾਵਰ ਜਿਲਾ ਕਠੁਆ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੰਘ ਨਗਰ ਭਡ੍ਹੂ ਚ ਸ਼੍ਰੀ 'ਵਿਸ਼ਵਨਾਥ ਵੈਦ' ਹੁਂਦੇ ਘਰ ਹੋਆ। 'ਦਰ්ਸ਼ੀ' ਹੁਂਦਿਆ ਮਾਤਾ ਹੋਰ ਇਕ ਸ਼ਾਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਨਾਰੀ ਹਿਧਾਂ। ਬਚਪਨ ਥਮਾਂ ਗੈ ਤੰਦੀ ਉਸ ਸ਼ਾਵੇਦਨਾ ਦਾ ਅਸਾਰ 'ਦਰ්ਸ਼ੀ' ਹੁਂਦੇ ਪਰ ਪੇਆ ਹਾ ਤੇ ਏਹ ਅਸਾਰ ਅਗੈ ਚਲਿਧੈ ਤੰਦਾ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਨੇ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬੀ ਬਨੇਆ।

'ਦਰ්ਸ਼ੀ' ਹੁਂਦੀ ਮੁੰਢਲੀ ਪਫ਼ਾਈ ਗੌਰਮੈਟ ਸ਼ਕੂਲ ਭਡ੍ਹੂ ਚ ਗੈ ਹੋਈ। ਏਹ ਪਫ਼ਾਈ—ਲਖਾਈ ਚ ਸ਼ੁਰੂ ਥਮਾਂ ਗੈ ਤੇਜ ਹੇ ਤੇ ਪੈਹਲੀ ਜਮਾਤਾ ਸ਼ਾ ਲੇਝਿਧੈ ਦਸਮੀਂ ਤਗਰ ਅਬਲ ਔਂਦੇ ਰੇਹ ਤੇ ਤੰਨੋਂਗੀ ਬਜੀਫਾ ਬੀ ਥਹੋਂਦਾ ਰੇਆ। ਇਨ੍ਹੇ ਭਡ੍ਹੂ ਦੇ ਹਾਈ ਸ਼ਕੂਲ ਥਮਾਂ 1963 ਚ ਮੈਟ੍ਰਿਕ ਪਾਸ ਕੀਤੀ ਤੇ ਫ਼ਹੀ ਸਾਈੱਸ ਕਾਲਜ ਥਮਾਂ ਬੀ.ਏ.ਸ.ਸੀ. ਕੀਤੀ। ਇਸਦੇ ਪਰੈਂਤ ਜਸਮੂ ਧੂਨਿਵਰਸਿਟੀ ਥਮਾਂ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵਿਸ਼ੇ ਚ ਏਮ.ਏ. ਕੀਤੀ। ਬਾਦ ਚ ਨੌਕਰੀ ਦੇ ਚਕਕਰੋਂ ਚ ਬੀ.ਏ.ਡ. ਤੇ ਏਮ.ਏ.ਡ. ਕੀਤੀ।

'ਦਰ්ਸ਼ੀ' ਹੋਰ ਸ਼ੁਰੂ ਚ ਅਧਿਆਪਕ ਰੇਹ ਤੇ ਫ਼ਹੀ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਸ਼ਕੂਲ ਲੈਕਚਰਰ ਬੀ ਬਨੇ। ਇਸਦੀ ਦੌਰਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੇ.ਏ.ਏ.ਸ. ਦੀ ਪਰੀਕਸ਼ਾ ਪਾਸ ਕੀਤੀ ਤੇ ਡਿਏਸੀ ਸੈਕਟਰੀ ਦੇ ਔਹਦੇ ਪਰ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋਏ। ਏਹ ਮੈਹਕਮਾ ਤਾਲੀਮ ਚ ਐਡਮਨਿਸਟ੍ਰੇਟਿਵ ਅਫਸਰ ਬੀ ਰੇਹ ਤੇ ਇਸਦੇ ਬਾਦ ਕਿਸ ਚਿਰ ਜਸਮੂ ਚ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਅਫਸਰ ਬੀ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋਏ। ਇਸਦੇ ਬਾਦ ਏਡੀਸ਼ਨਲ ਸੈਕਟਰੀ ਬਨੇ। ਬਕਖ—ਬਕਖ ਔਹਦੇ ਪਰ ਸਮੇਂ—ਸਮੇਂ ਪਰ ਨਿਯੁਕਿਤਿਆਂ ਪਰੈਂਤ ਹੂਨ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੋਇਧੈ ਸਾਹਿਤਿਕ ਸਿਰਜਨਾ ਚ ਲਗੇ ਦੇ ਨ।

'ਦਰ්ਸ਼ੀ' ਹੋਰੋਂ ਗੀ ਵਿਦਾਰਥੀ ਜੀਵਨ ਥਮਾਂ ਗੈ ਸਾਹਿਤਿਕ ਚ ਰੁਚਿ ਹੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਛੇਮੀਂ—ਸੱਤਮੀਂ ਜਮਾਤਾ ਤਕ ਗੈ ਕੋਈ ਉਚਚਕੋਟਿ ਦੇ ਉਪਨਿਆਸ ਤੇ ਦੂਝਧਾਂ ਰਚਨਾਂ ਪਢੀ ਲੇਦਿਧਾਂ ਹਿਧਾਂ। 'ਦਰ්ਸ਼ੀ' ਹੋਰ ਸ਼ੁਰੂ—ਸ਼ੁਰੂ ਚ ਤੁਰ੍ਦੂ ਚ ਲਿਖਦੇ ਹੈ। ਡੋਗਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਚ ਇਨ੍ਹਾਂ 1980 ਚ ਲਿਖਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਹੂਨੈ ਤਗਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋ ਕਵਿਤਾ ਸਾਂਗੈਹ ਤੇ ਇਕ ਉਪਨਿਆਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਈ ਚੁਕੇ ਦੇ ਨ।

रचनां

- i. कोरे काकल कोरियां तलियां (कविता संग्रह) 2002
- ii. सजां झांकन दुआरी—दुआरी (कविता संग्रह) 2004
- iii. गास ओपरा धरत बगान्नी (उपन्यास) 2006

'कोरे काकल कोरियां तलियां' कविता संग्रह पर 'दर्शन दर्शी' होरें गी 2006 ब'रे दा साहित्य अकादेमी पुरस्कार बी मिली चुके दा ऐ।

डोगरी कविता गी 'दर्शन दर्शी' हुंदा योगदान

डोगरी कविता लेखन च दर्शन 'दर्शी' हुंदा खास थाहर ऐ ते इ'नेंगी गज़ल लिखने च बी शैल म्हारत ऐ। इ'दी कविताएं च इक कशा इक सुन्दर भाव दी तर्जमानी होई दी मिलदी ऐ। इ'दी कविताएं च बहुरंगी तस्वीरां झलकदियां न। इ'दियां मतियां सारियां कवितां स्वचंद न। इ'नें अपनियें कविताएं च समाज दे हर पैहलू गी उजागर कीते दा ऐ। समाजक चित्रण, फ्हाड़े च व्याप्त समस्याएं, शोशन बगैरा दा वर्णन बड़े सरोखड़ ढंग कन्नै कीते दा ऐ। इ'दी कविताएं च प्रमुख विशे इस चाल्ली न —

I. प्रकृति चित्रण

कवि दर्शन दर्शी होरें अपने जीवन दा मता सारा हिस्सा फ्हाड़े च गजारे दा ऐ ते एह फ्हाड़े ते फ्हाड़े दी सुंदरता कन्नै चंगी चाल्ली परिचित न। इ'नें अपनियें कविताएं च फ्हाड़े दी सैलतन, ठंडियें फुहारें, नाडुएं—नाले ते धारें दे वर्णन कीते दे न।

कविता च प्रकृति—चित्रण दे बारै च एह भाव दिक्खो —

"खुल्ले दरब्बड़ सैल्ले सैल्ले

टामें—टामें चिट्टे बट्टे

कंडै कंडै लम्में बूटे

मंजो मंजी छर छर नाडू

आरें पारें उच्चियां धारां—

"चाहर सिज्ज फुहार पौआ दी

ਨਖਰੈ ਨਖਰੈ ਧੁੜਿਆ ਧੂਰਾਂ
 ਟਿਬੈਂ ਟਿਬੈਂ ਚਰਦਿਆਂ ਮਿਡਲਾਂ
 ਨਾਲੈਂ ਨਾਲੈਂ ਫਿਰਦੇ ਢਗਰ
 ਫੇਰੋ ਫੇਰੀ ਧਾਰਲ ਕੂਹਲਲਾਂ
 ਧਾਨ ਪੈਲਿਆਂ ਸੂਰੂ ਮਕਕਾਂ"

II. ਪਾਡੇ ਚ ਵਾਪਸ ਸ਼ੋਸ਼ਨ

ਕਹਿ ਦਰਸ਼ਨ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਰੇਂ ਜਿਥੋਂ ਇਕ ਪਾਸ੍ਸੈ ਪਾਡੇ ਦੀ ਸੁਂਦਰਤਾ ਤੇ ਪ੍ਰਕ੃ਤਿ ਚਿਤ੍ਰਣ ਦਾ ਜਿਕਰ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ ਉਥੋਂ ਦੁਏ ਪਾਸ੍ਸੈ ਪਾਡੇ ਦੀ ਬੁਰਾਇਂ ਗੀ ਬੀ ਬਾਂਦੈ ਕਰਨੇ ਦੀ ਕੋਸ਼ਲ ਕੀਤੀ ਦੀ ਏ। ਸ਼ਾਹੁਕਾਰੋਂ ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮਲਾਜਮੌਂ ਆਸੇਆ ਆਸ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਜਾਨੇ ਆਹਲੇ ਸ਼ੋਸ਼ਨ ਗੀ ਬੀ ਅਪਨੀ ਕਵਿਤਾਏਂ ਰਾਹੋਂ ਬਾਂਦੈ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ। ਜਾਂ ਇਧਾਂ ਆਕਖੀ ਲੈਓ ਜੇ ਕਹਿ ਨੇ ਛੱਡੀ ਪਾਡੇ ਦੀ ਸੁਂਦਰਤਾ ਦਾ ਗੈ ਬਖਾਨ ਨੇਈ ਕੀਤੇ ਦਾ ਉਥੋਂ ਵਾਪਸ ਬੁਰਾਇਂ ਗੀ ਬੀ ਬਾਂਦੈ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ। ਜਿਧਾਂ –

"ਲਾਟੂ ਦੀ ਲੋ ਤੇ ਲਾਰੀ
 ਜਿਥੋਂ ਅਜਜ ਬੀ ਸੁਖਨਾ ਏ
 ਮਰਦੇ ਮਰੀਜ ਗੀ ਜਿਥੋਂ
 ਚੇਲ੍ਹੇ ਨਚਾਰ ਦੇ
 ਜਿਥੋਂ ਲੋਹਡੂ ਅਜਜ ਬੀ ਸਕੂਲ ਨੀਂ,
 ਬਸ ਢਗਰ ਚਰਾਦੇ
 ਲਚਾਰਿਯੋਂ ਚ ਜਿਥੋਂ ਮਾਹਨੂੰ
 ਮਾਨ ਧਸਦਾ
 ਤਾਂਨੋਂ ਕੁਦਰੈਂ ਤੇ ਪਾਡੇ
 ਮੇਰਾ ਦੇਸਾ ਬਸਦਾ।"

III. ਆਧੁਨਿਕ ਸੁਰ

ਇਧਾਂ ਤੇ ਪੂਰਾ ਵਿਸ਼ਵ ਬੇਅਮਨੀ ਦੀ ਜਾਂਦਰੀ ਚ ਕਸੋਏ ਦਾ ਏ ਪਰ ਸਾਫ਼ੀ ਅਪਨੀ ਸ਼ਾਸਤ ਤੇ

ਆਤਕਵਾਦ ਨੇ ਸ਼ਾਯਰੋਂ ਦੀ ਸ਼ਵੇਦਨਾ ਗੀ ਮਤਾ ਲਹੁਲੁਹਾਨ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ। ਕਵਿਤਾਏਂ ਚ ਨੇਕਾਂ ਥਾਹ਼ਰੋਂ ਕਵਿ ਦੇ ਮਨੈ ਦੀ ਵੇਦਨ ਭਰੋਚੀ ਚੀਖ ਸਾਫ ਸਨੋਚਦੀ ਏ। ਜਿਸਲੈ ਬੀ ਓਹ ਖੂਨ, ਗੋਲੀ ਦੀ ਗਲਲ ਜਾਂ ਖਬਰ ਸੁਨਦਾ ਏ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਕਾਲਜੈ ਪੀਡ ਬਸੌਦੀ ਏ ਤਾਂ ਗੈ ਓਹ ਅਪਨੀ ਕਵਿਤਾ ਰਾਹੋਂ ਗੋਲੀ ਮਾਰਨੇ ਆਹਲੇ ਗੀ ਜਿਨਦਗੀ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਕਨ੍ਹੈ ਸਮੱਬੋਧਤ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਗਲਾਦਾ ਏ।

“ਏਹਦੇ ਸ਼ਾ ਪੈਹਲੋਂ

ਜੇ ਦੂਏ ਪਾਸ੍ਸੈ ਦੀ ਗੋਲੀ

ਤੁਗੀ ਆਈ ਲਗਗੈ

ਕੁਸੈ ਕੁਘੜ ਦੇ ਓਹਲਲੈ

ਲਮਾ ਪੇਝੈਧੈ

ਚਿੰਤੇਆ ਅੜੇਆ

ਜੋ ਗੋਲੀ ਗੋਲੀ ਗੈ

ਲਗਦੇ ਗੈ ਸਿਦਛਾ

ਲਹੁ ਕਢਦੀ ਏ।”

IV. ਹਿਰਖ—ਧਾਰ ਦਾ ਸੁਰ

ਦਰਿਆ ਛੁੰਦਿਯੋਂ ਕਵਿਤਾਏਂ ਚ ਹਿਰਖ—ਧਾਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਸੁਰ ਬੀ ਸਨੋਚਦੇ ਨ। ਤਾਂਦੀ ਕਵਿਤਾਏਂ ਦਾ ਹਿਰਖ—ਧਾਰ ਛੜਾ ਆਖਿਕ ਮਾਸ਼ੂਕ ਆਹਲਾ ਧਾਰ ਨੇਈ। ਓਹ ਪੂਰੇ ਸੰਸਾਰ ਚ ਰੈਹਨੇ ਆਹਲੇ ਮਾਹਨੁਏਂ ਦੇ ਧਾਰ ਦੀ ਗਲਲ ਕਰਦੇ ਨ। ਕੁਤੈ—ਕੁਤੈ ਤਾਂਦਾ ਏਹ ਧਾਰ ਅਪਨੀ ਮਾਤ੍ਰ ਭਾਸ਼ਾ ਆਤੈ ਬੀ ਝਲਕਦਾ ਏ।

ਅਜ਼ ਪੂਰੀ ਮਨੁਕਖਤਾ ਲੇਈ ਵਿਸ਼ਵ—ਸ਼ਾਨਤਿ ਦਾ ਸੁਦਦਾ ਸਾਰੇ ਸ਼ਾ ਅਹਮ ਏ। ਏਹ ਬੀ ਸਥ ਜਾਨਦੇ ਨ ਤੇ ਇਸ ਲੇਈ ਨਫਰਤ ਗੀ ਮਟਾਇਥੈ ਰਹੋਂ ਧਾਰ ਬਸਾਨੇ ਦੀ ਲੋਡ ਏ। ‘ਬਸ ਧਾਰੇ ਹੋਏ’ ਕਵਿਤਾ ਦਿਯਾਂ ਕਿਥ ਸਤਰਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ੁਤ ਨ —

“ਨਾਂ ਜਮਾਂ ਨੈਈ ਤਫਰੀਕ ਹੋਏ

ਨਾਂ ਜਰਬ ਨਾਂ ਕੋਈ ਤਕਸੀਮ ਹੋਏ,

ਦੁਨਿਆ ਦੇ ਲਾਗ ਪਲੇਚੋਂ ਸ਼ਾ

ਬਸ ਮੁਕਤ ਮੇਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੋਏ

ਇਕ ਸਚਵਾ—ਸੁਚਵਾ ਧਾਰ ਹੋਏ
ਜੋ ਅੰਦਰ ਹੋਏ, ਤਾਂ ਬਾਹਰ ਹੋਏ
ਬਸ ਪਾਰ ਹੋਏ, ਬਸ ਪਾਰ ਹੋਏ।”

ਮਿਲੀ ਬੋਹਿਯੈ ਗਲਲ—ਬਾਤ ਕਰਿਯੈ ਬੀ ਮਤੇ ਸਾਰੇ ਆਪਸੀ ਮਤਮੇਦ ਦੂਰ ਕੀਤੇ ਜਾਈ ਸਕਦੇ ਨ।
ਗਲਲੋ—ਬਾਤੋਂ ਰਾਹੋਂ ਸਮਾਧਾਨ ਦੀ ਜੁਗਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਕਤਾ ਦਾ ਬਸਾਹ ਦੁਆਂਦੇ ਹੋਈ ਕਵਿ ਦਾ ਆਖਨਾ ਐ—
“ਤਾਰੀਖ ਗੁਆਏ ਏ
ਵਾਰਤਾਏਂ ਚਾ ਕੋਈ ਬਾਰੀ
ਉਗਗੇਆ ਏ ਅਮਨ
ਤੇ ਫੈਲਲੀ ਗੇਆ ਏ
ਆਰ—ਪਾਰ
ਸੁਖੇ ਦਾ ਸਨੇਹਾ ਬਨਿਯੈ
ਬਾਤ ਜਾਰੀ ਰੈਹੈ
ਸ਼ਾਂਤਿ ਅਮਨ।
ਇਨ੍ਹੇ ਬੀ ਅਡਿਧਲ ਨੇਈ।”

ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਅਪਨੀ ਦਰਦ ਪੀਡ ਨੇਈ ਬੁਜ਼ੀ ਸਕੈ ਤਾਂ ਤਾਂ ਤਾਂ ਦੁਏ ਦੀ ਕੇਹ ਬੁਜ਼ਨੀ। ਸਵੇਦਨਾ ਗੈ
ਝਾਂਧੈ ਏ। ਸਵੇਦਨਾ ਤੇ ਬੇਜਾਨ ਦੀ ਪੀਡ ਬੀ ਬੁਜ਼ੀ ਲੈਨਦੀ ਏ ਤੇ ਭਾਸਾ ਤੇ ਜੀਂਦੀ—ਜਾਗਦੀ ਚੀਜ ਮਨੀ
ਜਾਂਦੀ ਏ। ਡੋਗਰੀ ਦੀ ਪੀਡ ਹਰ ਡੋਗਰਾ ਸ਼ੈਲ ਚਾਲੀ ਜਾਨਦਾ ਏ ਤੇ ਅਪਨੀ—ਅਪਨੀ ਸਮਰਥ ਕਨੈ
ਬੁਹਾਸ਼ਰਦਾ ਬੀ ਏ। ਡੋਗਰੀ ਭਾਸਾ ਪ੍ਰਤਿ ਅਪਨੀ ਕਵਿਤਾ ਚ ਦਰਸ਼ਨ ਦਰਸ਼ਾ ਹੋਰੋਂ ਕਿਥ ਇਸ ਚਾਲੀ
ਬੁਹਾਸ਼ਰੇ ਦਾ ਏ।

“ਤਾਂ ਏਹ —
ਜੇ ਸਰਮੌਕਲ ਗੀ ਸਮਝੀ ਡਰੈਕਲ
ਗਾਸੇ ਸ਼ ਬੰਚਤ ਕਰਾਨੇ ਦਾ ਪਲਾਨ ਏ
ਇਧਾਂ ਬੀ ਹੋਂਦਾ ਏ ਕੇਹ?

ਚਿੜੀ ਸਤਰਾਂਗੀ ਤ੍ਰਬਕੀ
‘ਡੋਗਰੇਂ ਤੇ ਡੋਗਰੀ ਨੈ
ਤਾਂ ਝਾਂਧਾਂ ਗੈ ਹੋਏ ਰਦਾ ਮਡੀ।”

V. ਬੇਸ਼ਦੋਖੀ ਦਾ ਸੁਰ

ਦਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਕਿਥਾ ਕਵਿਤਾਏਂ ਚ ਲੋਕੋਂ ਚ ਫੈਲਦੀ ਬੇਸ਼ਦੋਖੀ ਤੇ ਇਕ—ਦੂਏ ਥਮਾਂ ਅਗਣੋਂ ਬਧਨੇ ਦੀ ਲਗਈ ਦੀ ਹੋਡ ਬਗੈਰਾ ਦੇ ਸੁਰ ਬੀ ਮੁਖਰਤ ਹੋਂਦੇ ਨ। ਕਵਿ ਦਾ ਆਖਨਾ ਐ ਜੇ ਅਜ਼ ਮਾਹਨੂ ਗੀ ਅਪਨੇ ਧਨ—ਦੌਲਤ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਘਟਟ ਐ ਤੇ ਦੂਰ ਦਾ ਧਨ—ਦੌਲਤ ਦਿਕਿਖਿਆਂ ਅਸਤੋ਷ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਬਧਾ ਕਰਦੀ ਐ। ਅਪਨੀ ਸ਼ਾਨਤੀ ਤੁਛ ਸਾਤਰ ਸੇਹੀ ਹੋਂਦੀ ਐ। ਜਿ'ਧਾਂ —

“ਕਟੋਰੇ ਚ ਸਾਗਰ ਪਾਇਥੈ
ਬੁਕਕੋਂ ਚ ਧਰਤ ਸਜਾਇਥੈ
ਖੁਸ਼ ਹੈ ਅਸ
ਅਪਨੇ ਆਪਾ ਚ ਰਾਜਾ ਹੈ।
ਕੈ ਇਕ ਦਿਨੀ ਨਜ਼ਰ
ਲੁਆਂਗ ਖਾਈ ਗੇਈ
ਗੁਆਂਡੀ ਵੇ ਘਰ ਮੋਈ
ਯਾਂਕੀ ਦੁਆਈ ਗੇਈ
ਦਿਕਖੇਆ ਜੇ —
ਗੁਆਂਡੀ ਨੈ ਸਾਗਰ
ਤ੍ਰਾਬੜੀ ਚ ਪਾਦਾ ਐ
ਤੇ ਧਰਤੂ ਗੀ ਛੈਲ
ਬੜ੍ਹੇ ਬੇਹੜੇ ਸਜਾਂਦਾ ਐ
ਉਸ ਦਿਨ ਛਾ ਅਸ
ਰਾਜੇ ਥਮਾਂ ਰਕ ਹੋਈ ਗੇਵੇ ਆਂ।”

ਕਵਿ ਦਾ ਮਨ ਮਨੁਕਖਤਾ, ਮਨੁਕਖੀ ਹੋਂਦੇ ਓਹਦੀ ਭਲਾਈ—ਬੇਹਤਰੀ, ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਤੇ ਵਿਕਾਸ ਲੇਈ
ਫਿਕਰਮਂਦ ਰੌਹਦਾ ਏ। ਕਵਿ ਦਾ ਮਨਨਾ ਏ ਜੇ ਹਿਰਖੈ ਕਨੈ ਰੌਹਨਾ ਮਾਹਨੂ ਦਾ ਸਭਾਇ ਏ, ਓਹ ਪਾਰ
ਕਨੈ ਰੌਹਨਾ ਚਾਂਹਦਾ ਏ —

“ਇਨਸਾਨ ਹਿਰਖੇ ਭਰੋਚਾ ਸਮੁੰਦਰ,
ਇੱਸਾਨ ਦੀ ਫਿਤਰਤ ਨੇਈ ਜਾਂਗ ਧਾਰੋ।”

ਝੰਦੀ ਕਵਿਤਾਏਂ ਚ ਸੰਵੇਦਨਾ ਗੀ ਛੂਨੇ ਦੀ ਪ੍ਰਵ੃ਤਿ ਕਵਿ ਗੀ ਝਿਕ ਸਚ੍ਚੇ ਮਾਨਵਤਾਵਾਦ
ਦੇ ਰੂਪੈ ਚ ਸਥਾਪਤ ਕਰਦੀ ਏ। ਇਸ ਚਾਲ੍ਲੀ ਅਸ ਆਕਖੀ ਸਕਨੇ ਆਂ ਜੇ ਦਰਸ਼ੀ ਹੁਂਦੀ ਕਵਿਤਾਏਂ ਚ ਮਾਹਨੂ
ਦੀ ਕਦਰ ਤੇ ਮਨੁਕਖਤਾ ਦਾ ਧਰਮ ਪਾਲਨੇ ਦਾ ਸਨੇਹਾ ਬਡੇ ਉਚ੍ਚੇ ਸੁਰੈ ਚ ਮੁਖਤਰ ਏ।

.....

M.A. DOGRI

Course No. DOG 203

Unit -IV

Semester - II

ADHUNIK KAVITA

Lesson 14

प्र.1 भाव—पक्ख ते कला—पक्ख दੀ ਦਿਸ਼ਟੀ ਕਨੈ 'ਦਰਸ਼ਨ ਦਰਸ਼ਾ' ਹੁੰਦਿਯੇ ਕਵਿਤਾਏਂ ਦਾ ਮੂਲਧਾਂਕਨ ਕਰੋ।

ਡੋਗਰੀ ਚ ਕਵਿਤਾ ਸਾਹਿਤਿਆ ਅਪਨਾ ਇਕ ਨੁਮਾਯਾ ਥਾਹਰ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਡੋਗਰੀ ਕਵਿਤਾ ਸਾਹਿਤਿਆ ਗੀ ਸਮਗ੍ਰੋਸ਼ਾਰ ਕਰਨੇ ਚ ਖਾਸੇ ਕਵਿਯੇਂ ਅਪਨਾ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਦੇਆ ਕਰਦੇ ਨ। ਅਜ਼ਜ ਡੋਗਰੀ ਕਵਿਤਾ ਬੁਲਦਿਧਿਆਂ ਗੀ ਛੂਂਹਦੀ ਨਮੈਂ ਆਧਾਮ ਸਥਾਪਤ ਕਰਾਦੀ ਹੈ। ਡੋਗਰੀ ਕਵਿਧਿਆਂ ਦੀ ਲਾਗ ਸੂਚੀ ਚ ਕਵਿ 'ਦਰਸ਼ਨ ਦਰਸ਼ਾ' ਹੁੰਦਾ ਨਾਂਤ ਤੇ ਹੁੰਦਿਧਿਆਂ ਕਵਿਤਾਂ ਅਪਨਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਥਾਹਰ ਤੇ ਪਾਂਛਾਨ ਰਖਦਿਧਿਆਂ ਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡੋਗਰੀ ਕਵਿਤਾ ਗੀ ਨਮੈਂ ਭਾਵ—ਵਿਚਾਰੋਂ ਤੇ ਬਿਬੰ—ਪ੍ਰਤੀਕਿਂ ਰਾਹੋਂ ਸਮੂਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਵਿਤਾਏਂ ਚ ਵਿਚਾਰੋਂ ਦੀ ਪੁੱਖਤਾਗੀ ਤੇ ਗਹਰਾਈ ਹੈ। ਦਰਸ਼ਾ ਹੋਰੋਂ ਜੀਵਨ ਦੇ ਖਟਟੇ—ਮਿਟਠੇ ਅਨੁਭਵੇਂ ਗੀ ਬੜੀ ਸ਼ਿਦਵਿਤ ਕਨੈ ਸਸ਼੍ਵਰਿਤੀ ਬਡੇ ਸਰਲ ਅਂਦਾਜ ਚ ਅਪਨੀ ਰਚਨਾਏਂ ਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਿਧਿਆਂ ਕਵਿਤਾਏਂ ਚ ਹਿਰਖ—ਪਾਰ ਦੇ ਰਵਾਧਤੀ ਰੰਗੋਂ ਦੇ ਬਾਗੈਰ ਸੰਭਾਵੀ ਮਨੁਕਖਤਾ, ਖੋਖਲੇ ਵਿਕਾਸਵਾਦ, ਝੂਠੀ ਰੀਸੋ—ਰੀਸੀ, ਭ੍ਰਾਂਤ ਸਤਾ, ਲੁਪਤ ਹੋਂਦੀ ਸਾਂਕੂਤਿ ਆਦਿ ਸੁਰ ਬੀ ਦਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਹੋਂਦੇ ਨ। ਮਤੀ ਸਾਰਿਧਿਆਂ ਕਵਿਤਾਏਂ ਚ ਕਵਿ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਿਆ ਆਸ਼ਾਵਾਦੀ ਲਭਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਜ ਚ ਫੈਲਦੀ ਇਕਕਲਸੋਖੀ, ਮਾਹਨੂ—ਮਾਹਨੂ ਸੰਝ ਬਦਵਾ ਬੈਰ—ਬਰੋਧ, ਲਡਾਈ—ਝਗੜੇ ਕਵਿ ਦੇ ਮਨ ਨੇਈ ਭਾਂਦੇ ਤੇ ਓਹ ਅਪਨੀ ਇਕ ਕਵਿਤਾ ਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਾਗ—ਪਲੇਚੇਂ ਥਮਾਂ ਮੁਕਤ, ਹਿਰਖ ਭਰੋਚੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਕਲਾਵਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਗਲਾਂਦਾ ਹੈ —

ਨਾਂ ਜਮਾਂ ਨਈ ਤਫ਼ਰੀਕ ਹੋਏ

ਨਾਂ ਜਰਬ ਨਾਂ ਕੋਈ ਤਕਸੀਮ ਹੋਏ

ਦੁਨਿਆਂ ਦੇ ਲਾਗ—ਪਲੇਚੇਂ ਸ਼ਾ

ਬਸ ਮੁਕਤ ਮੇਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੋਏ

ਬਸ ਹਿਰਖ ਹੋਏ ਬਸ ਪਾਰ ਹੋਏ (ਸਫਾ — 10)

ਕਿਥ ਇਧੈ ਜਨੇਹ ਭਾਵੋਂ ਗੀ ਕਵਿ ਅਪਨੀ 'ਸਿਖਰਵਾਰਤਾ' ਨਾਂਡ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਚ ਹਿੰਦ—ਪਾਕ ਮਜ਼ਾਟੈ ਅਮਨ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤਿ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਗਲਾਂਦਾ ਏ ਜੇ ਯੁਦਘ ਕੁਸੈ ਮਸਲੇ ਦਾ ਹਲ ਨੇਈ, ਯੁਦਘ ਤੇ ਯੁਦਘ ਹੋਂਦਾ ਏ ਪਰ ਕੁਸੈ ਸੁਦਦੇ ਪਰ ਪ੍ਰੇਮ ਕਨੈ ਗਲਲ—ਬਾਤ ਕਹਿਯੈ ਸਮਸਥਾਏਂ ਦਾ ਸਮਾਧਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਏ।

ਜਾਂਗ ਸਿਰਫ ਜਾਂਗ ਏ
ਅਮਨ ਜੀਵਨ ਏ
ਅਮਨ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਏ
ਅਮਨ ਆਸ ਏ
ਅਮਨ ਪਰਾਨ ਏ
ਅਮਨ ਜਾਨ ਏ
ਅਮਨ ਸ਼ਾਨ ਏ
ਤਾਰੀਖ ਗੁਆ ਏ
ਵਾਰਤਾਏਂ ਚਾ ਕੋਈ ਬਾਰੀ
ਉਗੇਆ ਏ ਅਮਨ
ਤੇ ਫੈਲੀ ਗੇਆ ਏ
ਆਰ—ਪਾਰ
ਸੁਖੇ ਦਾ ਸਨੇਹਾ ਬਨਿਯੈ।

(ਸਫਾ – 12)

ਖੋਖਲੇ ਵਿਕਾਸਗਾਦ ਪ੍ਰਤਿ ਕਵਿ ਦੀ ਖਿੰਡ ਬੀ ਕੁਤੈ—ਕੁਤੈ ਇਨ੍ਹੋਂ ਕਵਿਤਾਏਂ ਚ ਨਜ਼ਰੀ ਔਂਦੀ ਏ। ਹਕੀਕੀ ਜਿੰਦਗੀ ਥਮਾਂ ਸੂਹ ਛਪੈਲਿਯੈ ਦਿਖਾਵੇਗਾਦ ਦਿਧਾਂ ਪੁਗਿਧਾਂ ਪੋਡਿਧਾਂ ਚਢਨੇ ਆਹਲਾ ਏਹ ਸਮਾਜ ਝੂਠੀ ਤਰਕਕੀ ਦੀ ਜਿਸ ਬਚਾ ਅਗ੍ਰਸਰ ਹੋਆ ਕਰਦਾ ਏ, ਉਸ ਪਰ ਕਵਿ ਦਿਧਾਂ ਕਟਾਕ਼ ਭਰੋਚਿਧਾਂ ਏਹ ਪੱਕਿਤਿਧਾਂ ਯਥਾਰਥ ਗੀ ਕਿਥ ਇਸ ਚਾਲੀ ਬਾਂਦੈ ਕਰਦਿਧਾਂ ਨ —

ਦੁਆਸ ਮਨੇ ਕਨੈ
ਸ਼ੰਜਾਂ ਮੰਦਰੋਂ ਦਿਧਾਂ ਪੈਡਿਧਾਂ
ਚਢਦੇ—ਚਢਦੇ

दिक्खेआ जे
 मंगतें दी भीड
 बधी गेदी ऐ
 इक न्याना मंगता
 रुआंसी नुहार बनाइयै
 भिक्ख मंगा'रदा हा —
 'नमें साल दे नांड पर
 दई जा भगता'
 में खिंजी—खिंजी
 मंदर दी मूरत गी
 पुछदा रेहा
 साल तां बदलोई गेआ
 समाज कदूं बदलोना ऐ।

आधुनिकता दी इस दौड़ च संभदी मनुक्खता ते संस्कृति प्रति बी कवि माहनू समाज गी इशारे-इशारे च अपनी 'कल्वर' नां दी कविता च पक्खी, कूलर ते एयर कंडिशनरें जनेह शब्दें दा प्रयोग करियै, बडे गृज्जे व्यंग राहें किश इ'यां सचेत ते जागृत करदा नजरी ओंदा ऐ –

परौहने गी झोल्ली पकिखयां
 मान देना, इक कल्वर हा
 फ्ही पक्खे, कूलर ते एयर—कंडिशनर
 दी गलैला च
 ओ मान परौहनें दा
 कुतै मसोही गेआ

एयर कंडिशनर दी

ठंडू च ठंडोई गेआ

(सफा – 42)

केई बारी माहनू झूठी रीसो—रीसी ते दिक्खो—दिक्खी च अपना सब किश मुहाई छोडदा
ए। अपनी चादर थमां बद्ध पैर पसारने आहले माहनू उमर भर बेचैनी ते बे—संदोखी दा गै जीवन
जीदे न। इस सुखम भाव गी ‘दर्शी’ होरें अपनी इक लौहकी जनेही कविता च बडे खूबसूरत ढंगे
नै प्रस्तूत कीते दा ए—

कटोरे च सागर पाइयै

बुक्के च धरत सजाइयै

खुश हे अस

दिक्खेआ जे

ગુઆંડી ને સાગર

त्रांबड़ी च पादा ऐ

ते धरतू गी छैल

ਬਡੁੰਡੇ ਬੇਹੁੰਡੇ ਸਜਾਦਾ ਏ

उस दिन शा अस

राजे थमां रंक होई गेदे आं

लम्मा बेहड़ा, बड़डी परात

तुम्हन डेर्इ पेदे आं। (सफा - 20)

कविता संग्रह दियां ओसतन कविताएं च कवि ने अपने व्यक्तिगत जीवन च कीते दे
असफल प्यार दे गूढ़ भावें गी शब्दें दा झोला लोआइयै अपनी प्रेमिका गी सम्बोधित कीते दा ऐ।
इक कविता च एह भाव इस चाल्ली प्रगट होऐ दे न –

तूं जाई बस्सेआ जिस परदेसै
 उस देसै दी रुत्त बक्खरी ऐ
 उस देसै दे बद्दल बक्खरे
 उस देसै दा सौन पराया
 गास ओपरा धरत बगान्नी
 उस दुनिया दी बक्खरी कहानी
 तेरे नांड दे मेरे सब खत
 पैहली डाक च मीं भजवाई दे
 मेरियां संजां मीं परताई दे

अपने इस असफल प्रेम लेर्ह कवि नां अपनी प्रेमिका गी दोश दिंदा ऐ ते नां समाज गी। ओह कुसै दे खलाफ कोई बगावत नेई करदा। बदलदे हालात कन्नै समझौता करदे होई इ'यां गलांदा ऐ –

ਤੇਰੀ ਕੁਰਤੀ ਦੇ ਬਟਨੇ ਪਰ
 ਬੋਝ ਕੁਸੈ ਦੂਰ੍ਝ ਛਾਤੀ ਦਾ
 ਹੁਨ ਮੇਰੀ ਪੁਡ਼ਪਡਿਧੋਂ ਗੀ ਬੀ
 ਬਖਲੇ ਪੋਟੂ ਝਸ੍ਸੈ ਕਰਦੇ
 ਗੁਜਰੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਓ ਟੁਕੜਾ
 ਸਮੇਂ ਦੇ ਪਟਵਾਰੀ ਗੀ ਆਕਖੀ
 ਸਥ ਮੇਰੇ ਨਾਮੋਂ ਲਖਵਾਈ ਦੇ

मूँहैं पर मखोटे चाढ़ियै दोगलियां गल्लां करने आह्ले भ्रश्ट राजनेताएं गी कवि अपनी 'रिण मुक्त' कविता च व्यंग भरोचे शब्दे राहें किश इ'यां नंगा करदा ऐ –

मेरे गितै सरहदें पर लड़ने अले मते
में की मरां मेरे गितै मरने अले मते
में करी लेगा शोक सभां

चंदा, फुल्ल, हार

इ'यां गै रिण—मुक्त होन्नां

ओँ बार-बार ।

(सफा - 68)

ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਨਾਂ ਪਰ ਲਡ੍ਹਨੇ ਆਹਲੇ ਤੇ ਆਤਕਵਾਦ ਦੀ ਬਚਾ ਚਲਨੇ ਆਹਲੇ ਭਟਕੇ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨੇਂ ਗੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਧਿਆਨ ਕਿਸੇ ਵਾਕਫ ਕਰਾਂਦੇ ਹੋਈ ਕਹਿ ਗਲਾਂਦਾ ਏ ਜੇ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦੇ ਨਾਂ ਪਰ ਦੁਗੇ—ਲਡਾਇਆਂ ਇੱਥਾਂ ਗੀ ਇੱਥਾਂ ਥਮਾਂ ਬਕਖ ਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਏ, ਪਰ ਕੁਸੈ ਧਰਮ ਜਾਂ ਮਜ਼ਹਬ ਚ ਏਸੀ ਤਾਕਤ ਨੇਈ ਜੇ ਓਹ ਲਹੂ ਦਾ ਰੰਗ ਨਖੇਡੀ ਸਕੈ, ਮਾਊ ਦੀ ਮਮਤਾ ਗੀ ਬੰਡੀ ਸਕੈ। ਕਹਿ ਗਲਾਂਦਾ ਦਿਯਾਂ ਸਤਰਾਂ ਨ —

नखेड़ी सकनां ऐ तां आ

ਲੜਾਈ ਦੇ ਰੰਗ ਬਣੀ ਦਸ

ਮਾਊ ਦੀ -

दूध आंचल ममता लोरी गी

ਖੰਡਾਈ ਦੇ

मेरे करलदूद गी

ਮेरੇ ਗੁਆਂਡੀ ਦੀ

चीकें शा बक्खरा कर | (सफा – 74)

‘ਜਦੂ ਏਹ ਬੀ ਨਜਾਰਾ ਹੋਨਾ’ ਨਾਂ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਚ ਬੀ ਕਵਿ ਦਾ ਆਸਾਵਾਦੀ ਦਿੱਖੀਕੋਣ ਸਾਫ ਬਾਂਦੇ ਹੋਂਦਾ ਐ। ਉਸੀ ਪਕਕਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਐ ਜੇ ਔਨੇ ਆਹਲਾ ਸਮਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁਵੈਹਤੇ ਤੇ ਲਾਗ—ਪਲੇਚੇ ਥਮਾਂ ਮੁਕਤ ਹੋਗ। ਸਮਾਜ ਚ ਚਪਾਸੈ ਅਮਨ—ਸ਼ਾਂਤਿ ਹੋਗ।

दूर नीं दिन जदू एह बी नजारा होना

मेरे आँड़न च सूरज दा पसारा होना

ਅੜ੍ਹਾ—ਟੁੱਬਾ ਨੇਈ ਬਸ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਹੋਨਾ

हर उजाले ने मेरी डुयोढी च पैहरा देना

ଛାରେ ଅପ୍ପୁ ଚ ଲଡ଼ୋନା ମେରେ ଘର ଓନେ ଗି । (ସଫା - 51)

ਜਿਤਥੁੰ ਤਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਚਨਾਏਂ ਚ ਕਲਾ ਪਕਖ ਦੀ ਗਲਲ ਏ ਤਾਂ ਏਹ ਗਲਾਯਾ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਏ ਜੇ ਭਾਵ—ਪਕਖ ਅਂਗਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਿਤਾਏਂ ਦਾ ਕਲਾ—ਪਕਖ ਬੀ ਸ਼ਸ਼ਕਤ ਏ। ਅਸਲ ਚ ਭਾਵ—ਪਕਖ ਜਿਤਥੋਂ ਕੁਸੈ ਬੀ ਰਚਨਾ ਦੇ ਅਨੰਦਰੂਨੀ ਪਕਖੈ ਗੀ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦਾ ਏ, ਉਤਥੈ ਗੈ ਕਲਾ—ਪਕਖ ਰਚਨਾ ਦੇ ਬਾਹਰੀ ਰੂਪੈ ਗੀ ਸ਼ੈਲ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਬਨਾਂਦਾ ਏ। ਜਿਸਲੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੌਨੋਂ ਪਕਖੋਂ ਦਾ ਤਾਲਮੇਲ ਬਨਦਾ ਏ ਤਾਂ ਰਚਨਾ ਕਮਲਾ ਦੀ ਬਨੀ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਜਿਤਥੁੰ ਤਕ 'ਦਰ੍ਸ਼ੀ' ਹੁੰਦਿਧੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਿਤਾਏਂ ਦੀ ਗਲਲ ਏ ਤਾਂ ਮਤਿਆਂ ਸਾਰਿਆਂ ਏਹ ਕਹਿਤਾਂ ਛਂਦ ਮੁਕਤ ਸ਼ੈਲੀ ਚ ਰਚਿਆਂ ਗੇਦਿਆਂ ਨ। ਜਿਸ ਕਰੀ ਕਹਿ ਦੇ ਮਨੋਭਾਵ ਸਰਲ—ਸਾਦੇ ਭਾਸਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚ ਕੁਤੈ ਬੀ ਸ਼ਬਦੋਂ ਦੀ ਥੋੜ੍ਹ ਨੇਈ ਬੁਜ਼ਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਿਤਾਏਂ ਚ ਸ਼ਬਦਾਲਕਾਰੋਂ ਤੇ ਅਰਥਾਲਕਾਰੋਂ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਭਾਵੋਂ ਚ ਸਪ਼ਸ਼ਟਤਾ, ਸਰਲਤਾ ਤੇ ਸੱਕਿਸ਼ਤਤਾ ਦਾ ਗੁਣ ਬੀ ਭਰਦੇ ਨ। ਸ਼ਬਦਾਲਕਾਰੋਂ ਚ ਅਨੁਪ੍ਰਾਸ ਤੇ ਵੀਪ੍ਸਾ ਦੇ ਉਦਾਹਰਣ ਮਿਲਦੇ ਨ ਤੇ ਅਰਥਾਲਕਾਰ ਚ ਉਪਮਾਂ, ਰੂਪਕ, ਉਤਸ਼ੇਖਾ ਆਦਿ ਦੀ ਬਰਤੂਨ ਹੋਈ ਦੀ ਮਿਲਦੀ ਏ। ਜਿਧੀਆਂ —

अनुप्रास अलंकार

विष्णु अलंकार

उपमां अलंकार

गासै बद्दल डींग तरेडे
मक्ख पैडा गोरी गुजरी। (सफा - 60)

उत्प्रेक्षा अलंकार

इत्थे हर कुड़ी लाड़ी ही
हर गभरु म्हाराज हा
सब जियां राजे हे।
सभनें दे सिर ताज हा।

(सफा – 58)

रूपक अलंकार

सोच समुंदर टप्पे मारे
कल दा सूरज बकखरा होना।
कुतै गंड—त्रुप करनै पौनी
प्रेम दी इस्तरी नै किश सेजल
जरने पौनी।

(सफा – 24)

गुजरे जीवन दा ओह टुकड़ा
समें दे पटवारी गी आक्खी
सब मेरे नामें लखवाई दे।

(सफा – 47)

(सफा – 15)

निश्कर्ष दे तौरा पर एह गलाया जाई सकदा ऐ जे 'दर्शन दर्शी' हुंदियें इ'नें कविताएं च
मनुक्खी समाज दे हर पक्ख दे नरोए ते सजीव दर्शन होंदे न। 'दर्शी' होरें इ'नें कविताएं च
हिरख—प्यार दे रवायती सुरें दे कन्नै—कन्नै समाजी विसंगतियें गी बी अपनी कलम दा नशाना
बनाए दा ऐ। इ'नें कविताएं दा भाव—पक्ख जिन्ना सशक्त ऐ उन्ना गै कला—पक्ख बी। 2002
च छपने आह्ले इस कविता संग्रह पर 'दर्शी' होरें गी 2006 बरें च साहित्य अकादेमी पास्सेआ
पुरस्कृत बी कीता गेदा ऐ।

M.A. DOGRI

Course No. DOG 203	Unit -IV
Semester - II	ADHUNIK KAVITA

Lesson 15

1. कविता केह ऐ

जीवन केह ऐ? ईश्वर केह ऐ? प्रेम केह ऐ? जियां इनें प्रश्नें दा जवाब देना सखल्ला नेई, इयां गै कविता केह ऐ? एह प्रश्न बी ऐ। पर एह गल्ल बी सच्च ऐ जे कविता दा सरबन्ध मनै कन्नै होंदा ऐ। ते एह भावना गी छूहने आहली चीज़ ऐ। असल च कविता जीवन दी गै प्रतिक्रिया होंदी ऐ पर एह प्रतिक्रिया दमागी तर्क—दलीले राहें नेई होंदी। एहदा सरबंध माहनू दियें सूखम सोचें—भावनाएं कन्नै होंदा ऐ। इस च कल्पना दा गुण बड़ा म्हत्तवपूर्ण होंदा ऐ। भावें गी सैहज सुंदर रूप देने दा कमाल कल्पना तत्व गै करदा ऐ। ते इयै कारण ऐ जे कविता अपने हर चाल्ली दे रसै च बी सुआद दिंदी ऐ। ते लय—ताल दा संगीत इसदे सुआद गी होर बधांदा ऐ। कविता दे सतरंगी रूपै गी कुसै इक परिभाशा च नेई ब'न्नोआ जाई सकदा। ते इस करी इस संदर्भ च बक्ख—बक्ख विद्वानें ते कवियें दियां अनेकां परिभाशां मिलदियां न। जियां —

- I. कविता छंदे च बज्जी दी रचना ऐ जिसी कल्पना दी सहायता कन्नै सच्चाई ते रस दा मेल कराने दी इक कला बी आखी सकने आं। (डा. जानसन)
- II. कविता शब्दे दी, मनै गी छूहने आहली रचना ऐ, जेहडी सच्चाई गी साढे सामनै उआं गै गुआडदी ऐ जियां इक चित्रकार रंगे कन्नै साढे सामनै इक चित्र खडेरी दिंदा ऐ। (मैकाले)
- III. कविता भावें दा, अपने आप उस्सरने आहला प्रवाह ऐ। (वर्डस्वर्थ)
- IV. कविता आनंद दा रूप ऐ। (शैले)
- V. कविता मनुक्खे दे अनुभवे गी उस कल्पना द्वारा दसदी ऐ जिसदा संबंध भावे कन्नै होंदा ऐ। (टालस्टाय)
- VI. कविता ओह रचना ऐ जेहडी मनै गी छूहियै असेंगी रोमांचत करी देए। (टैगोर)

VII. ਕਵਿਤਾ ਜੀਵਨ ਦੀ ਭਾਵਾਤਮਕ ਵਾਖਿਆ ਏ। (ਮੇਥਯੂ ਆਰਲਡ)

VIII. ਕਵਿਤਾ ਭਾਵ ਤੇ ਕਲਪਨਾ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਏ। (ਹੈਜ਼ਲਟ)

ਉਪਰੋਕਤ ਝਾਂਨੋਂ ਪਾਰਿਭਾਸ਼ਾਏਂ ਥਮਾਂ ਏਹ ਗਲਲ ਸਾਫ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਹੋਂਦੀ ਏ ਜੇ ਹਰ ਵਿਦ्वਾਨ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਪ੍ਰਤਿ ਅਪਨੀ ਰੁਚਿ ਤੇ ਅਨੁਭਵੋਂ ਮਤਾਬਕ ਅਪਨਾ—ਅਪਨਾ ਸਤ ਏ। ਪਰ ਝਾਂਨੋਂ ਪਾਰਿਭਾਸ਼ਾਏਂ ਚ ਇਕ ਗਲਲ ਸਾਂਝੀ ਏ ਜੇ ਕਵਿਤਾ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸਮਸਥਾਏਂ, ਅਨੁਭਵੋਂ ਤੇ ਪ੍ਰਤਿਕਿਧਿਆਏਂ ਦੀ ਏਸੀ ਵਾਖਿਆ ਏ ਜੇਹਦੇ ਚ ਭਾਵਾਤਮਕ ਤਤਕਾਲ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੋਂਦਾ ਏ।

2. ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਤਤਕਾਲ

ਆਧੁਨਿਕ ਸੰਦਰਭ ਚ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਚਾਰ ਤਤਕਾਲ ਮਨੇ ਜਾਂਦੇ ਨ —

1. ਭਾਵ—ਤਤਕਾਲ 2. ਬੁਦਧਿ—ਤਤਕਾਲ 3. ਕਲਪਨਾ—ਤਤਕਾਲ 4. ਸ਼ੈਲੀ—ਤਤਕਾਲ

1. **ਭਾਵ ਤਤਕਾਲ** — ਕਵਿਤਾ ਚ ਭਾਵ ਅਪਨੇ ਵਿਭਾਵ, ਅਨੁਭਾਵ ਤੇ ਸਹਭਾਵੋਂ ਦਾ ਆਲਮਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਿਰਿਆ ਬਢੀ ਤੀਕ੍ਰ ਗਤਿ ਕਨੈ ਪਾਠਕ ਗੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੇ ਨ। ਭਾਵੋਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁਖਤਾ ਕਰੀ ਗੈ ਕਵਿਤਾ ਗੀ ਭਾਵੋਂ ਦਾ, ਅਪਨੇ ਆਪ ਉਸ਼ਾਰਨੇ ਆਹਲਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਗਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਕਵਿਤਾ ਚ ਕਵਿ ਅਪਨੇ ਸੱਭਾਵ ਦੇ ਭਾਵੋਂ ਗੀ ਅਭਿਵਿਕਤ ਕਰਦਾ ਏ ਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਤਾਏਂ ਦੇ ਸੁਣਾਂ ਪੇਦੇ ਭਾਵੋਂ ਗੀ ਜਾਗ੍ਰਤ ਕਿਰਿਆ, ਤਾਂਨੋਂਗੀ ਰਸ—ਨਿ਷ਿਤਿ ਦੀ ਸਿਥਤਿ ਚ ਪਾਂਦਾ ਏ।

2. **ਬੁਦਧਿ ਤਤਕਾਲ** — ਕਵਿਤਾ ਚ ਬੁਦਧਿ—ਤਤਕਾਲ ਦਾ ਉਪਯੋਗ ਮਾਰਮਿਕ—ਪ੍ਰਸੰਗੋਂ ਗੀ ਪਾਂਛਾਨਾਂ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਅਰਥ ਚ ਸਮਨਵਿਧ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨੇ ਆਸਤੈ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਕਵਿਤਾ ਚ ਐਚਿਤਿਧੂਰੀ ਚਿਤ੍ਰਣ ਆਸਤੈ ਬੁਦਧਿ—ਤਤਕਾਲ ਦੀ ਗੈ ਲੋਡ ਰੌਹਣੀ ਏ। ਕਵਿ ਭਾਵੋਂ ਚ ਸਹਮਤਿ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਆਸਤੈ ਬੁਦਧਿ—ਤਤਕਾਲ ਦਾ ਗੈ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਦਾ ਏ। ਕਵਿ ਬੁਦਧਿ—ਤਤਕਾਲ ਰਾਹੋਂ ਗੈ ਕਲਪਨਾ ਗੀ ਬੀ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕਰਦਾ ਏ। ਜੇ ਏਸਾ ਨੇਈ ਕੀਤਾ ਜਾ ਤਾਂ ਕਵਿਤਾ ਗੈ ਵਾਰਥ ਹੋਈ ਜਾਗ।

3. **ਕਲਪਨਾ—ਤਤਕਾਲ** — ਕਵਿਤਾ ਚ ਕਲਪਨਾ ਦਾ ਗੁਣ ਬਡਾ ਮਹਤਵਪੂਰ੍ਣ ਹੋਂਦਾ ਏ। ਤੇ ਕਵਿ ਦੇ ਸੱਭਾਵਾਵੋਂ ਗੀ ਸੈਹਜ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਦੇਣੇ ਦਾ ਕਮਾਲ ਕਲਪਨਾ—ਤਤਕਾਲ ਗੈ ਕਰਦਾ ਏ। ਕਲਪਨਾ ਦੇ ਸ਼ਹਾਰੈ ਗੈ ਕਵਿ ਪ੍ਰਾਕ੃ਤਿ ਥਮਾਂ ਬਿਮੜੇ ਗੀ ਕਠੇਰਦਾ ਏ। ਕਥਥ ਚ ਸੱਭਾਵਾਵਾਵੋਂ ਦੀ ਸਹਮਤਿ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਆਸਤੈ ਬੁਦਧਿ—ਤਤਕਾਲ ਦੀ ਗੈ ਨਿਵਾਰਣ ਕਰਦਾ ਏ। ਪਰ ਬੇਥਬੀ ਜਾਂ ਕੋਰੀ—ਕਰਾਰੀ ਕਲਪਨਾ ਕਵਿਤਾ ਗੀ ਨਿਵਾਰਣ ਕਰਦਾ ਏ। ਇਸਕਾਰੀ ਕਲਪਨਾ ਪਰ ਬੁਦਧਿ ਦਾ ਨਿਵਾਰਣ ਜ਼ਰੂਰੀ ਏ। ਕਲਪਨਾ ਦੇ ਬਾਅਦ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨੇਈ ਕੀਤੀ ਜਾਈ ਸਕਦੀ।

4. **ਸ਼ੈਲੀ—ਤਤਕਾਲ** — ਭਾਵੋਂ—ਵਿਚਾਰੋਂ ਗੀ ਰਚਨਾ ਚ ਜਿਸ ਫੰਗੈ ਨੈ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਏ ਤਾਂ ਸੱਭਾਵੀ ਆਖਦੇ ਨ। ਸ਼ੈਲੀ—ਤਤਕਾਲ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਮਹਤਵਪੂਰ੍ਣ ਤਤਕਾਲ ਏ। ਇਸ ਤਤਕਾਲ ਦੇ ਅਨਤਰਗਤ ਛਨਦ—ਵਿਧਾਨ, ਪ੍ਰਤੀਕ ਵਿਧਾਨ, ਬਿੰਬ ਵਿਧਾਨ ਆਦਿ ਆਂਦੇ ਨ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਸ਼ਬਦ ਚਿਨ੍ਹਾਂ, ਸੁਹਾਵਰੇ, ਖੁਆਨ ਆਦਿ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ

ਬੀ ਇਸ਼ਾਈ ਤਤਵ ਦੇ ਤੈਹਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਸ਼ੈਲੀ—ਤਤਵ ਦੇ ਅਧਾਰ ਪਰ ਗੈ ਕੁਸੈ ਲੇਖਕ ਜਾਂ ਕਵਿ ਦੀ ਪਂਛਾਨ ਬਨਦੀ ਏ।

3. ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਰੂਪ—ਸ਼ਵਰੂਪ

ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਰੂਪ—ਸ਼ਵਰੂਪ ਸਿਫ ਓਹਦੇ ਲਿਖ—ਤਾਲ ਜਾਂ ਭਾਸਾ ਦੀ ਰੋਚਕਤਾ ਚ ਗੈ ਨੇਈ ਹੋਂਦਾ। ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਕੋਈ ਲਕਘ ਬੀ ਹੋਂਦਾ ਏ। ਕਵਿਤਾ ਚ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਦੀ ਵਾਖਿਆ ਕੋਮਲਤਾ ਕਨੈ ਛਾਂਦੇ ਜਾਂ ਲਿਖ—ਤਾਲੈ ਚ ਬਜ਼ੀ ਦੀ ਭਾਸਾ ਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਭਾਸਾ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਰੂਪ ਏ ਤੇ ਭਾਵ ਉਸਦੀ ਆਤਮਾ ਕਵਿਤਾ ਚ ਭਾਸਾ ਤੇ ਭਾਵ ਦੌਨੈਂ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਹੋਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਏ। ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਭਾਸਾ ਗਈ ਦੀ ਭਾਸਾ ਕੋਲਾ ਟਕੋਹਦੇ ਰੂਪੈ ਚ ਬਕਖਰੀ ਹੋਂਦੀ ਏ। ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਭਾਸਾ, ਰੌਸਲੀ, ਜੋਰਦਾਰ ਤੇ ਕਿਸੈ ਹਦਦੈ ਤਗਰ ਮਨੋਰਾਜਕ ਹੋਂਦੀ ਏ। ਗਈ ਦੀ ਭਾਸਾ ਸਿਦਧੀ, ਸਰਲ ਤੇ ਇਕ ਖਾਸ ਕ੍ਰਮ ਚ ਬਜ਼ੀ ਦੀ ਹੋਂਦੀ ਏ, ਪਰ ਕਵਿਤਾ ਚ ਭਾਸਾ ਸਰਲ ਦੇ ਬਜਾਏ ਧਵਨੀ—ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਾਂ ਵਿੱਗ—ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੋਂਦੀ ਏ। ਅਸਲ ਚ ਭਾਵੋਂ ਦਾ ਪੈਨਾਪਨ ਅਪਨੇ ਆਪ ਬਨਕਦੀ—ਫ਼ਬਦੀ ਭਾਸਾ ਗੀ ਤੁਝੀ ਲੈਂਦਾ ਏ ਤੇ ਅਖੋਗੀ ਝਾਂਧਾਂ ਬੜੋਂਦਾ ਏ ਜੇ ਭਾਵ ਤੇ ਭਾਸਾ ਦਸੈ ਇਕ—ਦੁਏ ਦੇ ਏਨ ਮਤਾਬਕ ਨ। ਅਰਥਾਤ ਕਵਿਤਾ ਭਾਵੋਂ ਦਾ ਅਪਨੇ ਆਪ ਬਗਨੇ ਆਹਲਾ ਵੇਗ ਏ ਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚ ਇਕ ਕੁਸ਼ਲ ਕਵਿ ਗੀ ਕਵਿਤਾ ਲੇਈ ਸ਼ਬਦੋਂ ਦਾ ਚੁਨਾ ਕਰਨੇ ਦਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਜਤਨ ਨੇਈ ਕਰਨਾ ਪੌਂਦਾ। ਕਵਿ ਦੇ ਮਨੈ ਚਾ ਭਾਵ ਆਪੂ ਗੈ ਅਪਨੇ ਮਤਾਬਕ ਸ਼ਬਦ ਤੁਧਿਧੈ ਬਾਹਰ ਆਈ ਜਾਂਦੇ ਨ। ਪਰ ਜਿਸਲੈ ਭਾਵ ਭਰੋਚੀ ਇਸ ਭਾਸਾ ਗੀ ਛਾਂਦੇ ਦਾ ਲਾਬਾ ਥਹੋਂਦਾ ਏ ਤਾਂ ਏਹਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੇ ਸ਼ਲੈਪਾ ਹੋਰ ਬਧੀ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਭਾਵੋਂ ਦੀ ਤੀਗਰਤਾ, ਭਾਸਾ ਦਾ ਸ਼ਲੈਪਾ ਤੇ ਲਿਖ—ਤਾਲ ਦੀ ਮਠਾਸ, ਇਹ ਸਥ ਗਲਲਾਂ ਰਲਿਧੈ ਸਾਡੇ ਮਨੈ ਚ ਇਕ ਟਕੋਹਦਾ ਅਸ਼ਰ ਪੈਦਾ ਕਰਦਿਧਾਂ ਨ। ਕਵਿਤਾ ਚ ਭਾਸਾ ਦਾ ਗਠਨ ਤੇ ਲਿਖ—ਤਾਲ ਦੀ ਗਤਿ, ਉਸਦੇ ਅੰਦਰ ਆਏ ਦੇ ਭਾਵ—ਰਸ ਦੇ ਮਤਾਬਕ ਹੋਨੇ ਚਾਹਿਦੇ ਨ। ਜਿ'ਧਾਂ ਵੀਰ ਰਸੈ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਚ ਸ਼ਬਦ ਬੀ ਤਾਂ ਜਨੇਹ ਤੇਜ—ਤ੍ਰਿਕਖੇ ਤੇ ਛਾਂਦੇ ਦੀ ਲਿਖ—ਗਤਿ ਬੀ ਤੇਜ ਤੇ ਭਾਰੀ ਹੋਂਦੀ ਏ। ਪਰ ਕਰੁਣ ਰਸੈ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਚਾਲ ਓਹਦੇ ਮਕਾਬਲੇ ਚ ਮਦ਼ਮ ਤੇ ਭਾਸਾ ਬੀ ਭਾਵੋਂ ਦੀ ਕੋਮਲਤਾ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਂਦੀ ਏ। ਵੀਰ ਰਸੈ ਚ ਸ਼ਬਦ ਸੁਨਨੇ ਚ ਕਠੋਰ ਹੋਂਦੇ ਨ ਬੋ ਸ਼੍ਰੁਂਗਾਰ ਤੇ ਕਰੁਣ ਰਸੋਂ ਚ ਕੋਮਲ। ਲਿਖ ਤੇ ਛਾਂਦ ਬੀ ਭਾਵ ਗੀ ਜਧਾਦਾ ਭਾਵਪੂਰ੍ਣ ਬਨਾਂਦੇ ਨ। ਮੁਖ਼ਤਸਰ ਤੌਰਾ ਪਰ ਏਹ ਗਲਾਧਾ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਏ ਜੇ ਕਵਿ ਮਨੈ ਚ ਪੈਦਾ ਹੋਨੇ ਆਹਲੇ ਭਾਵੋਂ ਗੀ ਜਿਸ ਚਾਲੀ ਏਨ ਤਾਂ ਦੇ ਮਤਾਬਕ ਸ਼ਬਦੋਂ ਦਾ ਝੋਲਾ ਲੁਆਇਧੈ ਵਿਕਤ ਕਰਦਾ ਏ। ਉਸਦਾ ਝਾਂਧੈ ਅਭਿਵਧਕਿਤਪਨ ਗੈ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਰੂਪ—ਸ਼ਵਰੂਪ ਗੀ ਗੁਹਾਡਾ ਏ।

M.A. DOGRI

Course No. DOG 203	Unit -IV
Semester - II	ADHUNIK KAVITA

Lesson 16

1. कविता दियां विशेषताएं

कविता मनै दी चीज ऐ। कवि म्हेशां नमियें सचाइयें दी खोज करदा ऐ। ओहदा हिरदा मता कोमल, ओहदी नज़र मती पैन्नी ते ओहदी रचना—शक्ति आम साधकें कोला मती बधी—चढ़ी दी होंदी ऐ। ओह अपनी कविता राहें अपने भाव साढ़े अन्दर जगांदा ऐ ते असेंगी अपने भावात्मक जीवनै कन्नै इक—रस करी लैंदा ऐ। ओह इ'नें भावें ते विचारें गी कविता दी भाशा राहें शैल ते सुन्हाकड़े तरीके कन्नै प्रगट करदा ऐ, जिसकी आम आदमी समझी जां महसूस ते करदा ऐ पर दसरी नेई सकदा। अस जि'नें चीजें गी नीरस समझियै नजरां फेरी लैने आं, कवि अपनी कल्पना शक्ति कन्नै उंदे च ऐसे नमें सच्च ते शलैपे तुष्टी लैंदा ऐ जे उस चीजा दा काया—कल्प होई जंदा ऐ। इ'यै कारण ऐ जे कविता साहित्यक विधाएं च अपनी विशेषताएं करी इक चेचा ते टकोहदा थाहर रखदी ऐ। कविता दियें परिभाशाएं आंगर इसदियां विशेषताएं गी गनाना बी सैहल नेई। पर किश इक मुक्ख—मुक्ख विशेषताएं गी इ'यां दस्सेआ जाई सकदा ऐ—

I. **कविता लय—ताल च बज्झी रचना होंदी ऐ** — कविता लय—ताल च बज्झी दी रचना होंदी ऐ। ते एह लय—ताल हर भाशा च अपने—अपने रूप—उच्चारण ते सुआतम दे मताबक होंदा ऐ। इस करी कविता च परानी परम्परा दे छंदें दा चलन बी होई सकदा ऐ ते नमें छंदे दी सिरजना बी कीती जाई सकदी ऐ। की जे कवि सुतैंतर सभाइ दा व्यक्ति होंदे न। ते ओह सुर, लय—ताल दी बुनियादी गल्लै गी मनै च रकिख्यै ओहदे मुजब अपनियां रचना लिखदे बनांदे न।

II. **कविता सच्चाई गी गुहाड़ी ऐ** — कविता शब्दें कन्नै लिखी गेदी इक ऐसी कलात्मक रचना होंदी ऐ। जेहड़ी साढ़े मनै गी छूहियै सच्चाई गी साढ़े सामनै इ'यां गुआड़ी ऐ जि'यां कोई चित्रकार रंग—बरंगे रंगें कन्नै साढ़े सामने कोई चित्र खड़ेरी दिंदा ऐ।

III. **कविता भाव ते कल्पना दा मेल ऐ** — भाव—तत्त्व ते कल्पना—तत्त्व कविता दे महत्वपूर्ण अंग न। कीजे कवि आम माहनू दी निसबत किश मता भावुक ते विचारशील व्यक्ति

होंदा ऐ। ओह अपने अनुभवें ते भावें—विचारें गी अपने तक सीमित नेई रखना चाहंदा। इस करी ओह अपने भावें गी कल्पना दे फंघ लाइयै, कुतै दूर डुआरी भरियै अपनी रचना गी जन्म दिंदा ऐ। इस चाल्ली ओह अपनियें अनुभूतियें गी दुएं कन्नै अभिव्यक्त करियै उ'नेंगी बी अपने साहीं प्रभावत करने लेई उत्सुक रौहदा ऐ।

IV. कविता दी भाशा गद्य थमां बक्खरी होंदी ऐ — कविता च भाशा ते भाव दौनें दा सुंदर होंना जरुरी होंदा ऐ। कविता दी भाशा गद्य दी भाशा थमां टकोहदे रूपै च बक्खरी होंदी ऐ। कविता दी भाशा रौंसली, जोरदार ते कुसै हददा तगर मनोरंजक होंदी ऐ। पर गद्य दी भाशा सिद्धी—सरल ते इक खास क्रम च बज्जी दी होंदी ऐ। कविता दी भाशा च सरल अर्थ दे बजाए ध्वनि—प्रधान जां व्यंग—प्रधान होंदी ऐ।

V. कविता जीवन दे अंदरले रूप गी स्पश्ट करदी ऐ — कविता जीवन दी भावनात्मक व्याख्या ऐ। इसदा अर्थ ऐ जे कविता जीवन दे बाहरी रूप कोला मता अंदरले रूप गी स्पश्ट करदी ऐ। उदाहरण दे तौर पर अस कुसै आदमी दे जां कुसै चीजै दे छड़े बाहरले रूपै गी दिक्खियै गै तसल्ली नेई करी लैंदे ते नां गै एहदे करी उ'नेंगी अपने प्रेम जां घृणा दा पात्र बनाने आं। अस उसदे अंदरले रूप अर्थात उसदे सभाऽ—सुआतम ते अचार—बचार गी दिक्खना चाहन्ने आं। ते कविता असेंगी जीवन दी इसै अंदरूनी सुंदरता गी दिक्खने आस्तै अकिखयां दिंदी ऐ। कविता जीवन दियें गूढ़ सचाइयें गी दिक्खने ते मसूसने च मदद करदी ऐ।

VI. कविता सच्चाई गी नमें रूप च ढालदी ऐ — कवि शब्दे दे जादू कन्नै अपनी रचना च सच्चाई गी इक नमें रूप च ढालदा ऐ। ओह उसदी असलीयत गी बदलदा नेई। केई कवितां ऐसियां बी होंदियां न जिंदे च विज्ञानक सच्चाई बड़ी स्पश्ट होंदी ऐ। जियां 'शैले' नां दा इक अंग्रेजी कवि नै अपनी इक कविता च आखदा ऐ जे "फुल्ल न्याने न, जिनेंगी धरती मां अपने गलै कन्नै लाइयै, सूरजे दे इर्द—गिर्द फेरियै लोरी दिंदी ऐ।" मां दा न्याणे गी गलै कन्नै लाइयै ताहीं—तुआहीं फेरी—फेरियै लोरी देना इक टकोहदी सच्चाई ऐ। पर धरती गी मां ते फुल्ले गी न्याणा आखना भावना दी गल्ल ऐ ते धरती दा सूरज दे गिर्द फिरना विज्ञानक सच्च।

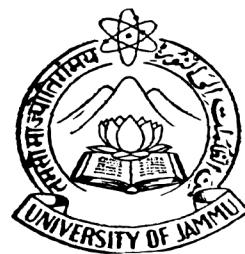
VII. कविता दोहरी सच्चाई ऐ — कविता इक दोहरी सच्चाई ऐ। ओह सच्चाई जेहड़ी अस इ'नें अकिखयें कन्नै दिक्खने आं ते ओह सच्चाई जिसी अस विचार करने कन्नै जानी सकने आं। तां करियै गै केई लोक सिद्धहस्त कवि गी रिखी तत्व—द्रश्टा आखदे न। सच्चा कवि अपनी रचनात्मक शक्ति कन्नै नमें संसार दी रचना करदा ऐ ते ओह संसार इस संसार थमां मता शैल ते मता रोचक होंदा ऐ। ओह इक आदर्श संसार होंदा ऐ, जिसी प्राप्त करने लेई साढ़े बड़े—बड़े समाज सुधारक ते दार्शनिक दिन—रात यत्न करदे न।

VIII. ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਘੇਰਾ ਵਿਸ਼੍ਟੂਤ ਹੋਂਦਾ ਏ – ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਅਸਲੀ ਗੁਣ ਬਸ਼ਾਲਤਾ ਏ। ਜੇਹੜੇ ਕਵਿ ਨਿਕਕੇ—ਨਿਕਕੇ ਘੇਰੋਂ ਚ ਫਸੀ ਜਾਂਦੇ ਨ ਤਾਂਦੀ ਕਵਿਤਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਪੇਈ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਤੇ ਓਹ ਸਾਰੋਂ ਗੀ ਇਕ ਜਨੇਹਾ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਨੇਈ ਕਰੀ ਸਕਦੀ। ਸਚਾ ਕਵਿ ਬਾਹੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਬਕਖਰੇਪਨੈ ਚ ਬੀ ਮੂਲ ਭਾਵੋਂ ਦੀ ਏਕਤਾ ਗੀ ਪਾਂਛਾਨਦਾ ਏ। ਇਸੈ ਏਕਤਾ ਗੀ ਅਪਨਿਧੋਂ ਰਚਨਾਏਂ ਚ ਆਹਨਿਯੈ ਕਵਿ ਅਸੱਗੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸੂਝਿਟ ਕਨੈ ਇਕ ਕਰੀ ਦਿੰਦਾ ਏ।

2. ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਉਦਦੇਸ਼

ਕਵਿ ਦੇ ਮਨੈ ਦੀ ਕੋਮਲ ਅਨੁਮੂਤਿਧੋਂ ਦਾ ਸਾਕਾਰ ਰੂਪ ਗੈ ਕਵਿਤਾ ਏ। ਉਸਦੀ ਭਾਵਨਾਏਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਜਿਸ ਚ ਕਵਿ ਦਾ ਉਦਦੇਸ਼ ਝਲਕਦਾ ਏ, ਤਾਂਧੈ ਉਸਦਾ ਭਾਵ—ਪਕਖ ਏ। ਅਸਲ ਚ ਕਵਿ ਦੀ ਦਿਵਿਟੀ ਲੋਕ ਮੰਗਲ ਪਰ ਗੈ ਰੌਂਹਦੀ ਏ। ਕਵਿ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਜਾਇਥੇ ਸਚ ਗੀ ਇਕ ਰੂਪ ਦਿੰਦਾ ਏ। ਸਮਾਜ ਗੀ ਦਿਸ਼ਾ—ਨਿਰੰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਏ। ਗੁਣੋਂ ਗੀ ਤੇ ਆਦਰਸ਼ੀ ਗੀ ਸਥਾਪਤ ਕਰਦਾ ਏ। ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਉਦਦੇਸ਼ ਨੈਤਿਕਤਾ ਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਸਚੇ ਸਵਰੂਪ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿ ਦੇ ਸ਼ੁਦਧ ਰੂਪ ਗੀ ਸਾਮਨੇ ਆਹਨਨਾ ਹੋਂਦਾ ਏ। ਕਵਿਤਾ ਸਮਾਜ ਗੀ ਨਮੋਂ ਦਿਵਿਟੀਕੋਣ ਕਨੈ ਬਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਸਖਾਂਦੀ ਏ। ਕਵਿਤਾ ਕਵਿ ਦੇ ਮਨੈ ਦਾ ਸ਼ੁਦਧ ਰੂਪ ਏ ਜਿਸ ਚ ਲੌਕਿਕ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸੁਖ—ਦੁਖ, ਪਾਰ—ਨਫਰਤ, ਕਰੁਣਾ, ਗੁਸ਼ਾ ਆਦਿ ਕੋਈ ਭਾਵੋਂ ਦੇ ਰੂਪ ਦਿਕਖਨੇ ਗੀ ਲਭਦੇ ਨ। ਇਸੀ ਵਿਧਾਂ ਸਮਝੋਆ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਏ ਜੇ ਕਵਿਤਾ ਕਵਿ ਦੇ ਮਨੈ ਦੀ ਅਨੁਮੂਤਿਧੋਂ ਦਾ ਸਰਲ ਤੇ ਸਿਦ्धਾ ਅਭਿਵਿਕਿਤਪਨ ਏ। ਬੁਦ਼ਿ ਤੇ ਕਲਿਨ ਕਨੈ ਕਵਿ ਬਡੀ ਅਸਾਨੀ ਕਨੈ ਬਡਿਡਧਾਂ—ਬਡਿਡਧਾਂ ਗਲਲਾਂ ਆਕਖੀ ਓਡਦਾ ਏ। ਕਵਿਤਾ, ਨੀਤਿ ਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਨਨੇ ਆਹਲੋਂ ਦੇ ਪੂਰੇ ਜੀਵਨ ਗੀ ਬਦਲਨੇ ਦੀ ਸਮਰਥ ਰਖਦੀ ਏ। ਦਰਸ਼ਨ, ਅਧਿਆਤਮ, ਪ੍ਰਕ੃ਤਿ ਤੇ ਸਾਂਵੇਦਨਾ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਮਾਧਿਮ ਕਨੈ ਬਡੇ ਸੌਖੈ ਸਮਝਾਏ ਜਾਈ ਸਕਦੇ ਨ। ਕਿਸਾ ਲੋਕ ਆਖਦੇ ਨ ਜੇ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਖੀਰਲਾ ਉਦਦੇਸ਼ ਮਨੋਰਾਜਨ ਏ ਪਰ ਮਨੋਰਾਜਨ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਖੀਰਲਾ ਉਦਦੇਸ਼ ਨੇਈ ਹੋਂਦਾ। ਕਵਿਤਾ ਪਢਦੇ ਸਮੇਂ ਮਨੋਰਾਜਨ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਂਦਾ ਏ ਪਰ ਇਸਦੇ ਝਲਾਵਾ ਓਹ ਮਾਹਨੂ ਮਨੈ ਪਰ ਗੈਹਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬੀ ਪਾਂਦੀ ਏ। ਮਨੋਰਾਜਨ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਪੈਹਲਾ ਗੁਣ ਏ। ਏਹਦੇ ਕਨੈ ਪਾਠਕ ਦਾ ਮਨ ਇਕ ਥਾਹਰ ਰੌਂਹਦਾ ਏ। ਵਿਧੈ ਕਾਰਣ ਏ ਜੇ ਨੀਤਿ ਤੇ ਧਰਮ ਸਰਬਧੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਮਨੈ ਪਰ ਤਾਂਧੈ ਜਨੇਹਾ ਅਸਰ ਨੇਈ ਪਾਂਦੇ ਜੇਹੜਾ ਅਸਰ ਕੁਸੈ ਕਾਵਿ ਥਮਾਂ ਨਿਕਲਨੇ ਆਹਲੀ ਸ਼ਿਕਿਆ ਪਾਂਦੀ ਏ। ਕੀ ਜੇ ਕਵਿਤਾ ਅਪਨੀ ਮਨੋਰਾਜਕ ਸ਼ਕਿਤ ਰਾਹੋਂ ਪਢਨੇ ਤੇ ਸੁਨਨੇ ਆਹਲੇ ਦੇ ਮਨੈ ਗੀ ਮਹਾਂਕਨ ਨੇਈ ਦਿੰਦੀ। ਉਸਾਂ ਮਨੈ ਦਿਧੋਂ ਕੋਮਲ ਅਨੁਮੂਤਿਧੋਂ ਗੀ ਮਸੂਸ ਕਰਾਂਦੀ ਏ। ਅਸਲ ਚ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਮੂਲ ਉਦਦੇਸ਼ ਮਾਹਨੂ ਮਨੋਂ ਦਿਧੋਂ ਗੁਣਿਧੋਂ ਗੀ ਸੁਲਝਾਇਥੈ ਉਸੀ ਸਤਿ ਦੀ ਪਾਂਛਾਨ ਕਰਾਨਾ ਹੋਂਦਾ ਏ।

**DIRECTORATE OF DISTANCE & ONLINE EDUCATION
UNIVERSITY OF JAMMU
JAMMU**

**STUDY MATERIAL
FOR
M.A. DOGRI (SEMESTER - IIIND)**

COURSE NO. : DOG - 203

UNIT - IV

ADHUNIK KAVITA

LESSON No. 1 - 16

In case of any Query :

Dr. Jatinder Singh

Incharge M.A. Dogri,

<http://www.distanceeducationju.in>

Printed and published on behalf of Directorate of Distance & Online Education,
University of Jammu, Jammu by the Director, DD&OE, University of Jammu, Jammu

M.A. DOGRI (SEMESTER - IIND)

ADHUNIK KAVITA

Lesson Writer :

Dr. Sandeep Dubey

Editing / Proof Reading :

Dr. Jatinder Singh

© Directorate of Distance & Online Education, University of Jammu, Jammu, 2024

- All rights reserved. No part of this work may be reproduced in any form, by mimeograph or any other means, without permission in writing from the DD&OE, University of Jammu.
 - The script writer shall be responsible for the lesson / script submitted to the DD&OE and any plagiarism shall be his/her entire responsibility.
-
- Printed by : Amar Art Press/ 2024 / 50 Books